



Invloed van nieuwsmedia op de toekomstbeelden van jongeren

Masterscriptie Geo-Communicatie, januari 2014
Andrea Jansen: 3238458
a.a.e.jansen@students.uu.nl / aaejansen@gmail.com

Master Geo-Communicatie, Universiteit Utrecht
Faculteit Geowetenschappen
Scriptiebegeleidster dr. Tine Béneker

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterscriptie voor de opleiding Geo-Communicatie, Universiteit Utrecht. Eindelijk kan ik zeggen, want met tussenpozen heb ik er bijna tien maanden aan gewerkt. Het onderzoeks,- en schrijfproces vielen me niet tegen, het onderwerp staat namelijk dicht bij mijn persoonlijke interesse. Ik vond het erg leuk de antwoorden van de leerlingen te lezen en te analyseren en ben trots op de leerlingen die de moeite hebben genomen de enquête serieus in te vullen. De vertraging in het onderzoeksproces is dan ook vooral toe te schrijven aan andere activiteiten zoals mijn stage bij het Duitsland Instituut Amsterdam en werk bij het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap. Hierdoor had het schrijven van mijn scriptie niet altijd prioriteit. Toch heb ik van mijn gemaakte keuzes geen spijt. Het schrijfproces heeft dan misschien langer geduurd dan gebruikelijk, maar daar staat tegenover dat ik de afgelopen tien maanden veel heb geleerd en nu een mooi onderzoek kan presenteren.

Ik prijs mezelf gelukkig dat ik tijdens het schrijven van mijn scriptie steun kreeg uit mijn omgeving. Vrienden vroegen om updates over de stand van zaken en 'gedeelde smart is halve smart' bleek vooral tijdens de zomer in een stille bibliotheek of 's avonds na een werkdag erg waar te zijn.

Op deze plek wil ik twee personen bedanken. Ten eerste is dat mijn scriptiebegeleidster dr. Tine Béneker. Vanaf het begin heeft zij regelmatig feedback gegeven en haar nuttige suggesties hebben een aanzienlijke bijdrage gehad in de uiteindelijke vorm van dit onderzoek. Erg leuk dat ik door haar ook op de hoogte bleef van wat er met betrekking tot de toekomstdimensie in het onderwijs momenteel gaande is.

Ten tweede gaat mijn dank uit naar Jacqueline Eldering. Door haar inspanning zijn een aantal docenten bereid geweest hun leerlingen te wijzen op de enquête, docenten die ik zonder haar hulp niet had weten te bereiken.

Andrea Jansen
Utrecht, januari 2014

Inhoud

Voorwoord	3
1. Inleiding	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Probleemstelling	8
1.3 Relevantie	8
1.4 Leeswijzer	9
2. Theoretisch kader	11
2.1 Toekomstbeelden van jongeren	11
2.1.1 Inhoud van toekomstbeelden	12
2.1.2 Oriëntatie op het heden	14
2.1.3 Tegenstrijdige gevoelens	15
2.2 Wereldbeelden	16
2.2.1 Vorming wereldbeelden	17
2.2.2 Waardenoriëntatie	18
2.3 Media en wereldbeelden	20
2.3.1 Beïnvloeding door media	20
2.3.2 Nieuws	22
2.4 Educatie	23
2.4.1 Aardrijkskundeonderwijs	23
2.4.2 Toekomstdimensie in het aardrijkskundeonderwijs	24
2.4.3 Potentie	25
2.4.4 Educatie en media	26
2.5 Conclusie	26
3. Methodologie	27
3.1 Onderzoeksontwerp	28
3.2 Conceptueel model en hypothesen	29
3.3 Dataverzameling	30
3.4 Operationalisering enquête	33
3.4.1 Afhankelijke variabelen	33
3.4.2 Onafhankelijke variabelen	36
3.4.3 Mening respondent	38

4.	Resultaten	39
4.1	Ideeën over de toekomst	39
4.1.1	Persoonlijke toekomst	40
4.1.2	Toekomst van Nederland	44
4.1.3	Toekomst van de wereld	47
4.2	Invloed op de toekomst	52
4.3	Nieuwsmediagebruik en toekomstbeelden	54
5.	Conclusie en discussie	61
5.1	Conclusie	61
5.2	Discussie	63
6.	Literatuur	65
	Bijlage 1: Enquête	69
	Bijlage 2: SPSS Output paragraaf 4.1	75
	Bijlage 3: SPSS Output paragraaf 4.2	77
	Bijlage 4: SPSS Output paragraaf 4.3	80

1. Inleiding

“Als je nergens kijk op hebt, kan je nog altijd in de toekomst kijken”.

Citaat van Gerrit Komrij (Van Kan, 2012).

1.1 Aanleiding

In de huidige economische crisis worden vele bezuinigingsplannen gemaakt. Vele politici zijn het er over eens dat onderwijs erg belangrijk is voor onze samenleving, en dat er daarom niet bezuinigd mag worden op onderwijs. Toch valt in dit licht een uitspraak van D66-lid A. Rinnooy Kan op, hij stelt: *“onderwijs heeft geen vijanden in Nederland, maar ook weinig echte vrienden”* (D66, 2013). Blijkbaar lijkt het logisch niet te bezuinigen op onderwijs, maar is er vanuit de samenleving niet genoeg roep om te investeren in goed onderwijs. Onderwijs lijkt een vaststaand gegeven. Maar onderwijs is zeker ook een basis voor jongeren om zich staand te kunnen houden in de samenleving. In een sterk globaliserende wereld is het voor jongeren van belang goed voorbereid te worden op de toekomst. Huidige mondiale vraagstukken en problemen, zoals het klimaatvraagstuk en het wereldvoedselvraagstuk zijn vaak moeilijk te overzien, maar zoals het veel gebruikte citaat van Gerrit Komrij al stelt, is de toekomst nog wel te bepalen. Jongeren dienen daarom te worden voorbereid op de toekomst, en het onderwijs kan hen daarbij helpen.

Het verleden is niet meer te veranderen, maar huidig handelen is wel van invloed op hoe onze toekomst er uit zal gaan zien. Onderwijs bereidt leerlingen voor op hun rol in de samenleving. Hierdoor kan verwacht worden dat jongeren op school bewust worden gemaakt van de invloed van eigen keuzes en worden uitgerust met voldoende kennis en vaardigheden om een toekomst te kunnen creëren waarin zij willen leven. Onderwijs is namelijk niet alleen gebaseerd op toekomstbeelden, maar het creëert ook toekomstbeelden:

“All education springs from images of the future and all education creates images of the future. Thus all education, whether so intended or not, is a preparation for the future” (Toffler, 1974).

Uit verschillende recente studies (Wevers, Beneker & Westerbeek) blijkt echter dat toekomstgericht lesgeven in Nederland nog in de kinderschoenen staat. Docenten zijn zich wel bewust van het belang, maar lessen en lesmethodes zijn nog niet voldoende ingericht om ook daadwerkelijk vorm te geven aan lessen over de toekomst. Zo wordt in aardrijkskundetextboeken vaak nauwelijks verwezen naar de toekomst. Als het al gebeurt dan bouwt het voort op situaties en dynamiek in het heden, of geeft het een negatief beeld. De toekomst als iets om bang voor te zijn (Beneker & Pauw, 2012). Aardrijkskundelessen geven leerlingen inzicht over de huidige situatie in de wereld, maar aan verder nadenken over de toekomst en een toekomst die gecreëerd kan worden, wordt alleen impliciet aandacht besteed. Toch lijkt het er op dat toekomstgericht onderwijs steeds meer aan aandacht wint. Zo worden bijvoorbeeld studenten aan de Universiteit Utrecht gestimuleerd kennis over dit onderwerp in een seminar tentoon te stellen. Ook is T. Béneker recentelijk aangesteld als Lector vakdidactiek van de gammavakken aan de Fontys Lerarenopleiding Tilburg. Dit lectoraat heeft betrekking op toekomstgericht onderwijs in de gammavakken.

Toekomstbeelden worden maar voor een deel door onderwijs gevormd. Jongeren krijgen immers naast de lessen op school natuurlijk ook daarbuiten informatie, bijvoorbeeld door (audiovisuele) media. Door het enorme aanbod van televisieprogramma's, games en internetsites is het niet verwonderlijk dat ze hier heel wat uren mee bezig zijn en dat ze hier meer gebruik van maken dan

vroeger (NJI, 2013). “De media” worden gezien als zeer invloedrijk op de ontwikkeling van jongeren in de moderne samenleving (Strasburger, 2004). Media kunnen zorgen dat jongeren getriggerd worden over bepaalde onderwerpen na te denken en door de informatie die ze door audiovisuele media tot zich krijgen kunnen ideeën gevormd worden.

Om het (aardrijkskunde)onderwijs beter op toekomstgericht onderwijs aan te laten sluiten is het zaak te onderzoeken welke toekomstbeelden jongeren in Nederland op dit moment hebben. Meer kennis over hoe media toekomstbeelden beïnvloeden kan zorgen voor een betere implementatie van de toekomst in de lessen, aangezien de docent de les dan beter kan laten aansluiten bij de belevingswereld van jongeren.

1.2 Probleemstelling

Jongeren denken dat ze meer informatie over mondiale problematiek krijgen uit media (kranten en televisie) dan uit wat ze leren op school (Hicks & Holden, 2007). Dit kan voor onzekerheid zorgen, omdat ze nog geen volledige kennis hebben om de informatie verkregen uit media ook correct te kunnen verwerken. Jongeren beseffen vaak wel dat de informatie die ze vanuit massamedia verkrijgen niet geheel juist is, maar laten hun toekomstbeeld toch hierdoor bepalen.

Het is interessant te onderzoeken welke rol nieuwsmedia spelen in de vorming van toekomstbeelden van jongeren. Dit werkt twee kanten op, want vanuit verschillende typen toekomst,- en wereldbeelden kijken we verschillend naar nieuws en besteden ook aandacht aan verschillende fragmenten tijdens een nieuwsitem (op televisie of in de krant). Zaak is te ontdekken welke rol nieuwsmedia spelen voor jongeren en welke invloed dit heeft op het toekomstbeeld van deze jongeren. In kader van dit onderzoek naar toekomstbeelden van jongeren in Nederland is daarom de volgende centrale vraag opgesteld:

Wat voor ideeën hebben vierdeklassers havo/ vwo over de toekomst, en hoe speelt het gebruik van nieuwsmedia daarin een rol?

De volgende deelvragen sturen het onderzoek en helpen de probleemstelling te beantwoorden:

1. *Wat zijn toekomstbeelden en hoe is dit te meten?*
2. *Welke ideeën over de toekomst hebben Nederlandse jongeren in de vierde klas havo/ vwo?*
3. *Welke rol speelt nieuwsmedia voor jongeren?*
4. *Hoe beïnvloeden nieuwsmedia het toekomstbeeld van jongeren?*

1.3 Relevantie

Maatschappelijke relevantie

De toekomstbeelden van jongeren hebben invloed op hoe onze toekomst er uit zal zien, immers, keuzes van nu kunnen de toekomst beïnvloeden. De toekomst is niet te voorspellen, maar acties en intenties van individuen in het heden vormen een basis voor de vorming van de toekomst. De toekomstbeelden die jongeren nu hebben, bepalen hun huidig handelen, wat uiteindelijk invloed heeft op de toekomst van de samenleving.

De taak van het onderwijs is jongeren voor te bereiden op hun rol in de samenleving en op de toekomst die zij zelf kunnen creëren. Door meer kennis te hebben over hoe jongeren denken over de toekomst en hoe deze toekomstbeelden gevormd worden, kunnen lessen beter op de

belevingswereld van jongeren inspelen. Implementatie van de toekomst in het aardrijkskundeonderwijs is nodig. Als dit toekomstgericht onderwijs aansluit bij de belevingswereld van leerlingen, dan zal de leeropbrengst groter zijn. Door te weten hoe mondiale toekomstbeelden door nieuwsmedia gevoed worden, kan de docent hierop inspelen en de beelden indien nodig nuanceren of verduidelijken. Als leerlingen de informatie verkregen uit nieuwsmedia beter kunnen interpreteren, zal dit van invloed zijn op hun toekomstbeeld, hetgeen gevolgen heeft voor huidige acties, welke uiteindelijk de toekomst van de samenleving bepalen.

Tevens kan informatie over de invloed van nieuwsmedia op het toekomstbeeld van jongeren zorgen voor een beter gebruik van nieuwsmedia in de klas. Hierdoor is het wellicht mogelijk vaardigheden als kritisch denken te stimuleren. In een onzekere economie waarin veel werknemers geacht worden mobiel te zijn en te kunnen inspelen op onverwachte situaties, is kritisch denken gewenst. Een recente studie toont echter aan dat frequent gebruik van elektronische media een negatieve invloed heeft op de vaardigheid tot kritisch nadenken. Dit komt vooral door toegenomen afleiding op werk gerelateerde taken (Williams, 2012).

Wetenschappelijke relevantie

Onderzoek naar onderwijs over de toekomst en toekomstbeelden van jongeren is vooral te vinden buiten Nederland. Wetenschappers als Hicks en Holden (Groot-Brittannië), Eckersley (Australië) en Nilsen (Noorwegen) hebben in eigen land studies uitgevoerd. Recent is ook in Nederland aandacht gekomen voor onderzoek naar toekomstbeelden van jongeren. In oktober 2012 verscheen een bundel over hoe leerlingen leren in het aardrijkskundeonderwijs (Aardrijkskundeonderwijs Onderzocht, 2012), met daarin een artikel met betrekking tot toekomstbeelden van jongeren (Wevers, 2012) en de toekomst in aardrijkskunde lesmethodes (Beneker & Pauw, 2012).evens wordt in wetenschappelijk onderwijs aandacht besteed aan toekomsteducatie en worden studenten geprikkeld hiernaar onderzoek te doen (zie bijvoorbeeld verschillende mastertheses van studenten Geo-communicatie van de Universiteit Utrecht, als voorbeeld A. Westerbeek, 2012).

Ondanks de recente aandacht is het nog zeer relevant onderzoek hierover uit te voeren. Wevers (2012) noemt een aantal hiaten in de huidige kennis over toekomstbeelden, waaronder ook de invloed van media op de toekomstbeelden van jongeren. Het is dan ook wetenschappelijk zeer relevant onderzoek naar de invloed van nieuwsmedia op de toekomstbeelden van jongeren in Nederland uit te voeren.

1.4 Leeswijzer

Dit onderzoek volgt een traditionele opbouw. Het volgende hoofdstuk geeft een overzicht van de reeds bestaande wetenschappelijke literatuur omtrent jongeren, toekomstbeelden en nieuwsmedia. De gekozen methodes voor het uitvoeren van dit onderzoek worden belicht in hoofdstuk 3. Daarna volgen resultaten verkregen uit 180 enquêtes afgenomen onder leerlingen van vierde klassen havo/vwo. Dit resultatenhoofdstuk bespreekt allereerst de verschillende toekomstbeelden van jongeren, vervolgens de invloed die jongeren zelf denken te hebben op de toekomst en de invloed en belang van nieuwsmedia. Een conclusie, waarin antwoord wordt gegeven op de hoofdvraag en een discussie waarbij op de gebruikte methodes en de betekenis van het onderzoek wordt gereflecteerd, sluiten dit onderzoek af.

2. Theoretisch kader

Centraal staat het toekomstbeeld van jongeren. Dit toekomstbeeld wordt door verschillende factoren en op verschillende manieren gevormd en beïnvloed. Twee van deze factoren zijn onderwijs en media. Om een beeld te krijgen van wat de invloed is van nieuwsmedia op het toekomstbeeld van jongeren en hoe dit in educatie gebruikt wordt, is allereerst meer algemene kennis nodig over toekomstbeelden van jongeren. In het theoretisch kader wordt ingegaan op achtergronden betreffende (de vorming van) toekomstbeelden van jongeren. De hoofdonderwerpen die aan bod komen zijn achtereenvolgens; toekomstbeelden (1.1), wereldbeelden (1.2), media en wereldbeelden (1.3) en rol van onderwijs (1.4). De jongeren staan hierbij centraal.

2.1 Toekomstbeelden van jongeren

Het onderzoeksveld dat zicht richt op de ideeën die bestaan over de toekomst is ‘futures studies’. Binnen dit relatief jonge onderzoeksveld zijn voornamelijk in andere landen onderzoeken uitgevoerd naar toekomstbeelden van jongeren. Het aantal onderzoekers dat zich hierin specialiseert is beperkt en uit de verschillende studies komen dikwijls dezelfde auteurs naar voren. Prominent in dit onderzoeksgebied zijn R. Eckersley (Australië), D. Hicks en C. Holden (Groot Brittannië), A. Nilssen (Noorwegen), en R. Ono (Taiwan en Verenigde Staten). In Nederland is dit het onderzoeksterrein van T. Béneker. Hieronder een beeld van wat uit deze studies naar voren komt.

Het toekomstbeeld dat een jongere heeft, is een verwachting van de stand van zaken over een aantal jaren (Ono, 2003). Deze stand van zaken kan betrekking hebben op de jongere zelf, het persoonlijke toekomstbeeld. Ook wel het individuele toekomstbeeld genoemd. Daarnaast is er ook nog een beeld over de stand van zaken in de maatschappij. Deze speelt op drie schaalniveaus, namelijk lokaal, nationaal en mondiaal.

Er is geen directe link tussen wat mensen *denken* dat gaat gebeuren, en wat daadwerkelijk *zal* gaan gebeuren. Wat mensen denken over de toekomst geeft meer aan wat hun huidige verwachtingen en angsten zijn. Dit kan alleen invloed hebben op de *nabije* toekomst, want de huidige condities waarin het toekomstbeeld wordt bepaald veranderen mee.

“It is not the future that shapes the consciousness, but the consciousness that shapes the future” (Ornauer, e.a., 1976, p.7).

De toekomstbeelden worden binnen het onderzoeksveld veelal gelinkt aan een meer optimistisch of een meer pessimistisch (wereld)beeld (Sicinski, 1976). Positieve beelden worden afgezet tegen negatieve, en jongeren worden gevraagd naar wat ze hopen in de toekomst, of naar wat ze vrezen voor de toekomst (Hicks & Holden, 2006). Optimisme en pessimisme zijn echter termen die nog weinig expliciet zijn. Om over toekomstbeelden meer te kunnen zeggen is een conceptualisering van deze termen nodig.

Als meningen over het heden en meningen over de toekomst tegen elkaar worden afgezet, is de volgende tabel te maken:

		Mening over de toekomst	
		<i>Optimistisch</i>	<i>Pessimistisch</i>
Meningen over het heden	<i>Optimistisch</i>	Vol optimistisch	Uitgesteld pessimistisch
	<i>Pessimistisch</i>	Uitgesteld optimistisch	Vol pessimistisch

Bron: Sicinski, 1976.

Als voorbeeld; een persoon is van mening dat de huidige economische situatie van zijn land niet goed is, maar denkt wel dat die situatie in de toekomst gaat verbeteren, een uitgesteld optimist. Deze informatie helpt bij onderzoek naar toekomstbeelden, omdat een aantal consequenties aan deze optimistische of pessimistische attitudes vasthangen. Zo zal bijvoorbeeld een pessimistisch persoon eerder meer conservatief zijn. Een optimistisch persoon is daarentegen meer actief en controleert zo gebeurtenissen. In het maken van beslissingen zal een optimistisch persoon opbrengsten willen maximaliseren en een pessimistisch persoon verliezen tot een minimum willen beperken (Sicinski, 1976). Bij het bespreken van beelden over de toekomst moet zodoende niet alleen gevraagd worden naar welke verwachtingen een persoon heeft voor de toekomst, maar ook hoe hij/ zij nu in het leven staat. Dit zegt namelijk ook al iets over welk soort toekomstbeeld hij/ zij gevormd kan hebben.

Het wereldbeeld (zie verdieping wereldbeelden paragraaf 2.2) van een persoon bepaalt grotendeels welke visie voor de toekomst degene ziet. Het wereldbeeld is een sterk gesocialiseerde, gedeeltelijke kijk op de wereld, die wordt beïnvloed door een aantal factoren; ervaringen (persoonlijk en van anderen), media en educatie. Maar ook iemands houding (optimistisch of pessimistisch) bepaalt mede het toekomstbeeld.

Persoonlijke ervaring of ervaringen van andere personen in hun eigen omgeving zien jongeren als de meest betrouwbare bron van informatie waarop zij hun wereld,- en toekomstbeeld baseren. Deze informatie vertrouwen jongeren meer dan de informatie die ze verkrijgen vanuit media. Dit is opvallend, want jongeren geven ook aan dat televisie wel hun grootste bron is van informatie. (Connell, e.a., 1999, Holden, 2007, Hicks & Holden, 2007). Ook educatie is een bron waaruit jongeren informatie over verschillende toekomstscenario's en mondiale kwesties kunnen putten. Jongeren uiten dat ze het belangrijk vinden hierover te leren. Hierbij komt dat jongeren aangeven over niet genoeg kennis te beschikken om beelden die ze zien in de media juist te kunnen interpreteren (Hicks & Holden, 2007).

2.1.1 Inhoud van toekomstbeelden

Onderzoek naar het toekomstbeeld van jongeren in het zuiden van het Verenigd Koninkrijk door Hicks & Holden (2007), toont dat kinderen van 11 jaar oud, primair onderwijs, een sterke wens hebben naar een betere leef-kwaliteit van hun eigen omgeving. Onderwerpen die bij de jongeren naar voren komen zijn; meer voorzieningen, betaalbare huizen, betere relaties tussen mensen, minder geweld en misdaden en geen racisme meer. Over het algemeen is er bij de jongeren in deze leeftijdscategorie een grote wens voor vrede, minder armoede en een oplossing voor

milieuproblemen. Bij deze toekomstbeelden werd zichtbaar dat jongeren een meer negatieve reactie gaven bij hun visie op de mondiale toekomst, dan op hun eigen, of lokale toekomst. In interviews met de jongeren kwamen vooral zorgen om milieuproblemen aan het licht. De 11-jarigen waren bezorgd om mondiale problemen als 'global warming', vervuiling en verdwijning van flora en fauna. Interessant hierbij is dat de leerlingen milieuproblemen aanhalen die ze gehoord hebben op het nieuws of in hun eigen omgeving, maar dat ze ook aangeven deze problemen nog niet te begrijpen. Jongeren in dit onderzoek toonden de behoefte beter hierover geïnformeerd te worden. Ongeacht hun kennis over milieuproblemen zijn jongeren op het primair onderwijs zich bewust van dat ze zelf ook iets hieraan kunnen doen. In hun eigen omgeving zijn ze bijvoorbeeld bezig met afval scheiden, spullen kopen met minder verpakkingsmateriaal of actiecampagnes (Hicks & Holden, 2007, pp. 505-506).

Als jongeren ouder worden en van primair naar voortgezet onderwijs gaan, verandert hun toekomstbeeld. De onderwerpen in hun toekomstbeeld van 14 en 18-jarigen blijven gelijk aan die van de 11-jarigen, maar de toon is meer pessimistisch. De jongeren in het voortgezet onderwijs zijn optimistisch over hun eigen toekomst, terwijl ze vrezen voor de leefkwaliteit van hun omgeving en die van de rest van de wereldbevolking. Ze zijn bezorgd over werkloosheid, armoede en milieuproblemen en weten niet goed welke rol als actieve burger ze daarin kunnen spelen (Hicks & Holden, 2007, p.507). Dit negatieve mondiale toekomstbeeld en een overwegend positief persoonlijk toekomstbeeld is ook terug te zien in andere onderzoeken. Zo zijn jongeren in Zweden negatief over de toekomst van het land door een onzekere economische situatie, maar toch schatten ze hun eigen toekomst positief in. In Finland zijn jongeren ook positief over hun eigen toekomst, maar bezorgd en negatief over de toekomst van Finland (werkloosheid, milieuproblemen, vieze en overvolle steden) en de toekomst van de wereld (overbevolking, groeiende milieuproblemen, armoede en honger). Uit Australische onderzoeken blijkt dat jongeren daar een mate van hulpeloosheid en wanhoop voelen als ze aan de toekomst van de samenleving in Australië en de wereld denken (Holden, 2006, pp. 232-233).

Britse jongeren zijn pessimistisch over de oplossingen die gevonden kunnen worden voor huidige en toekomstige milieuproblemen. Een groot verschil in hun gedachten hierover met de jongeren in het primair onderwijs is echter dat de 14-jarigen voor zichzelf geen rol weggelegd zien in een bijdrage aan de oplossing voor bijvoorbeeld milieuproblemen, terwijl de 11-jarigen wel denken zelf iets te kunnen bijdragen aan een betere toekomst. Middelbare scholieren stellen dat ze zelf geen actie ondernemen (Hicks & Holden, 2007). Eckersley betoogt dat het gat tussen het beeld van een ideale wereld en het beeld van de realiteit eerder groter wordt dan kleiner (Eckersley, 1999). De verschillen tussen positief persoonlijk toekomstbeeld van jongeren en negatief mondiaal toekomstbeeld kunnen dit bevestigen.

In recenter onderzoek van Wevers onder jongeren in Nederland, wordt de bovenstaande situatie bevestigd. Vmbo/havo brugklasleerlingen schatten hun individuele toekomst grotendeels positief in. Dit contrasteert sterk met de toekomst die zij op mondiaal niveau voorzien. In dit meer pessimistische mondiale toekomstbeeld maken leerlingen zich zorgen over milieuproblemen, oorlogen en natuurrampen. Genoemde problemen als ontbossing, luchtvervuiling, overbevissing, en het uitsterven van diersoorten zijn problemen die ze zien op televisie. Op televisie zien jongeren ook de verschillende oorlogen die op dit moment bestaan in de wereld voorbij komen, deze laten diepe indruk achter. Zelfs het uitbreken van een derde wereldoorlog is iets wat de leerlingen in de

mondiale toekomst zien gebeuren. Positieve ontwikkelingen worden door de brugklasleerlingen gezien in nieuwe technologieën. De nieuwe technologieën worden geacht de wereld een stuk beter en gemakkelijker te maken. Toch hebben de jongeren ook over deze nieuwe technologieën twijfels, aangezien technologie ook gevaarlijk en vervuilend kan zijn. Het persoonlijke toekomstbeeld van jongeren is optimistisch, terwijl ze somber gestemd zijn over de mondiale toekomst. Dit is in lijn met de toekomstbeelden van jongeren in landen buiten Nederland. De koppeling tussen de mondiale toekomst en de individuele toekomst wordt (nog) niet gelegd, blijkbaar beïnvloed de mondiale toekomst de eigen toekomst niet. Andersom denken leerlingen ook niet dat hun persoonlijke toekomst van invloed zal zijn op de mondiale toekomst (Wevers, 2012).

2.1.2 Oriëntatie op het heden

Voor jongeren is het lastig om over de toekomst na te denken. Dit komt doordat jongeren in een fase zitten waarbij ze meer gefocust zijn op scholing en nog niet over de juiste kwalificaties beschikken om in het werkveld van de samenleving aan de slag te gaan. Hierdoor ligt de focus van jongeren vaak op opties, mogelijkheden en beperkingen in het heden. Ook de sociale constructie dat jong zijn een tijd is van ontspanning en plezier maken met vrienden, draagt bij aan de oriëntatie op het heden. Volwassenheid wordt samen gezien met een bepaalde mate van verantwoordelijkheid, die nog ver in de toekomst ligt. Jongeren associëren het leven dat hun ouders hebben met deze mate van verantwoordelijkheid en volwassenheid, dit is iets wat voor hen nog zeer verre toekomst lijkt (Brannen & Nilsen, 2002).

Als jongeren over de toekomst denken vinden ze dit makkelijker om te doen als gesproken wordt over 'dromen' in plaats van 'plannen'. Dromen hebben namelijk geen vaste tijd en plaats indicatie, waardoor het, voor degene die de droom heeft, geen verplichting schept. Een droom is relatief vaag, maar 'hoop' geeft daarentegen al meer een tijdsindicatie aan. Hoop wordt vaak gekoppeld, hoewel nog steeds vaag, aan een bepaalde gebeurtenis in de toekomst. Hoop heeft zodoende al een realistische kant. Het meest concrete concept van een toekomstvisie is een plan. Plannen worden gemaakt voor de nabije toekomst. Doordat plannen een concrete tijd, plaats en ruimte indicatie hebben, geven ze de persoon een bepaald gevoel van controle over de nabije toekomst. Dit gevoel van controle wordt versterkt doordat plannen vaak betrekking hebben op iets waar de persoon al veel informatie over heeft, het maakt het plan persoonlijk. Door het gevoel van zekerheid over deze plannen zijn deze persoonlijke nabije toekomstbeelden vaak optimistisch (Nilsen, 1999). Dit is ook te zien aan de uitkomsten van bovenstaande onderzoeken, waarin jongeren hun eigen, persoonlijke toekomst vaak als positief bestempelen. Meer abstract zijn toekomstbeelden over de wereld, die aan een verre toekomst zijn verbonden. Door de hoge mate van abstractie zien jongeren dit als iets onrealistisch. Zodoende lijkt het mondiale toekomstbeeld niet gekoppeld aan hun persoonlijke toekomst, want de risico's hiervan zijn onbekend (Nilsen, 1999). Dit verklaart waarom jongeren nauwelijks plannen maken voor de verre mondiale toekomst.

Kader 1: Is de toekomst eigenlijk wel in de toekomst?

Planning voor de toekomst kan verandering ondergaan door ervaringen in het heden. Als zaken te snel veranderen, waardoor het lijkt dat de toekomst er nooit komt of komt voordat het tijd is, dan zal de mate van vooruitgang tegenvallen. Zodoende wordt de toekomst eigenlijk al in het hier en nu beleefd, waardoor de toekomst aan betekenis verliest. (Jonge) mensen zijn niet in staat om over de lange termijn na te denken, laat staan om er plannen over te maken (Brannen & Nilsen, 2002). Nowotny (1994) stelt dat het heden uitgebreid is tot een proces van cyclische bewegingen om de toekomstige problemen nu al tegen te gaan. Mentaal kunnen toekomstige risico's zo al beter gecontroleerd worden. Bediscussieerd wordt dat in de manier waarop personen over de wereld denken (hun wereldbeeld) verschillende tijdseenheden als verleden, heden en toekomst niet meer chronologisch ten opzichte van elkaar staan. Deze lineaire verschuiving van het concept tijd zou kunnen betekenen dat personen niet langer de toekomst proberen te voorspellen. Planning zou zodoende meer een projectie zijn van huidige condities in de zeer nabije toekomst (Brannen & Nilsen, 2002).

2.1.3 Tegenstrijdige gevoelens

Brugklasleerlingen in het onderzoek van Wevers geven aan dat ze eigenlijk niet over genoeg kennis beschikken om over de toekomst na te denken. Ze weten niet genoeg over de belangrijkste huidige problemen in de wereld, en wat hiervan de risico's en gevolgen zijn (Wevers, 2011). Het gevoel dat jongeren over de toekomst hebben is tegenstrijdig. Aan de ene kant denken ze wel dat verandering nodig is, maar aan de andere kant weten ze niet zo goed wat ze zelf vinden dat ze moeten doen en dat ze daadwerkelijk gaan doen. Hun eigen rol in deze nodige verandering schatten ze zelf op minimaal. Ze willen wel helpen problemen op te lossen, maar vinden dat de verantwoordelijkheden voor het bereiken van een gewenste toekomst bij anderen liggen zoals overheden en producenten. In dit opzicht verschilt de visie van jongeren niet veel met die van volwassenen. Volwassen burgers zien bijvoorbeeld duurzaamheid als een 'sociaal dilemma'. Dit zorgt er voor dat zij alleen bereid zijn hun gedrag aan te passen als andere personen dat ook doen. Ze willen wel meer duurzaam leven, maar dit moet door iemand anders (in dit geval de overheid) georganiseerd worden. De verantwoordelijkheid voor het doorbreken van het sociale dilemma ligt in handen van de overheid (Van Egmond, 2004).

Leerlingen weten wel dat zij ook de sleutel vormen tot een oplossing, maar ze vinden het lastig zich daadwerkelijk een voorstelling te maken over de toekomst, en om daadwerkelijk plannen te maken over deze verre mondiale toekomst. Uit de casestudy van Wevers (2011) komt naar voren dat de onderzochte brugklasleerlingen in Nederland grote moeite hebben met het maken van een voorstelling over de toekomst. Stereotype beelden domineren dit toekomstbeeld, vaak zonder enige tijdsaanduiding. Persoonlijke en mondiale toekomst zijn op geen enkele manier aan elkaar verbonden. Leerlingen zeggen te weinig kennis te hebben over huidige mondiale problemen, maar toch baseren ze hun toekomstbeeld wel op deze gebrekkige kennis.

In een onderzoek van Jenkins en Pell (2006) over hoe jongeren uit het Verenigd Koninkrijk staan tegenover milieuproblemen wordt gesteld dat jongeren nauwelijks bereid zijn materiële bezittingen op te geven om zo milieuproblemen op te kunnen lossen. Dit is opvallend, aangezien jongeren in dit onderzoek wel aangeven het zeer oneens te zijn met de stelling "milieubedreigingen zijn niet mijn

zaak” (Jenkins & Pell, 2006). Dit strookt met bovenstaande onderzoeken uit andere landen, naar toekomstbeelden van jongeren waarin naar voren komt dat jongeren het lastig vinden hun eigen handelen en toekomstbeeld te koppelen aan het creëren van een gewenste toekomst. Toekomstbeelden en handelen voor een gewenste toekomst verschillen ook tussen jongens en meisjes. Zo is een grote meerderheid van de meisjes in het onderzoek van Jenkins en Pell (2006) het eens met de stelling “iedereen kan een significante bijdrage leveren aan bescherming van het milieu” in tegenstelling tot de deelnemende jongens. Verder vinden meer jongens dan meisjes in dit onderzoek de geportretteerde milieuproblemen overdreven en stellen jongens (meer dan meisjes) dat personen zich te veel zorgen maken over milieuproblemen.

2.2 Wereldbeelden

Toekomstbeelden zijn een visie op de toekomst die voortkomt uit wereldbeelden. In deze paragraaf een verdieping omtrent het ontstaan van wereldbeelden.

In het dagelijks leven vormen we ongemerkt beelden van dingen om ons heen. Zulke dingen kunnen concreet zijn als personen of organisaties, of niet tastbaar als relaties tussen personen of de economische situatie van een land. Deze beelden kunnen gaan over het verleden, het heden of over de toekomst. De eerste twee worden gevormd in de gedachten van een persoon gebaseerd op wat er is gebeurd of wat er op dit moment bezig is, plus alle interpretaties en begrip over deze gebeurtenissen. De beelden over de toekomst worden zodoende gedefinieerd als een verwachte situatie of een verwachting van wat gaat gebeuren in de toekomst (Ono, 2003). Deze beelden over de dingen om ons heen zijn een samengevat kader van de belangrijkste economische, sociaal-culturele, technologische en institutionele ontwikkelingen voor een regio, een land of de wereld (Aalbers, 2006). Wereldbeelden worden gezien als een fundamentele modellering van de werkelijkheid, die voor concrete gedachtes, uitlatingen en handelingen van personen in een bepaalde tijd of in een bepaalde cultuur een essentieel karakter hebben. Het wereldbeeld is als het ware een soort coördinatiesysteem waarin gedachten, uitspraken en handelingen ingevoerd kunnen worden, waarna deze zaken zin en betekenis krijgen (Markchies & Zachhuber, 2008). In deze zin is een wereldbeeld ook een visie van na te streven doelen, inzichten in de beschikbaarheid van middelen en opvattingen over sturings- en verdelingsopties (Van Egmond, 2004). Deze mentale beelden gaan niet alleen over verschillende tijden (verleden, heden en toekomst), maar spelen ook op verschillende schaalniveaus (lokaal, nationaal en mondiaal).

Het wereldbeeld van personen is erg uitgemiddeld. Niet alleen vormen we beelden van de dingen die we om ons heen zien, maar over de wereld wordt ook geleerd via wetenschap, media, educatie. Tevens doen we ervaringen in de samenleving op en kunnen mentale beelden van anderen worden overgenomen. Het wereldbeeld is zodoende een sterk gesocialiseerde en gedeeltelijke kijk op de wereld. De meeste wereldbeelden zijn gebaseerd op processen van patronen versus disorganisatie, en normaal versus rariteiten. Hierdoor zijn wereldbeelden een sociale constructie van aanwezige kennis (Van Ginneken, 1998).

2.2.1 Vorming wereldbeelden

Vanuit het veld van de psychologie zijn vier theorieën te herkennen over hoe men een beeld over de omgeving en de wereld om zich heen vormt.

Gestalt theorie: Deze theorie is rond 1930 ontwikkeld in Duitsland door o.a. Wolfgang Köhler en Max Wertheimer en zet zich af tegen het structuralistische idee dat perceptie, denken en herinneren uit losse onderdelen bestaat. De Gestalt theorie stelt dat de menselijke waarneming meer is dan de som van de afzonderlijke delen. De mens neemt de wereld waar in gehelen en patronen, een totaalbeeld. Als illustratie kan gedacht worden aan een cirkel met twee stippen en een verticale streep daaronder erin getekend, als vanzelf is daar een gezicht in te herkennen (zie figuur 1). De Gestalt theorie wordt ook aangeduid als waarnemingspsychologie.

Balans theorie: Uit de Gestalt theorie volgt onder andere de balans,- en/of veld theorie. Deze theorie stelt dat men continu op zoek is naar een balans in gedachten, gevoelens en acties. Tussen deze verschillende gedachten proberen we een samenhang aan te brengen. Als men blootgesteld wordt aan een gedachte die niet past in de kennis die deze persoon heeft, zal het zodoende niet leiden tot een verwerping van deze niet passende gedachte, maar tot omvorming van deze gedachte. Door een serie van mentale ombuigingen laat men een eerst niet passende gedachte, gevoel of actie, toch binnen zijn eigen mentale raamwerk. Door sommige informatie af te wijzen of eerdere gedachten aan te passen wordt de balans weer hersteld.

Attributie theorie: Een recente aftakking van de balans theorie is de attributie theorie. Deze theorie gaat over de manier waarop we redenen en motieven linken aan de acties en gedragingen van anderen. Hoe gebruikt een waarnemer informatie als verklaringen voor een bepaalde gebeurtenis. Door gevoelens of acties van een ander te koppelen aan eigenschappen die we (zelf) herkennen, kunnen we dat gedrag verklaren. Bijvoorbeeld als iemand boos is, is dat dan omdat hij een slecht humeur heeft, of omdat er iets ergs voorgevallen is?

Cognitieve psychologie: Een cognitief proces is een proces dat afhankelijk is van interne, mentale representaties en verwerking van informatie in de hersenen. Cognitieve psychologie gaat zodoende over hoe personen informatie verzamelen/ verkrijgen, verwerken en opslaan. Personen maken en onthouden bepaalde evenementen waardoor ze betekenis kunnen geven aan andere zaken (zoals taal, maar ook het idee van een object als bijvoorbeeld een tafel. Iemand uit dezelfde cultuur weet direct wat daarmee bedoeld is, terwijl iemand uit een cultuur waarin geen, of ander gebruik wordt gemaakt van tafels meer moeite heeft zich een voorstelling van een tafel te maken) (Cherry, 2013, McLeod, 2010 en Van Ginneken, 1998).

Figuur 1: De menselijke waarneming is meer dan de som der delen.



Uit deze verschillende psychologische theorieën zijn een aantal aannames af te leiden van hoe men de wereld om zich heen ziet, het wereldbeeld (of zoals Van Ginneken het noemt 'de creatie van de wereld').

Ten eerste zullen we alleen informatie over andere culturen en sociale systemen waarnemen, onthouden en reproduceren die we kunnen begrijpen. Ten tweede zullen we proberen deze informatie in te passen in het kader van ons eigen systeem, naar betekenissen die passen bij

onze eigen groep. Tot slot neigen we ernaar ons (eigen samenleving, eigen groep, eigen sociale systeem) niet schuldig te voelen over de negatieve condities van andere groepen en personen. Bijvoorbeeld armoede: we willen best iets doen aan armoede, maar het is niet geaccepteerd dat dit gekoppeld is aan onze eigen rijkdom (Van Ginneken, 1998, p. 197).

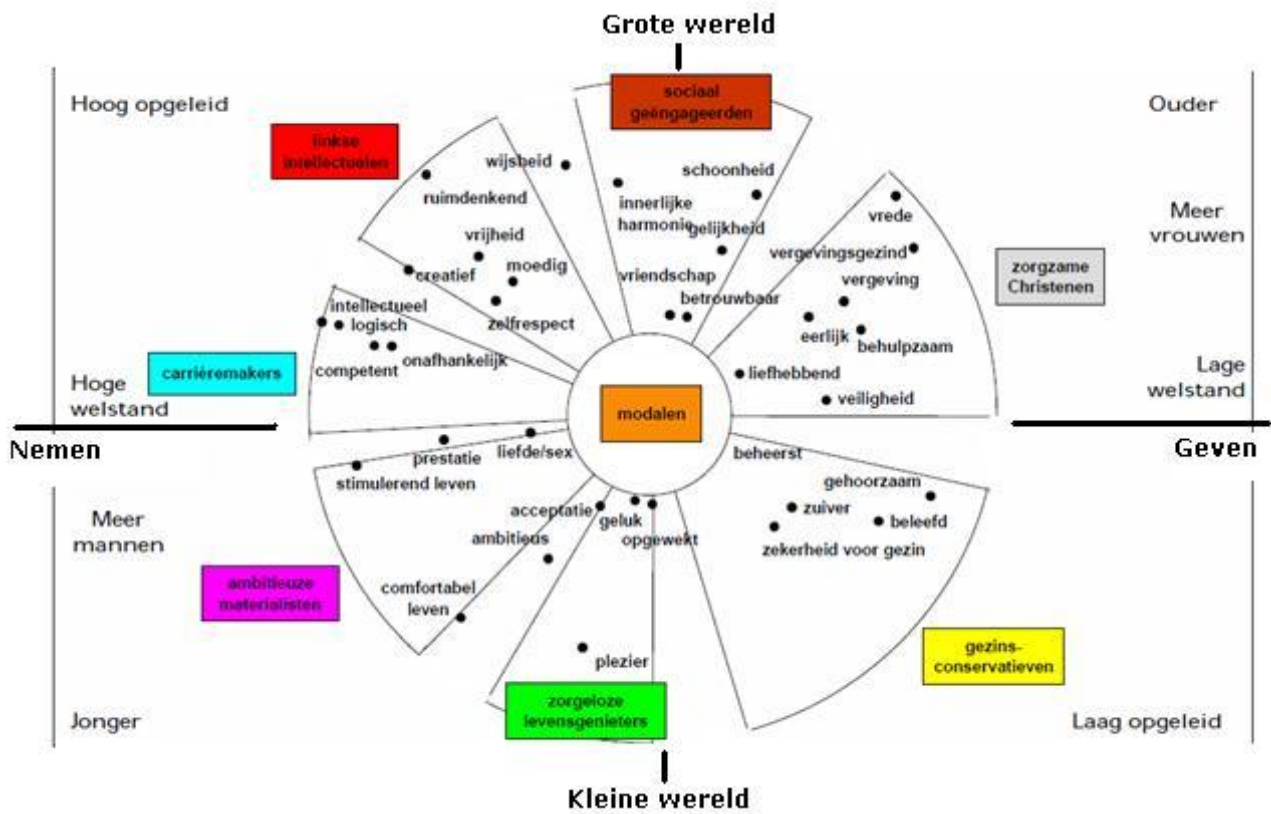
2.2.2 Waardenoriëntatie

De gecreëerde wereldbeelden bieden ook een visie van na te streven doelen. Deze doelen en achterliggende waarden hebben een voorspellende betekenis voor menselijk gedrag (Van Egmond, 2004). Waarden zijn prescriptieve overtuigingen over gewenst gedrag en doelen en spelen op lange termijn. Waarden van individuen blijken stabiel of veranderen maar langzaam in de tijd (Aalbers, 2006). Waarden spelen een grote rol in de cognitieve en emotionele structuur van mensen, en waardenpatronen zijn stabiele symptomen voor opvattingen, houdingen en gedragingen van burgers (Van Egmond, 2004).

In de Nederlandse samenleving zijn verschillende groepen te onderscheiden die (ongeveer) dezelfde waarden erop nahouden. Onderzoek naar deze groepen met verschillende waarde opvattingen worden uitgevoerd door TNS-NIPO, Trendbox en Motivaction. Ondanks de verschillende onderzoeksbureaus en verschillende manier van onderzoeken, zijn de resultaten met elkaar in overeenstemming. Hieruit volgt dat waarden onder burgers in de Nederlandse samenleving kunnen worden opgedeeld in acht verschillende groepen (figuur 2). Naast de verdeling in de samenhang van waarden, kan ook een onderscheid gemaakt worden in demografische kenmerken (zie de assen langs de rand in figuur 2). Op de horizontale as kan een houding naar anderen worden toegevoegd 'individueel/ nemen' versus 'samen/ geven'. Op de verticale as kan een schaalniveau worden toegevoegd van de reikwijdte van maatschappelijke betrokkenheid; dichtbij huis 'kleine wereld' versus verder weg 'grote wereld'.

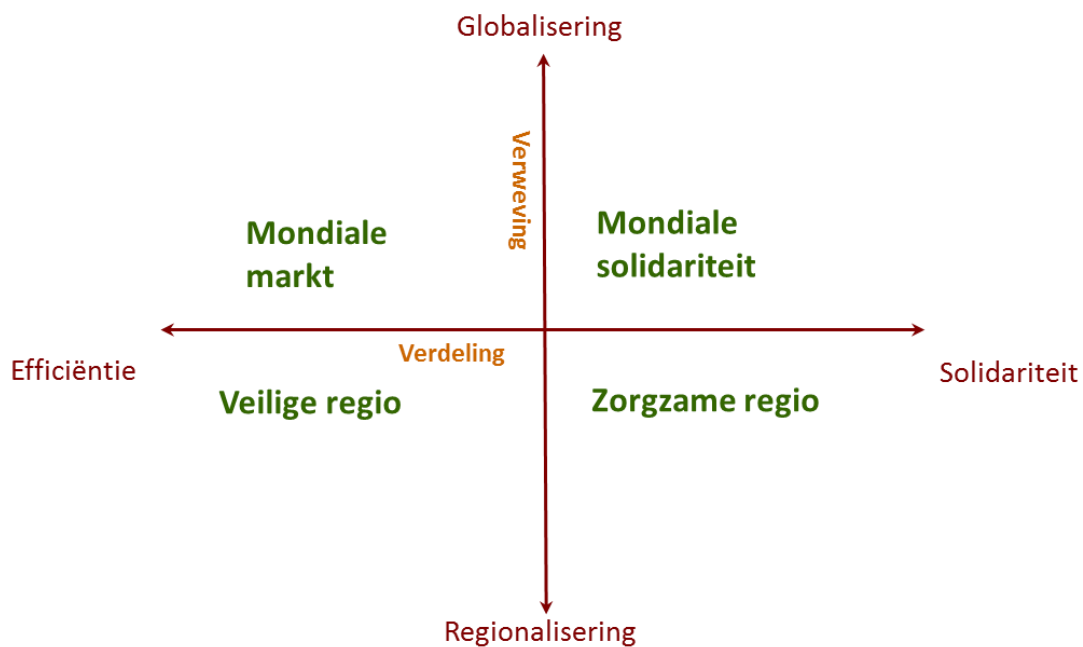
De waardeoriëntatie die een persoon heeft zorgt voor een persoonlijke keuze voor een bepaalde kwaliteit van leven. Dit is tevens te combineren met de manier en de schaal waarop deze keuze voor kwaliteit van leven verdeeld en gerealiseerd zou moeten worden. Zo zal bijvoorbeeld een persoon die gelijkheid en vrede nastreeft meer binding hebben met een sterke internationale overheid dan een persoon die presteren en vrijhandel belangrijk vindt. De combinatie van 'gekozen levenskwaliteit' en 'manier en schaal' kan aangeduid worden als wereldbeeld (Van Egmond, 2004). Zo verschillen wereldbeelden van elkaar in de mate van internationaliteit. In figuur 2 wordt dat aangeduid door de verticale as 'grote- kleine wereld'. Activiteiten kunnen meer globaal georiënteerd zijn, of gericht zijn op een meer regionale ontwikkeling. Ook verschillen wereldbeelden van elkaar in de mate van doelmatigheid en saamhorigheidsgevoel, de horizontale as in figuur 2. Deze as is verbonden met de keuze voor marktwerking en overheidscoördinatie. Door figuur 2 op te delen volgens de twee genoemde assen stelt Van Egmond een nieuw figuur op, met daarin de oriëntatie op vier wereldbeelden; mondiale markt, mondiale solidariteit, veilige regio en zorgzame regio (figuur 3).

Figuur 2: Segmenten in de Nederlandse bevolking naar waardenclusters.



Bron: naar Mulder, 2002 en Van Egmond, 2004.

Figuur 3: Vier wereldbeelden



Bron: Naar Van Egmond, 2004.

Bovenstaande onderzoeken naar wereldbeelden tonen dat wereldbeelden gemiddelden zijn van waarden en dat deze beelden verschillen in tijd, schaalniveau en idee over verdeling van levenskwaliteit. Deze wereldbeelden verschillen per persoon, maar het is ook mogelijk een onderscheid te maken tussen de wereldbeelden van jongeren en volwassenen.

Uit een Noors onderzoek naar waarden en houdingen van jongeren in het algemeen, en de participatie in milieu-organisaties in het bijzonder, wordt gesteld dat jonge personen meer geïnteresseerd zijn in milieubescherming dan in economische groei. Dit in tegenstelling tot volwassenen. Hierbij is ook te zien dat dit voor meisjes sterker geldt dan voor jongens (Nilsen, 1999). Verder lijken meisjes meer geïnteresseerd te zijn in persoonlijke, nationale en mondiale wereldbeelden dan jongens. Meer meisjes dan jongens denken dat ze invloed kunnen hebben op de toekomst. Meisjes lijken meer milieu-georiënteerd te zijn en jongens hechten meer waarde aan technische mogelijkheden in de toekomst (Hicks, 2007). Deze verschillen kunnen natuurlijk gelinkt zijn aan de socialisering van geslacht, de voorkeuren tussen de seksen die al bestaan.

2.3 Media en wereldbeelden

Media kunnen als een van de factoren gezien worden die bepalend zijn voor wereld- en toekomstbeelden van jongeren. En hoewel jongeren aangeven media geen betrouwbare bron van informatie te vinden, is het wel hun grootste bron van informatie als het gaat om mondiale kwesties (Connell, e.a., 1999, Holden, 2007, Hicks & Holden, 2007). Het is lastig aan te geven hoeveel tijd jongeren doorbrengen met media. Het onderzoek naar mediagebruik onder jongeren in Nederland is versnipperd. Verscheidene onderzoeksbureaus brengen elk andere onderdelen van mediagebruik in kaart. Slechts twee studies onderzoeken het mediagebruik van jongeren per dag in Nederland. Het eerste is een vierjaarlijks Europees onderzoek naar de gezondheid en leefstijl van scholieren, het Health-Behavior-School-Children Project. De tweede overzichtsstudie naar verschillend mediagebruik op een dag is het SPOT-onderzoek. Hierbij houden kinderen en jongeren vanaf 6 jaar een dagboekje bij (Nederlands Jeugd Instituut, 2013).

Mediagebruik verschilt sterk per kind, waarbij het gebruik met de leeftijd toeneemt. Zo besteden kinderen van 6 tot 9 jaar twee uur per dag aan media, en jongeren van 13 tot 16 jaar ruim vijf uur. Ook zijn verschillen te zien tussen geslacht. Jongens besteden meer tijd aan het spelen van games naar mate ze ouder worden, terwijl dit bij meisjes juist afneemt. De gemiddelde tijdsbesteding aan media verschilt echter niet tussen kinderen uit rijke en arme gezinnen (Jehoel-Gijsbers, 2009). Een duidelijk verschil is echter wel te zien tussen leerlingen uit het vmbo-b-onderwijs (beroepsgerichte leerweg) en leerlingen op het vwo. Vmbo-b leerlingen besteden aanzienlijk meer tijd aan alle media dan vwo-leerlingen. Het verschil in tijdsbesteding voor deze groepen kan oplopen tot gemiddeld ongeveer een uur per dag.

2.3.1 Beïnvloeding door media

Kinderen worden door media meer beïnvloed dan adolescenten. Dit heeft verschillende redenen. Zo hebben jongeren minder ervaring in 'real-life' situaties, daarom hebben ze minder kennis en zijn minder progressief. Verder zijn kinderen meer bereid om informatie die ze in media krijgen als waar aan te nemen, aangezien ze minder vaardigheden hebben om kritisch te kunnen denken en oordelen. Jongeren beschikken al iets meer over de vaardigheden tot kritisch denken dan jongere

kinderen, maar tieners staan onder grotere groepsdruk. Hierdoor kunnen “real life” televisieseries als zeer invloedrijk worden gezien voor tieners, aangezien de tieners in de televisieserie fungeren als een soort groep, die druk uitoeft. Ook wordt door onderzoekers gesproken over het effect van een “derde persoon”. Dit effect toont dat jongeren denken dat media anderen meer beïnvloed dan henzelf. Op een punt worden volwassenen en jongeren wel op dezelfde manier beïnvloed door media, namelijk door het aantal uren dat ze televisie kijken. Hoe meer televisie jongeren en volwassenen kijken, hoe meer ze verwachten dat ze hun leven moeten inrichten naar de regels en gedrag wat op televisie wordt getoond (Strasburger, 2004).

Jongeren verschillen niet alleen van volwassenen in hoe ze media tot zich nemen, en hoe ze door media beïnvloed worden, maar jongeren verschillen hierin ook onderling. Zodoende dragen media niet alleen informatie over, maar vormen ook attitudes en gedrag. Media beïnvloeden de perceptie van jongeren op sociaal gedrag en sociale realiteit. Media creëren zodoende ook culturele normen en waarden (Strasburger, 2004).

Wereldbeelden die we ongemerkt vormen, komen wellicht ook voort uit media. Hierbij moet worden gelet op dat media bepaalde feiten en relaties tussen feiten selecteren en accentueren. Nieuws producenten en consumenten zijn zich nauwelijks bewust van dat camera's een positie innemen, en sociale macht op een zeer specifieke manier registreren en weergeven. Zodoende wordt de noord-westerse samenleving vaak als helpers en redders neergezet, terwijl de zuid-oostelijke samenleving als slachtoffers en wrede mensen worden getypeerd. De mens is erg visueel ingesteld. Alles wat we met eigen ogen zien, nemen we voor waar aan. Zodoende zijn foto,- en filmbeelden als het ware een manier om de geschiedenis live mee te maken. Van Ginneken (2004) noemt dit de ‘grootste illusie van onze tijd’, dat de echte waarheid zich simpelweg presenteert in een relatief directe vorm (Van Ginneken, 2004, p.167- 169). Concreet kan hierbij gedacht worden aan nieuwsitems. Journalisten selecteren bepaalde onderwerpen die ze willen bespreken en waarvan ze denken dat ze een nieuwswaarde hebben. Automatisch worden zodoende ook zaken niet, of eenzijdig besproken. De “realiteit” die we te zien krijgen is hierdoor maar een fractie van wat daadwerkelijk gebeurt in de wereld. Gesteld wordt dat de nieuwswaarde van 10.000 doden in een ander continent, gelijk staat aan 1.000 doden in een ander land, 100 doden in de periferie van het eigen land, 10 doden in de hoofdstad en één beroemdheid (Van Ginneken, 2004, pp. 22-24). Verder zorgen media dat bepaalde zaken geaccentueerd worden. Hoe meer nadruk een bepaald item krijgt, hoe meer dat onderwerp door het publiek als belangrijk zal worden gezien (Schreiner & Go, 2011, pp. 134-135).

Ontvangers van media selecteren en accentueren echter ook bepaalde feiten uit wat ze zien in de media. Verschillende theorieën stellen dat onze perceptie niet gestuurd wordt door het beeld dat we zien, maar door onze reactie op het onderwerp. Sinds de jaren '60 hebben media-onderzoekers na de publicatie van Klapper (The Effects of Mass Communication. ‘minimal effects theory’) een worsteling gehad met onderzoek naar de effecten van massamedia. Hieruit volgt dat de mediaboodschap niet het grootste gedeelte van het effect op het publiek bepaalt. Journalisten en publiek merken niet op wat hetzelfde is, maar wat er in het beeld of in de boodschap anders is dan in de eigen samenleving of cultuur, en interpreteren dit op hun eigen wijze. Het ontvangen van de tekst (of beeld) is sterk afhankelijk van de context van de situatie en de lezer. De context is afhankelijk van culturele codes, die geactiveerd worden tijdens het proces van de boodschap in ontvangst nemen. Dit betekent dat de schrijver van de boodschap niet degene is die uiteindelijk

bepaalt wat de echte betekenis van dat mediaproduct is. Er is geen echte betekenis in de boodschap zelf ingesloten. Het is uiteindelijk aan de lezer of kijker om te beslissen wat er wel en niet is (Van Ginneken, 2004). Zodoende worden media indirect ook gebruikt om eigen gedachten en meningen te bevestigen (Fiske, 1989a). Media bepalen niet wat mensen denken, maar wel waarover ze denken (Schreiner & Go, 2011, p. 135).

2.3.2 Nieuws

Twee zaken waar “het nieuws” mee moet omgaan: Ten eerste moet het de ‘werkelijkheid reduceren tot wetenswaardigheden’, om een logisch en adequaat product neer te zetten. Ten tweede moet het ervoor zorgen dat deze geconstrueerde werkelijkheid wordt gezien als de waarheid, ook door degenen die door deze waarheid te accepteren niet direct gediend worden. Nieuws produceren is een gevecht tussen de realiteit zo goed mogelijk neer te zetten, en dit zo soepel en groots mogelijk in de samenleving te verspreiden (Fiske, 1989).

Nieuws kent verschillende meningen en dient verschillende doelen in verschillende delen van de samenleving. Nieuws circuleert zodoende in verschillende vormen in verschillende soorten media. Een weekkrant, met een gespecialiseerd lezerspubliek, verschilt van een nationale dagelijkse krant. Een nationale dagelijkse krant verschilt van een regionale krant. Kranten verschillen van televisie, en op televisie verschilt nieuws op de commerciële omroep van nieuws op publieke zenders. Net zoals nationale en lokale televisiezenders van elkaar verschillen (Fiske, 1989a).

Het begrip “nieuws” krijgt door verschillende mensen verschillende betekenissen. Zo bedoelen bijvoorbeeld jongeren en politici of journalisten iets anders met het begrip. Bij jongeren kunnen lifestyle onderwerpen ook tot het nieuws behoren, terwijl voor politici en journalisten nieuws vaak alleen wordt gebruikt als men doelt op actuele informatie over politieke en maatschappelijke kwesties (Drok & Schwartz, 2009).

Nieuws wordt gekeken vanuit een vage- morele motivatie dat we zouden moeten weten wat er speelt in de wereld, maar als het nieuws geen microconnecties heeft met het dagelijks leven van de kijker, en dus relevantie mist, dan zal het nieuws maar half gevolgd worden en zal het snel worden vergeten. De relevantie van nieuwsitems maakt dat het betekenis krijgt voor de persoon, waardoor het meer waarschijnlijk is dat er over dat nieuws gepraat wordt, en dus een actieve rol krijgt in de cultuur van het dagelijks leven. Ook door al aanwezige kennis en sociale ervaringen heeft de kijker of lezer een beeld van tevoren dat voorbestemd hoe een tekst gelezen of een beeld gezien wordt. Hierbij komt het verschijnsel *misreading*. De populaire nieuwslezer of kijker is ongedisciplineerd. Hij of zij besteedt alleen aandacht aan korte fragmenten die passen bij zijn/ haar criteria en relevantie, niet omdat deze fragmenten geprefereerd worden door de structuur opgelegd door de zender van de boodschap. Hierdoor kan het zijn dat lezers uitleg in de tekst missen en het nieuwsitem deels opnemen, waardoor een verkeerd beeld ontstaat. Deze *misreading* zorgt er voor dat de nieuwstekst gebruikt wordt als een bron om eigen gedachten te bevestigen, in plaats van een eerbiedwaardige, objectieve, overdraagbare boodschap (Fiske, 1989a).

Drok en Schwarz bevestigen deze ongedisciplineerdheid. Zij zien dat vooral jongeren de hele dag door kleine beetjes nieuws oppikken van verschillende bronnen. Zodoende is de nieuwsconsumptie

van jongeren afhankelijk wat op dat moment het makkelijkste is en wat voorhanden is. Zij noemen dit 'grazen', jongeren nemen niet in één keer een gehele nieuwsmaaltijd op, maar grazen de hele dag door van verschillende nieuwsmedia.

Het belang dat jongeren aan nieuws hechten neemt toe met de stijging van leeftijd. Hoe ouder iemand wordt, hoe belangrijker en interessanter hij/ zij het vindt om nieuws te volgen. Als de leeftijdsgroep 15-19 jarigen wordt vergeleken met jong volwassenen van 20 -24 en 25 -29 jaar dan is te zien dat de jongste groep nieuws het minst persoonlijk relevant vindt. Ook vindt deze leeftijdsgroep het minder belangrijk nieuws bij te houden voor het opdoen van algemene kennis (Drok en Schwartz, 2009).

2.4 Educatie

Een van de zaken waarop jongeren hun wereld, - en toekomstbeeld baseren, is informatie die ze door educatie krijgen. Onderwijs speelt zodoende een rol bij de vorming van toekomstbeelden. Het vak aardrijkskunde heeft de potentie om hierop in te spelen.

Jongeren dienen te worden voorbereid op de toekomst. Het verleden is niet meer te veranderen, maar huidig handelen is wel van invloed op hoe onze toekomst er uit zal gaan zien. Onderwijs bereidt leerlingen voor op hun rol in de samenleving. Hierdoor kan verwacht worden dat jongeren op school bewust worden gemaakt van de invloed van eigen keuzes en worden uitgerust met voldoende kennis en vaardigheden om een toekomst te kunnen creëren waarin zij willen leven. Onderwijs is namelijk niet alleen gebaseerd op toekomstbeelden, maar het creëert ook toekomstbeelden:

"All education springs from images of the future and all education creates images of the future. Thus all education, whether so intended or not, is a preparation for the future" (Toffler, 1974; in Hicks, 2012).

2.4.1 Aardrijkskundeonderwijs

Leerlingen leren tijdens aardrijkskundeonderwijs over hun eigen leefomgeving, en de leefomgeving van anderen dichtbij en ver weg. Dit onderwijs is geschikt voor de bewustwording van gebeurtenissen in de wereld om ons heen. Kennis over deze wereld helpt leerlingen te zien in welke verhouding ze staan tot deze gebeurtenissen. Hierdoor kunnen leerlingen functioneren in de samenleving. Door aardrijkskundeonderwijs verkrijgen jongeren inzicht in de ontwikkeling van de aarde en de samenleving, waardoor een naar buiten gerichte focus ontstaat. Het aardrijkskundeonderwijs leidt dan ook op tot burgers, en is voor burgerschapsvorming belangrijk. In aardrijkskundelessen wordt zodoende ook ruimte gemaakt voor bewustwording van een wereld die groter is dan de eigen omgeving. Verder kan aardrijkskundeonderwijs bijvoorbeeld van pas komen als je de media wilt volgen en nadenkt over de veranderende wereld waarin wij leven (Van der Schee, 2009).

Beeldvorming over de wereld gaat vanzelfsprekend verder dan de nationale grenzen. Toch is het voor jongeren lastig zich een beeld te vormen voor zaken die zich buiten hun eigen omgeving afspeelen. Net zoals vele volwassenen zijn jongeren onderhevig aan een bepaalde vooringenomenheid over zichzelf. Dit ethnocentrische beeld in de samenleving (wij zijn beter, we

hoeven niets over andere samenlevingen te leren) kan er voor zorgen dat jongeren een gebrek aan interesse tonen (of hebben) voor andere samenlevingen en culturen en voor hoe de wereld werkt. Dit kan voor problemen zorgen in deze globaliserende wereld, waarin lokale zaken toch vaak een mondiale connectie kennen (Merryfield, Tin – Yau & Kasai, 2008). Aardrijkskundeonderwijs kan zodoende een middel zijn om jongeren meer bewust te maken van de wereld om hen heen.

2.4.2 Toekomstdimensie in het aardrijkskundeonderwijs

Sinds de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw is er in het onderwijs aandacht gekomen voor 'global education'. Hierdoor kwam meer nadruk te liggen op mondiale vraagstukken en internationale onderwerpen. Zodoende werd aandacht voor de toekomst ook als een belangrijk onderwerp beschouwd. De ontwikkelingen in futures studies houden in zekere zin zodoende ook verband met de opkomst van global education (Westerbeek, 2012 & Wevers, 2011). Sinds het project "The World Tomorrow" in de jaren '80 in het Verenigd Koninkrijk besteden mainstream publicaties over educatie voor het eerst aandacht aan denken over de toekomst. Dit project had als doel leerlingen kennis te laten nemen van hoe ze verschillende toekomstscenario's (persoonlijk, lokaal, nationaal en mondiaal) konden onderzoeken en daarop reflecteren. Verder moest het leerlingen duidelijk maken dat huidige actie de toekomst kan beïnvloeden (Hicks, 2012). Terugkijkend op de opkomst van toekomstgericht denken, oordeelt Hicks (2012) dat toen het denken over de toekomst het heeft afgelegd tegen het behandelen van acute/ huidige problemen, en dat denken over de toekomst als een luxe- goed werd gezien. Er bestond een rivaliteit tussen ontwikkelings- en global educatie.

Ook in de jaren '90 bleef de toekomst door leraren gezien worden als een marginaal of misschien zelfs wel een onnodig onderwerp (Hicks, 2012). Weinig docenten geven expliciet aandacht aan de toekomstdimensie. Toch stelt Slaughter (2002) dat als leraren over toekomstgericht onderwijs worden geïnformeerd ze enthousiast zijn en dat het met succes in een aantal lessen wordt geïmplementeerd vooral door de jonge leraren (Slaughter, 2002). Ook Hicks (2012) ziet een verandering ten opzichte van de jaren '90. Als hij lesgeeft aan docenten dan is duidelijk dat ze het allen zeer belangrijk vinden en iedereen is het dan eens met hem over de belangrijkheid van lesgeven over de toekomst (Hicks, 2012). Desondanks blijkt het lastig voor docenten continu aandacht te geven aan de toekomstdimensie. De verandering die door Slaughter (2002) eerst hoopvol opgemerkt wordt, blijkt na een aantal jaar niet meer te bestaan. Initiatieven voor toekomstgericht onderwijs 'sterven een langzame dood' en worden vergeten. Verklaring hiervoor kan de inrichting van het schoolsysteem zijn. Schoolsysteem zijn hiërarchisch ingericht, waardoor het systeem inflexibel is en meer als een industriële organisatie gezien kan worden. Door de focus op het individu worden sociale toekomstvisies vergeten. Dit maakt dat toekomstgericht onderwijs in de praktijk nog steeds in een beginstadium is (Slaughter, 2002).

Uit andere recente studies (Wevers, 2011, Beneker, 2011 & Westerbeek, 2012) blijkt dat toekomstgericht lesgeven ook in Nederland nog in de kinderschoenen staat. Docenten zijn zich wel bewust van het belang, maar lessen en lesmethodes zijn nog niet voldoende ingericht om ook daadwerkelijk vorm te geven aan lessen over de toekomst. Zo wordt in aardrijkskundetextboeken vaak nauwelijks verwezen naar de toekomst. Als het al gebeurt dan bouwt het voort op situaties en dynamiek in het heden, of geeft het een negatief beeld. De toekomst als iets om bang voor te zijn (Beneker & Pauw, 2012). Aardrijkskundelessen geven leerlingen inzicht over de huidige situatie in de wereld, maar aan verder nadenken over de toekomst en een toekomst die gecreëerd kan worden wordt alleen impliciet aandacht besteed.

2.4.3 Potentie

Hoewel hierboven gesteld is dat de toekomstdimensie in het onderwijs nog nauwelijks te zien is in de praktijk, zijn er redenen te noemen die het belang van toekomstgericht lesgeven aantonen. Zo worden jongeren op de toekomst voorbereid door het onderwijs dat ze krijgen. Ze krijgen kennis, vaardigheden en inzichten mee waarmee ze zich later zelf in de samenleving kunnen redden. Hierbij is het van belang dat ook naar de toekomst op de lange termijn gekeken wordt. Door leerlingen voor te bereiden op verder vooruit kijken, kan het onderwijs leerlingen voorbereiden op een toekomst die ze zelf kunnen creëren, hun gewenste toekomst. Door bewustwording van de invloed die jongeren zelf hebben op hun gewenste toekomst, kan hun gedrag in het heden veranderen.

Aardrijkskunde heeft als vak de potentie om hierop in te spelen. Het schoolvak kan namelijk een middel zijn om jongeren te laten denken over de invloed die zij op de toekomst kunnen uitoefenen, omdat het zich niet alleen bezig houdt met verklarende vragen als ‘wat is daar?’ en ‘waarom is dat daar zo?’, maar ook richt op voorspellende en probleemoplossende vragen als ‘hoe zou het daar kunnen zijn?’ en ‘wat kan daar?’. Zodoende onderzoeken leerlingen de huidige situatie in de wereld, worden gestimuleerd om over mogelijke toekomstscenario's na te denken en denken na over de mogelijke invloed die zij hierop kunnen uitoefenen.

Het vak aardrijkskunde leent zich goed voor nadenken over de toekomst en voorbereiding voor jongeren op een maakbare toekomst. Toch gebeurt dit te weinig. Dit kan gezien worden als een gemiste kans, want zoals brugklasleerlingen in het onderzoek van Wevers (2011) aangeven, beschikken ze eigenlijk niet over genoeg kennis om over de toekomst na te denken. Leerlingen weten niet genoeg over de belangrijkste huidige problemen in de wereld en wat hiervan de risico's en gevolgen zijn. Hierdoor hebben de onderzochte brugklasleerlingen grote moeite met het maken van een voorstelling over de toekomst. Stereotype beelden domineren dit toekomstbeeld, vaak zonder enig besef van tijd. Persoonlijke en mondiale toekomst zijn op geen enkele manier aan elkaar verbonden. Leerlingen zeggen te weinig kennis te hebben over huidige mondiale problemen, maar toch baseren ze hun toekomstbeeld wel op deze gebrekkige kennis (Wevers, 2011).

Kader 2: Attituden van jongeren en de inhoud van onderwijs.

Het is belangrijk om te onderzoeken en te weten wat jongeren denken en vinden. Hoe meer informatie beschikbaar is over interessegebieden, houdingen en onvrede van leerlingen, hoe realistischer het is onderwijsmateriaal of een curriculum te ontwikkelen dat de aandacht trekt van leerlingen en ze aanzet tot leren. Als jongeren ook worden gezien als ‘consumenten’ van educatie hebben ze recht op het uiten van hun mening. Formeel gezien stelt artikel 12 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) dat een kind/ jongere het recht heeft om zijn mening te uiten, en dat deze opinie meeweegt in elke procedure die van invloed is op dit kind/ deze jongere (Jenkins & Pell, 2006).

2.4.4 Educatie en media

Zoals eerder gezegd is het voor de gehele maatschappij van belang dat jongeren worden voorbereid op de toekomst. Het is een onderdeel van burgerschapsvorming, net als het leren hoe om te gaan met alle media die jongeren gedurende de hele dag voorgeschoteld krijgen en tot zich nemen. In 2005 bracht de Raad voor Cultuur ongevraagd een advies uit aan de Staatsecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, mevrouw mr. Van der Laan. Zij bepleitten hierin een verbreding van media-educatie in de samenleving. Door jongeren meer 'mediawijs' te maken zouden zij beter in staat zijn te functioneren in de huidige maatschappij. Het creëren van meer mediawijsheid gaat niet over hoe jongeren moeten omgaan met media, maar dat jongeren kunnen participeren in het maatschappelijke proces. De Raad stelt:

“Het perspectief op mediawijsheid verdient inpassing in het burgerschapsonderwijs”
(Raad voor Cultuur, 2005, p.5).

Media en de toekomstdimensie kunnen zodoende goed samengaan binnen educatie over burgerschap, aangezien onderwijs de leerlingen voorbereidt op hun rol in de samenleving. Dit is een aspect wat nog te weinig belicht is in het huidige onderwijs. Jongeren geven namelijk aan dat zij het nieuws wat ze zien of lezen niet altijd kunnen duiden. Ook met betrekking tot mediawijsheid is een rol voor aardrijkskundeonderwijs weggelegd.

2.5 Conclusie

Uit literatuur is naar voren gekomen dat deze toekomstbeelden door een aantal factoren beïnvloed worden, te weten educatie, sociale omgeving (ervaringen van anderen) en media. Hoewel jongeren noemen dat ze de meeste informatie voor deze toekomstbeelden uit media verkrijgen, vertrouwen ze de ervaringen van anderen meer. Het verband tussen hun persoonlijke toekomst en de mondiale toekomst is voor een jongere nog slecht zichtbaar. De persoonlijke toekomst wordt vaak erg positief ingeschat, terwijl jongeren op het mondiale vlak in de toekomst toch grote problemen voorzien.

Deze toekomstbeelden komen voort uit de wereldbeelden die de jongeren hebben over de huidige situatie. Dit wereldbeeld (een mentaal beeld van een persoon) is een sterk gesocialiseerde en gedeeltelijke kijk op de wereld. Het beslaat verschillende tijden, het heden, maar ook het verleden en de toekomst.

Media beïnvloeden de perceptie van jongeren en zorgen deels voor de vorming van de wereldbeelden en zodoende ook de toekomstbeelden. De hele dag door 'grazen' jongeren van verschillende nieuwsbronnen, al naar gelang wat voorbij komt en wat zodoende het makkelijkst is. Kennis hebben over deze media, mediawijs zijn, is zodoende belangrijk. Net zoals dat het belangrijk is dat jongeren op school worden voorbereid op de toekomst. Want onderwijs is niet alleen gebaseerd op toekomstbeelden, het creëert ook toekomstbeelden. Hier schuilt nog potentie voor het vak aardrijkskunde, omdat dit vak zich ook met voorspellende en probleemoplossende vragen bezig houdt.

3. Methodologie

Na de literatuurverkenning, waarin een overzicht is gegeven van literatuur omtrent toekomstbeelden van jongeren, aardrijkskundeonderwijs en (gebruik van) nieuwsmedia, dient dit hoofdstuk als een verklaring voor de methodologie van dit onderzoek.

Het empirische deel van deze masterthesis ligt in lijn van andere, internationale onderzoeken naar toekomstbeelden van jongeren. Hierbij wordt tevens het gebruik van nieuwsmedia door jongeren in meenemen. De probleemstelling welke in deze thesis gesteld wordt, luidt dan ook:

Wat voor ideeën hebben vierdeklassers havo/ vwo over de toekomst, en hoe speelt het gebruik van nieuwsmedia daarin een rol?

De volgende deelvragen sturen het onderzoek en helpen de probleemstelling te beantwoorden:

1. Wat zijn toekomstbeelden en hoe is dit te meten?

Om een antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag dient vastgesteld te worden hoe in wetenschappelijke literatuur het begrip ‘toekomstbeelden’ beschreven wordt en hoe dit begrip te operationaliseren is. Deze deelvraag is in het vorige hoofdstuk (theoretisch kader) al voor een deel beantwoord. De operationalisering van het begrip volgt in dit hoofdstuk.

2. Welke ideeën over de toekomst hebben Nederlandse jongeren in de vierde klas havo/ vwo?

Om een koppeling te kunnen maken tussen ideeën die jongeren hebben over de toekomst en de rol van nieuwsmedia, dienen we eerst te weten te komen wat deze jongeren eigenlijk denken over de toekomst. Het antwoord op deze deelvraag zal bestaan uit een opsomming van de antwoorden die jongeren op vragen in de enquête hebben gegeven. Tevens worden de antwoorden met elkaar en met resultaten uit andere onderzoeken vergeleken. Conclusies over de achtergronden van deze antwoorden kunnen in deze deelvraag nog niet getrokken worden. Het antwoord op deze deelvraag is echter cruciaal voor het beantwoorden van de probleemstelling, en zodoende onmisbaar voor het tweede deel van het onderzoek naar de rol van nieuwsmediagebruik.

3. Welke rol speelt nieuwsmedia voor jongeren?

Deze deelvraag gaat in op de rol die nieuwsmedia speelt, of juist niet speelt voor jongeren. Om te kunnen analyseren of nieuwsmediagebruik een rol speelt bij de ideeën die jongeren over de toekomst hebben, is het van belang eerst meer te weten te komen over hoe jongeren denken over en omgaan met nieuwsmedia. Deze vraag is voor een deel al beantwoord in het vorige hoofdstuk. Door de dataverzameling in dit onderzoek zal een vollediger antwoord op deze vraag geformuleerd worden.

4. Hoe beïnvloeden nieuwsmedia het toekomstbeeld van jongeren?

Met de laatste deelvraag zal de koppeling gemaakt worden tussen nieuwsmedia en de ideeën die jongeren hebben over de toekomst. Deze analyse gebeurt op basis van resultaten uit de enquête (waarin jongeren onder andere wordt gevraagd naar hoe ze zelf denken dat hun toekomstbeeld beïnvloed wordt). Inzichten uit literatuur worden gekoppeld aan resultaten uit de dataverzameling

voor dit onderzoek. Het antwoord op deze deelvraag zal leidend zijn voor de conclusie van dit onderzoek en is te vinden in hoofdstuk 5, Conclusie.

Het onderzoek zal in paragraaf 3.1 allereerst gekarakteriseerd worden aan de hand van het onderzoeksontwerp. Dan volgt in paragraaf 3.2 het conceptueel model zoals blijkt uit het theoretisch kader. De hypothesen welke afgeleid kunnen worden uit het conceptueel model staan ook in deze paragraaf. Paragraaf 3.3 gaat in op de manier waarop de data in dit onderzoek verzameld zijn en geeft een verantwoording voor de gemaakte keuzes omtrent de manier van het verzamelen van data. Het grootste gedeelte van dit hoofdstuk bestaat uit de operationalisering van de enquête. In paragraaf 3.4 worden afhankelijke en onafhankelijke variabelen gedefinieerd en gekoppeld aan een enquêtevraag. De gehele enquête is te vinden in bijlage 1.

3.1 Onderzoeksontwerp

Het raamwerk voor dit onderzoek is *cross sectional*. Dit wil zeggen dat op een bepaald tijdstip cases worden verzameld die op verschillende variabelen getoetst kunnen worden. Cross sectional onderzoek is descriptief van aard en zal eigenschappen van verschillende variabelen beschrijven zoals deze bestaan in de samenleving. Deze methode wordt gebruikt om mogelijke verbanden tussen variabelen op te sporen, maar de daadwerkelijke toetsing van variabelen, door manipulatie van de variabelen wordt niet gedaan (Bryman, 2012 en Cherry, 2013).

Om van leerlingen in de vierde klas een beeld te krijgen van de ideeën die zij hebben over de toekomst is in dit onderzoek gekozen voor een kwantitatieve benadering met dataverzameling via een enquête. Door middel van enquêtes kan in relatief korte tijd informatie worden verzameld van leerlingen verspreid over heel Nederland. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met de complexiteit van het onderwerp. In een enquête kunnen door de beperkte vrijheid in antwoordmogelijkheid mogelijk niet alle verbanden aan het licht komen. Ook kan de leerling het gevoel krijgen niet exact in te kunnen vullen wat hij/ zij echt over het onderwerp denkt. Uitspraken op basis van de verzamelde data zullen dus zeer voorzichtig gedaan moeten worden.

Zoals al eerder gesteld is, ligt het empirische deel van dit onderzoek in lijn met andere, internationale onderzoeken met betrekking tot toekomstbeelden. Het is daarom zaak te kijken naar hoe andere onderzoekers data verzamelen, om zo een weloverwogen keuze te kunnen maken in de manier van dataverzameling voor dit onderzoek.

In het veld van future studies gebruikt een groot deel van de onderzoekers een enquête om zo veel mogelijk respondenten te kunnen bereiken en algemenere uitspraken te kunnen doen. Hicks en Holden stellen dat het sturende karakter van een enquête kan zorgen voor een meer optimistisch of pessimistisch beeld dan daadwerkelijk het geval is. Zodoende laten zij in hun enquêtes onder scholieren in het Verenigd Koninkrijk ruimte over voor de leerlingen om zelf hun verwachtingen (*hopes*) en angsten (*fears*) op te schrijven (Hicks & Holden, 2007 en Hicks en Holden, 2013). Deze open manier werd ook al eerder door Holden toegepast in haar onderzoek *Concerned Citizens: children and the future* (2006). Zij categoriseerde later zelf de antwoorden uit de enquête. Deze open vragen zullen ook terug komen in de enquête die gebruikt is in dit onderzoek.

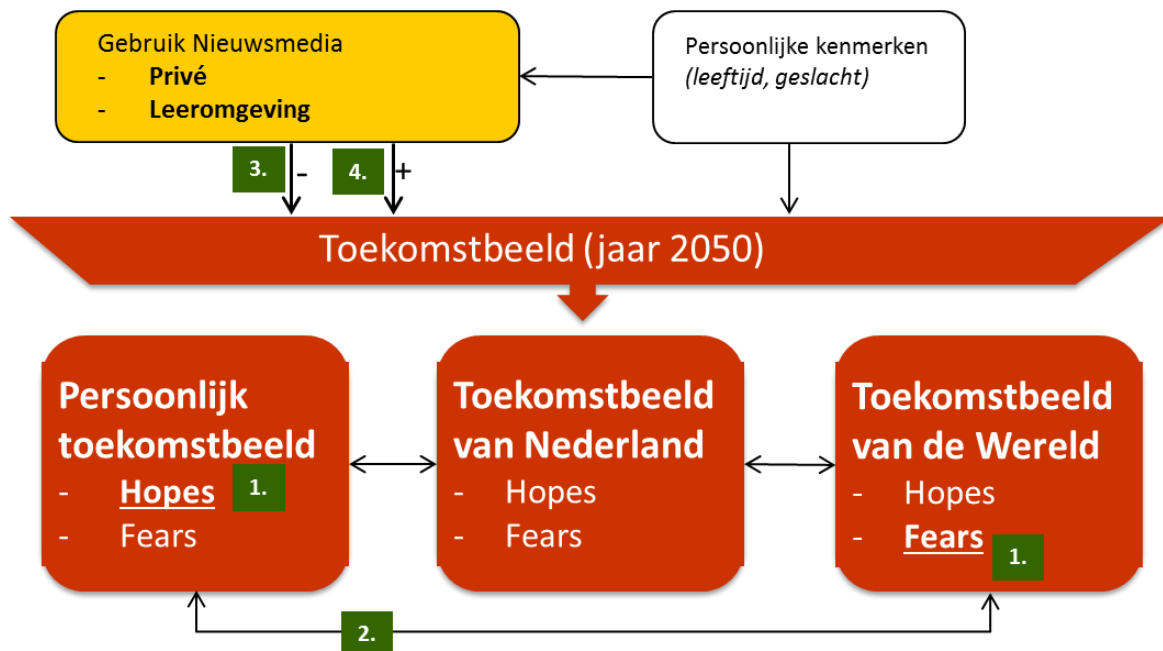
Ook wordt binnen dit onderzoeksveld gebruik gemaakt van enquêtes met daarna een *follow up discussion*. Door open vragen te stellen naast de gegevens uit de enquête krijgt de onderzoeker

een beeld van hoe de toekomstbeelden gevormd worden (Wevers, 2011). Een *follow up discussion* zou voor dit onderzoek ook zeer geschikt zijn en verhelderende uitspraken kunnen geven. Wegens tijdsdruk is echter besloten dat het niet mogelijk is om deze interviews met leerlingen te houden. In hoofdstuk 5.2 Discussie zal hierop worden teruggekomen.

3.2 Conceptueel model en hypothesen

Om inzicht te verkrijgen in de ideeën van jongeren over de toekomst is vanuit de literatuurverkenning een conceptueel model opgezet (figuur 4). Dit model bevat verschillende componenten voor de te onderzoeken probleemstelling en zal als richtlijn dienen bij het uitvoeren van het empirisch onderzoek.

Figuur 4: Conceptueel Model



Bron: Theoretische verkenning

Hypothesen zijn af te leiden (de cijfers in bovenstaand model verwijzen naar de hypothesen), deze zullen aan de empirie worden getoetst.

Allereerst wordt in dit onderzoek gesteld dat er een verschil bestaat tussen de ideeën die jongeren hebben over hun eigen toekomst en de toekomst van de wereld. Vanuit literatuur blijkt dat jongeren in het Verenigd Koninkrijk, Zweden, Finland en Australië optimistisch zijn over hun eigen, persoonlijke toekomst, terwijl zij een overwegend pessimistisch mondiaal toekomstbeeld hebben. Hoewel deze landen niet dezelfde achtergrondkenmerken als bijvoorbeeld economisch zwaartepunt, politiek en schoolsysteem kennen, is deze tendens bij de jongeren uit de verschillende landen te zien. Hierdoor kan verwacht worden dat dit ook voor de Nederlandse jongeren geldt.

De eerste twee hypothesen luiden dan ook:

- 1. Nederlandse jongeren in de vierde klas havo/vwo zien hun persoonlijke toekomst meer optimistisch dan de mondiale toekomst.*
- 2. Nederlandse jongeren denken niet dat hun persoonlijke toekomst van invloed is op de mondiale toekomst en andersom, de mondiale toekomst beïnvloedt hun eigen toekomst niet.*

Verschillende variabelen hebben invloed op de ideeën die jongeren over de toekomst hebben. Van de variabele 'nieuwsmedia' zeggen jongeren in andere onderzoeken dat hoewel dit hun grootste bron is van informatie, ze deze bron niet het meest vertrouwen. Door te weinig achtergrondkennis kunnen jongeren nieuws verkeerd interpreteren en een meer angstig beeld over de mondiale toekomst kan ontstaan. Nieuws in de klas daarentegen zou door duiding van de docent kunnen zorgen voor een meer geïnformeerd beeld over ontwikkelingen in de wereld, en wellicht een positiever mondiaal toekomstbeeld. Interessant is te kijken of dit ook daadwerkelijk het geval is, hypothesen 3 en 4 luiden:

- 3. Hoe groter het privégebruik van nieuwsmedia, hoe pessimistischer de jongere de mondiale toekomst ziet.*
- 4. Leerlingen die in de leeromgeving bewust met nieuws omgaan zullen optimistisch zijn over de mondiale toekomst.*

3.3 Dataverzameling

De data in dit onderzoek worden verzameld door middel van een enquête onder jongeren in de vierde klas havo/ vwo. De enquêtevragen zijn opgesteld aan de hand van de operationalisering van de begrippen uit het conceptueel model en vragen die gesteld zijn in andere onderzoeken naar toekomstbeelden van jongeren (zie bijlage 1: Enquête).

Selectie jongeren

Voor dit onderzoek naar toekomstbeelden van jongeren zijn vierdeklassers havo en vwo geselecteerd. In de vierde klas zijn jongeren ongeveer 15- 16 jaar oud. Keuze voor deze leeftijdsgroep baseert zich op de scheiding onder,- en bovenbouw die gehanteerd wordt in het Nederlands voortgezet onderwijs. De onderbouw op havo en vwo is klas 1 tot en met klas 3. Geacht wordt dat leerlingen in de onderbouw een ander idee hebben over de toekomst dan leerlingen in de bovenbouw (zie ook theoretisch kader, en onderzoek Hicks & Holden, 2006). Om te kunnen onderzoeken of nieuwsmediagebruik in educatief verband (in de klas) van invloed is op het toekomstbeeld van jongeren is het zaak dat de onderzoeksgroep al een aantal jaar voortgezet onderwijs genoten heeft (en dus niet meer in de onderbouw zit). Gekozen is om zodoende jongeren in de vierde klas havo en vwo te onderzoeken.

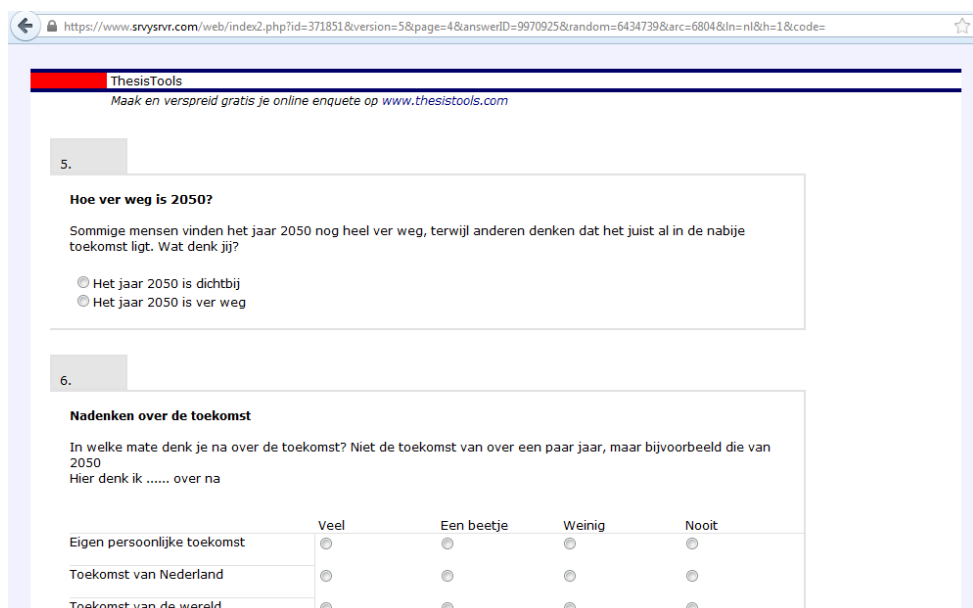
De dataverzameling zal verlopen via contact met docenten. De enquête zal online worden afgenomen, via www.thesistools.nl , om de werkdruk van de docenten niet te verzwaren (zie figuur 5 en 6).

Figuur 5: Voorbeeld 1 van de digitale enquête



Bron: www.thesistools.nl

Figuur 6: Voorbeeld 2 van de digitale enquête



Bron: www.thesistools.nl

Docenten waar reeds contact mee bestaat worden allereerst benaderd. Gedacht wordt dat deze docenten eerder geneigd zijn mee te doen aan het onderzoek, dan docenten waar nog geen contact mee is geweest. Jongeren zijn zodoende niet geselecteerd op basis van een steekproef, maar op basis van mogelijkheid van het in contact kunnen komen met de docent. Het contact met deze docenten is eerder gelegd tijdens de GeoWeek (een initiatief van het Koninklijk Nederlands

Aardrijkskundig Genootschap), activiteiten van het Duitsland Instituut Amsterdam en tijdens een vergadering georganiseerd door Iris Pauw en Tine Béneker over de toekomstdimensie in aardrijkskundelesboeken.

De volgende docenten zijn benaderd.

- Marijn de Smit – Aloysius College, Den Haag
- Bart Pijpers – De Nassau, Breda
- Maarten Frissel – Goois Lyceum, Gooise Scholen Federatie, Bussum
- Jeroen Rijlaarsdam – Vossius Gymnasium, Amsterdam
- Hester de Prieëlle – Coornhert Gymnasium, Gouda
- Sophia Gerars - 't Atrium, Amersfoort
- Gerrit Vrugink – RSG Ter Apel, Ter Apel
- Jeanne Bruens - RSG Wiringherlant, Wieringerwerf
- Jan Roemer – Bonhoeffer College, Castricum
- Roderik Franken – Keizer Karel College, Amstelveen

Ook heeft Jaqueline Eldering, Senior Trajectbegeleider bij CAIP REC Chiron een verzoek tot deelname aan de enquête gestuurd naar acht docenten waar zij door haar werkzaamheden bij het CAIP REC Chiron contact mee heeft. Zij heeft de volgende docenten benaderd:

- Yvonne van der Burgt – Stedelijk College, Eindhoven
- Lonneke Nymeijer – SG Augustinianum, Eindhoven
- Marianne Stokking – Christiaan Huygens College, Eindhoven
- Diny van Hal – Sondervick College, Veldhoven
- Nienke Bosboom en Anja van der Velden – Heerbeek College, Best
- Ellen van Gestel-Janssen – Pius X College, Bladel
- Hans van Oosteren – Zwijsen College, Veghel
- Peter Kooijmans – Sint Janslyceum, 's-Hertogenbosch

Tevens is al deze docenten gevraagd of ze aan collega's en andere bekenden in het onderwijs willen vragen of zij ook met hun klassen mee willen doen aan het onderzoek. Zo wordt geprobeerd een sneeuwbaaleffect te creëren om met docenten buiten eigen kennissenkring in contact te komen.

Daarnaast is de link naar de online enquête ook gepubliceerd op het sociale medium *Facebook*. In een oproep werd gevraagd de link van de enquête door te sturen naar vierdeklassers havo/ vwo of naar docenten. Door deze verschillende manieren hebben 180 leerlingen de enquête weten te vinden en hebben deze ingevuld.

De online enquête geeft een extra mogelijkheid om te controleren wie de enquête invult. Zo hebben de docenten die benaderd zijn allen een eigen code gekregen, waardoor de resultaten die binnen kwamen direct gekoppeld kunnen worden aan de school. Ook hebben de jongeren die de enquête thuis invullen (dus niet in klassikaal verband of op verzoek van de docent) een eigen code, waardoor het gemakkelijk is een extra controle uit te voeren of de respondenten in deze laatste groep wel echt tot de doelgroep van het onderzoek behoorden.

Aan de selectie via deze methoden kleven nadelen. Zo worden jongeren niet via een aselechte steekproef van alle jongeren in de vierde klas op havo en vwo in heel Nederland gekozen, waardoor de data en hierdoor ook de analyses niet representatief zijn voor de gehele populatie. Er kunnen hierdoor geen uitspraken worden gedaan over het toekomstbeeld van alle jongeren in Nederland, maar alleen over de respondenten die aan het onderzoek hebben meegedaan. De bijdrage die dit onderzoek levert aan kennis over toekomstbeelden van jongeren is daarom niet zo groot als het zou kunnen zijn. Uiteraard moet in beschouwing worden genomen dat een onderzoek in deze opzet nog niet in Nederland is uitgevoerd. De uitspraken die in dit onderzoek gedaan worden over de respondenten, kunnen echter wel een nuttige bijdrage leveren aan vervolgonderzoeken.

Respons

De docenten zijn op 27 oktober 2013 gemaïld met het verzoek de enquête in hun klassen af te nemen voor 17 november. Op 10 november bleek dat slechts 20 leerlingen de enquête hadden ingevuld. Op dat moment zijn de docenten nogmaals gemaïld met een herinnering aan het onderzoek en het verzoek toch nog te proberen de enquête binnen een week af te nemen.

Uiteindelijk hebben 180 leerlingen de enquête ingevuld. Deze leerlingen komen van de scholen:

School	Aantal leerlingen
De Nassau, Breda	22
Zwijzen College, Veghel	100
Vossius Gymnasium, Amsterdam	7
Stedelijk College, Eindhoven	32
Keizer Karel College, Amstelveen	11
Christiaan Huygens College, Eindhoven	4
RSG Wieringerlant, Wieringerwerf	4



3.4 Operationalisering enquête

Leerlingen in de vierde klas zullen door middel van een vragenlijst worden gevraagd naar hun ideeën over de toekomst. In deze paragraaf zullen verschillende begrippen uit het conceptueel model worden geoperationaliseerd.

3.4.1 Afhankelijke variabelen

De afhankelijke variabele die wordt onderzocht is 'toekomstbeelden'. Deze variabele kan in drie verschillende dimensies worden ingedeeld. Te weten; eigen toekomst, nationale toekomst en

toekomst van de wereld. Deze categorieën kunnen niet in een oplopend schaalniveau tegenover elkaar afgezet worden.

Toekomst: het woord toekomst wordt door iedere persoon anders geïnterpreteerd. Om te zorgen dat alle respondenten in dit onderzoek aan dezelfde tijdsspanne denken, zal het jaar 2050 aangehouden worden. Dit jaar is aan de ene kant symbolisch gekozen, want het getal 2050 kan tot de verbeelding spreken, maar tevens zorgt deze tijd er voor dat de jongeren moeten gaan nadenken over hoe oud ze dan zijn en in welke levensfase ze dan zitten (werk, gezin). Door deze tijd aan te houden zal elke respondent min of meer gedwongen worden na te denken over de toekomst die verder weg ligt dan morgen, volgende week of over een paar jaar.

Andere onderzoeken naar toekomstbeelden geven geen opheldering over hoe veel jaar het beste gekozen kan worden. In het onderzoek *Images of the world in the year 2000* (Ornauer, e.a., 1976), is een tijdsspanne van ongeveer 30 jaar aangehouden (enquêtes eind jaren '60 afgenomen, over toekomstbeelden over het jaar 2000), maar de onderzoekers stellen daar dat het jaar 2000 symbolisch gekozen is. De millenniumwisseling sprak tot de verbeelding.

Om iets over de toekomstbeelden te kunnen zeggen dienen we allereerst te weten te komen hoe veel de respondent nadenkt over de toekomst. Hoe bewust is de respondent bezig met de toekomst? (enquêtevraag 6).

Enquêtevraag 6: In welke mate denk je na over de toekomst? Niet de toekomst van over een paar jaar, maar bijvoorbeeld die van 2050. – Antwoorden worden gegeven in de schaal: veel, een beetje, weinig, en nooit.

Net zoals in het onderzoek van Ornauer, e.a. (1976) zal ook in dit onderzoek gevraagd worden of de respondent het jaar 2050 als ver weg ziet, of juist dicht bij (enquêtevraag 5). Nabijheid kan een indicatie zijn dat de toekomst voor de respondent "iets reëls" is, het gevoel dat de toekomst eigenlijk al begonnen is. Terwijl als de toekomst als "iets dat ver weg is" wordt aangeduid het een indicatie kan zijn voor een zeer vaag, onduidelijk toekomstbeeld van de respondent, dat aan realiteitszin ontbreekt. Verder wordt aan de respondent gevraagd of hij/ zij wel eens over de toekomst praat, en zo ja, met wie (enquêtevraag 8).

Enquêtevraag 5: Sommige personen vinden het jaar 2050 nog heel ver weg, terwijl anderen denken dat het juist al in de nabije toekomst ligt. Wat denk jij?

0 Het jaar 2050 is dichtbij

0 Het jaar 2050 is ver weg.

Enquêtevraag 8: Ik praat met over de toekomst.

Persoonlijke toekomst: deze dimensie heeft betrekking op de ideeën die de jongeren hebben over hun eigen toekomst. Het gaat hierbij alleen om de toekomst die ze voor zichzelf zien. Om dit te benadrukken zal de bewoording 'eigen, persoonlijke toekomst' gebruikt worden.

Nationale toekomst: bij de dimensie nationale toekomst gaat het om de ideeën die jongeren hebben over de toekomst van Nederland. Deze schaal is gekozen als 'lokale' schaal en om een

analyse te kunnen maken of de toekomstideeën van jongeren over het eigen land (Nederland) verschillen met de toekomstbeelden die ze voor zichzelf en de wereld zien.

Mondiale toekomst: als gevraagd wordt naar ideeën over de mondiale toekomst dient de respondent niet alleen te denken aan zijn eigen omgeving, maar ook aan de omgeving van alle andere personen ter wereld. Geacht wordt dat het woord 'mondiaal' bij enkele respondenten vragen kan oproepen, zodoende zal het woord 'wereld' gebruikt worden als het om ideeën over de mondiale toekomst gaat.

De ideeën over de toekomst op persoonlijk, nationaal en mondiaal niveau worden ingevuld door de verwachtingen en angsten die jongeren hierover hebben. De verwachtingen zijn in het conceptueel model aangeduid als *hopes* en de angsten zijn in het conceptueel model aangegeven als *fears*. Hieronder staat beschreven hoe deze begrippen geoperationaliseerd worden.

'HOPES'

Verwachtingen voor de toekomst: vanuit de literatuur is te verwachten dat leerlingen op persoonlijk, nationaal en mondiaal vlak verschillende verwachtingen hebben over de toekomst. Het woord 'verwachting' staat in dit deel van de enquête als tegenovergestelde van het woord 'angst'. Het moet de positieve toekomstideeën van jongeren aanspreken. Zodoende is gekozen om het woord 'verwachting' in de enquête te vertalen met het woord 'hoop', dat van zichzelf een meer positievere associatie heeft, waardoor er voor de respondenten geen verwarring ontstaat over hoe de vraag te interpreteren en te beantwoorden.

Enquêtevraag 1: Wat hoop je dat gaat gebeuren? Schrijf twee dingen op. - In de enquête zal aan de jongeren allereerst in een open vraag naar de verwachtingen voor hun persoonlijke toekomst, toekomst van Nederland en toekomst van de wereld gevraagd worden. Doordat deze vraag open is, is het voor de leerlingen mogelijk eigen antwoorden, en dus waarschijnlijk ook zeer verschillende antwoorden op te schrijven. De antwoorden die op deze open vragen worden gegeven zullen gecategoriseerd worden. Deze categorieën kunnen niet van tevoren worden bepaald, aangezien geen gegevens bekend zijn van de thema's waarover Nederlandse jongeren van 15-16 jaar nadenken als ze gevraagd wordt naar hun ideeën over de toekomst. Aan de hand van de gegeven antwoorden zullen categorieën worden gemaakt.

'FEARS'

Angsten voor de toekomst: het woord 'angst' is de meest letterlijke vertaling voor het woord 'fear' dat gebruikt wordt in Engelstalige wetenschappelijke literatuur als het om de negatieve verwachtingen voor de toekomst gaat. Het woord 'angst' zal in de enquête geoperationaliseerd worden door een synoniem, het woord 'vrees'. Dit omdat gedacht wordt dat het woord 'vrees' meer geassocieerd kan worden met meer realistische negatieve verwachtingen over de toekomst dan het woord 'angst'. Net zoals de verwachtingen zijn angsten voor de toekomst op drie niveaus te herkennen.

Enquêtevraag 2: Wat vrees je dat gaat gebeuren? Schrijf twee dingen op. – Ook naar angsten voor de toekomst zal door middel van een open vraag gevraagd worden. Deze antwoorden worden eveneens achteraf gecategoriseerd.

Optimistische/ pessimistische levensinstelling: Onderdeel van hypothese 3 en 4 is de manier waarop jongeren het leven in de toekomst zien. Dit wordt vertaald naar optimistische en pessimistische levensinstelling. Omdat deze begrippen moeilijk te duiden en persoonsafhankelijk zijn, zal 'levensinstelling' geoperationaliseerd op basis van vier categorieën die Ornauer e.a. (1976) onderscheiden met betrekking tot optimisme en pessimisme: (1) vol optimistisch, (2) uitgesteld optimistisch, (3) vol pessimistisch en (4) uitgesteld pessimistisch (zie ook Theoretisch kader p. 12). Om een indeling in één van deze categorieën te kunnen maken dient ook naar de huidige levensinstelling van de jongeren te worden gevraagd.

Enquêtevraag 3: Hoe schat je de huidige situatie (van je persoonlijke leven, Nederland en de wereld) in? – Gemeten in positief of negatief.

Enquêtevraag 4: Hoe zie je het toekomstige leven in 2050? – Antwoorden worden gemeten in een vijfpuntschaal van 'veel beter dan nu' tot 'veel slechter dan nu' op drie dimensies; persoonlijk leven, Nederland en de wereld.

3.4.2 Onafhankelijke variabelen

De verschillende toekomstbeelden van jongeren (zowel optimistisch al pessimistisch) kunnen door een aantal zaken beïnvloed worden. In dit onderzoek staat het gebruik van nieuwsmedia (privé en in de klas) centraal. Dit nieuwsmediagebruik wordt als onafhankelijke variabele gezien en onderzocht wordt of verschillen hierin bepalend zijn voor verschillen in toekomstbeelden van jongeren.

Nieuwsmediagebruik: het is lastig te bepalen hoeveel uur per week een respondent daadwerkelijk blootgesteld is aan nieuwsmedia en wat er van deze media blijft hangen. Het nieuwsmediagebruik van een respondent wordt zodoende geoperationaliseerd in de termen: vaak, af en toe, en nooit, in plaats van concrete uren per week (enquêtevraag 12a). Deze invulling zorgt er ook voor dat de respondent zelf de inschatting dient te maken hoe vaak hij/ zij met nieuws bezig is. Het nieuwsmediagebruik zal gesplitst worden in privégebruik en gebruik op school. Tevens is het van belang te weten te komen hoeveel waarde de respondent hecht aan het bijhouden van het nieuws. Speelt het nieuws eigenlijk wel een rol in het leven van jongeren? De respondenten dienen antwoord te geven op een aantal stellingen (enquêtevraag 13). En als een jongere de krant leest, televisienieuws kijkt of een nieuwswebsite bezoekt, hoe vaak gaat het dan over de toekomst? (enquêtevragen 7a en 7b).

Naast de mate van bootstelling aan en gebruik van nieuwsmedia is het ook interessant te kijken naar wat de respondent verstaat onder nieuwsmedia en naar welk soort nieuws zijn/ haar voorkeur uitgaat. Vanuit de theoretische verkenning is al duidelijk geworden dat iedereen iets anders met het woord 'nieuws' kan bedoelen en dat voor jongeren vaak ook *lifestyle* onderwerpen als nieuws gezien worden, terwijl politici en journalisten eerder doelen op actuele informatie over maatschappelijke en politieke thema's (Drok & Schwarz, 2009). De betekenis van 'nieuws' wordt geoperationaliseerd door de vragen naar verschillende thema's, waarbij de respondent moet aangeven in hoeverre hij/ zij vindt dat dit (ook) nieuws is (enquêtevraag 11). Hierbij is bewust niet gekozen om te vragen naar de mate van interesse per thema, omdat dit uit het onderzoek van Drok

en Schwarz (2009) al naar voren komt. Hierbij komt natuurlijk ook dat getracht is de enquête zo kort mogelijk te houden.

*Enquêtevraag 12a: Geef een schatting van hoe vaak jij bezig bent met het **nieuws** (thuis en in de klas)*
– Antwoorden variëren van vaak tot nooit, in drie categorieën.

Enquêtevraag 13: Welke waarde hecht je aan het volgen van nieuws? Kruis aan: Sterk mee eens, eens, oneens, sterk mee oneens.

1. Ik volg het nieuws
2. Ik vind het belangrijk om het nieuws bij te houden
3. Ik bespreek regelmatig het nieuws en actuele gebeurtenissen met vrienden*
4. Ik heb het idee dat ik iets mis als ik het nieuws niet volg
5. Nieuws volgen is belangrijk voor je algemene ontwikkeling*

* De derde en vijfde stelling zijn overgenomen uit het onderzoek 'Jongeren, nieuwsmedia en betrokkenheid' (Drok & Schwartz, 2009).

*Enquêtevraag 7a: Hoe vaak zou je zeggen dat je iets ziet, leest of hoort over de toekomst van **Nederland**?*

*Enquêtevraag 7b: Hoe vaak zou je zeggen dat je iets ziet, leest of hoort over de toekomst van **de Wereld**?*

- Antwoorden worden gegeven voor: in de krant, op televisie, en op internet. De antwoorden worden gemeten in: nooit, minder dan 1 keer per maand, ongeveer 1 keer per maand, ongeveer 1 keer per week, en meerdere keren per week.

Vraag 11: Hieronder staan een aantal thema's. In hoeverre vind jij dat dit hoort bij "het nieuws"? De leerling heeft de keuze uit de volgende antwoordmogelijkheden: dit hoort volgens mij bij het nieuws, dit hoort een beetje bij het nieuws, en dit hoort niet bij het nieuws.

- Politiek/ overheid
- Nederlandse gebeurtenissen
- Internationale gebeurtenissen
- Lokale gebeurtenissen
- Mode/ lifestyle
- Sport
- Muziek
- Klimaat/ milieu
- Beroemdheden/ sterren
- Economie

Vakkenpakket: in het theoretisch kader wordt gesteld dat het vak aardrijkskunde zich uitstekend leent bij burgerschapsvorming en het een vak is waarbij de toekomstdimensie aan bod zou kunnen (moeten) komen. Daarom zal in dit onderzoek een onderscheid gemaakt worden tussen leerlingen die wel of geen aardrijkskunde in hun vakkenpakket hebben. Deze informatie zal verzameld worden aan het eind van de enquête bij de algemene gegevens over de respondent. Verder is het nuttig te weten te komen bij welke vakken er over het nieuws gepraat wordt (enquêtevraag 12b).

Enquêtevraag 12b: Bij welke vakken op school ben je (wel eens) bezig met het nieuws? – Open vraag. Antwoorden zullen later worden gecategoriseerd.

3.4.3 Mening respondent

Vanuit literatuur is gebleken dat ideeën over de toekomst geprikkeld worden door verschillende factoren, maar hoe denkt de respondent hier eigenlijk zelf over? Wat denken leerlingen in de vierde klas over de vorming van hun toekomstbeeld en denken ze dat deze ideeën met elkaar in lijn staan?

Ontstaan toekomstbeeld: Hoewel de literatuur stelt dat toekomstbeelden op verschillende manieren en door verschillende factoren als educatie, sociale interactie en media gevormd worden, is het interessant te kijken of leerlingen deze mening ook delen. Hoe denken de leerlingen zelf dat hun toekomstbeeld ontstaat en beïnvloed wordt? Zijn ze zich bewust van de invloed van verschillende factoren? (enquêtevraag 9). In de uiteindelijke enquête is het verschil tussen persoonlijke toekomst en toekomst van de wereld bij deze vraag weggelaten. Uit feedback op de test enquête kwam dat het lastig was om een verschil te zien tussen deze twee vragen.

Vraag 9: Hoe denk je dat jouw beeld over de toekomst ontstaat?

Hieronder staan een aantal factoren die jouw toekomstbeeld zouden kunnen beïnvloeden. Kruis aan hoeveel invloed deze volgens jou hebben op je toekomstbeeld.

- Antwoorden worden gemeten door middel van een schaal; heel veel, veel, nauwelijks en niet.

Om hypothese 2 “*Nederlandse jongeren denken niet dat hun persoonlijke toekomst van invloed is op de mondiale toekomst en andersom, de mondiale toekomst beïnvloed hun eigen toekomst niet*” te kunnen toetsen zijn tot slot nog vijf stellingen opgesteld (enquêtevraag 10).

*Enquêtevraag 10: Heb je invloed op de toekomst? Denk ook hier weer aan het jaar **2050**.*

1. Ik kan mijn eigen toekomst beïnvloeden
 2. Ik kan de toekomst van Nederland beïnvloeden
 3. Ik kan de toekomst van de wereld beïnvloeden
 4. Wat er in Nederland gaat gebeuren beïnvloedt mijn toekomst
 5. Wat er in de wereld gaat gebeuren beïnvloedt mijn toekomst
- Antwoorden worden gemeten in een vijf-puntsschaal van heel erg mee eens tot heel erg mee oneens.

4. Resultaten

Na het theoretisch kader is het woord nu aan de leerlingen. De digitale enquête is door 180 leerlingen ingevuld. Zij hebben ingevuld wat ze hopen en vrezen voor de toekomst. Deze antwoorden zullen in dit hoofdstuk worden geanalyseerd en zodoende kunnen de hypothesen worden getoetst.

Dit hoofdstuk is in drie onderwerpen opgedeeld. Gestart wordt met een verkenning van de ideeën die de jongeren hebben over de toekomst in paragraaf 4.1. In deze paragraaf wordt ingegaan op de persoonlijke toekomstbeelden en de toekomstbeelden over Nederland en de wereld. Ook zal getoetst worden of de jongeren hun persoonlijke toekomst positiever inschatten dan de mondiale toekomst. In paragraaf 4.2 wordt verder gegaan met de ideeën die jongeren hebben over de invloed die ze hebben op de toekomst, maar ook hoe ze denken dat hun toekomstbeelden beïnvloed worden. Tot slot wordt het gebruik van nieuwsmedia door jongeren en het belang dat ze hechten aan nieuwsmedia gekoppeld aan hun toekomstbeelden in paragraaf 4.3. Dit hoofdstuk biedt hiermee een overzicht van de resultaten uit de enquête. Het daadwerkelijke antwoord op de deelvragen en de hoofdvraag volgt in het volgende hoofdstuk, conclusie.

4.1 Ideeën over de toekomst

De ideeën die de vierdeklassers havo/vwo hebben over de toekomst wordt onderzocht aan de hand van de antwoorden die de leerlingen hebben gegeven op de open vragen aan het begin van de enquête. Hen werd gevraagd wat zij hopen en wat zij vrezen voor hun persoonlijke toekomst, de toekomst van Nederland en de toekomst van de wereld, waarbij ze het jaar 2050 in gedachten moesten houden. De leerlingen moesten twee antwoorden te geven. Aan de hand van de antwoorden zijn categorieën gemaakt. Deze categorieën zijn achteraf geformuleerd. Een antwoord kan in meerdere categorieën vallen. Bijvoorbeeld: Ik hoop voor mijn eigen, persoonlijke toekomst: *“genoeg geld met leuke baan”*. Dit antwoord valt in de categorieën Financieel en Werk. En het antwoord: *“in 2050 hoop ik dat ik een mooi huis heb met een leuke man en twee kinderen”* valt in de sub- categorieën Huis, Getrouwd/ Partner en Kinderen. Zodoende ligt het totaal van de genoemde antwoorden hoger dan het aantal respondenten.

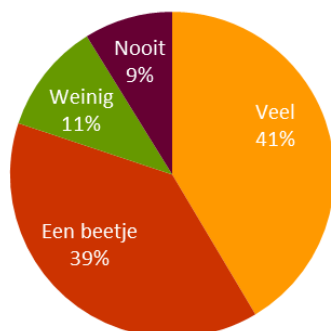
Voordat de categorisering gemaakt wordt, is het interessant te vermelden dat 130 leerlingen (74,29%) het jaar 2050 als iets zien dat ver weg is, en dat 45 leerlingen (25,71%) het jaar 2050 dichtbij vinden.¹ Hier zal in paragraaf 4.2 op teruggekomen worden.

Verder werd de leerlingen gevraagd in welke mate ze over de toekomst nadenken. Uit de antwoorden blijkt dat de leerlingen het meest over hun eigen toekomst nadenken, daarna over de mondiale toekomst. Nadenken over de toekomst van Nederland staat op de derde plek (zie figuur 7 t/m 9).

¹ Vijf leerlingen hebben deze vraag niet beantwoord.

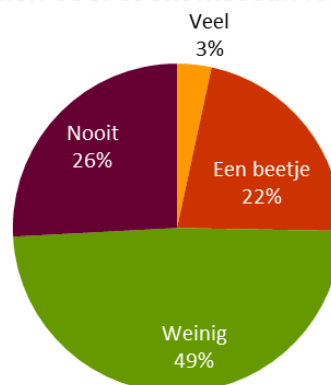
Figuur 7:

Nadenken over eigen, persoonlijke toekomst



Figuur 8:

Nadenken over toekomst van Nederland



Figuur 9:

Nadenken over toekomst van de wereld



4.1.1 Persoonlijke toekomst

Bij de vraag: “Wat hoop je voor de toekomst?” zijn voor de eigen, persoonlijke toekomst elf categorieën te onderscheiden, waarvan een aantal opgedeeld zijn in sub- categorieën (zie tabel 1). Het vaakst noemen leerlingen een antwoord in de categorieën **Liefde**, **Werk** en **Financieel**.

1. Liefde: Deze categorie is in totaal 127 keer genoemd in de antwoorden van de leerlingen. De antwoorden verschilden van heel kort (één woord) ‘*trouwen*’, ‘*kinderen*’ en ‘*gezin*’ tot uitgebreid en in detail, bijvoorbeeld: ‘*dan heb ik een leuke man, twee kinderen en een hond*’. Vier sub- categorieën konden onderscheiden worden: 1. Getrouwd/ partner, 2. Kinderen, 3. Gezin/ familie en 4. (Ware) liefde. Opvallend is dat hoewel deze categorie het meest is genoemd, dit voornamelijk tweede antwoorden zijn. Pas na werk en financiële onderwerpen denken de leerlingen aan liefde.

2. Werk: De sub- categorie die van alle antwoorden het meest is genoemd is ‘Goede baan’, namelijk 67 keer. Hiervan was dit 43 keer het eerste antwoord dat een leerling gaf. Het is waarschijnlijk dat het hebben van een “goede” baan als belangrijk wordt gezien en zodoende als eerst genoemd wordt. Hiernaast zijn ook de termen ‘leuke baan’, ‘eigen baas’ en ‘carrière’ als eigen sub- categorie opgenomen. Of leerlingen daadwerkelijk een verschil zien tussen een ‘leuke’ en ‘goede’ baan is niet te stellen. Een aantal leerlingen heeft al meer nagedacht over het soort baan dat ze zouden willen krijgen en noemen specifiek: ‘*dokter*’, ‘*dierenarts*’, ‘*CEO Shell*’, of ‘*ingenieur*’.

3. Financieel: De derde meest genoemde categorie is een sterk tot de verbeelding sprekende categorie. Leerlingen noemen bijvoorbeeld de woorden: *'rijk', 'veel geld', 'millionair', 'villa'* en *'lotto winnen'*. Maar ook termen als *'stabiel inkomen'* en *'financiële zekerheid'* komen voorbij. Opvallend is dat deze categorie vaker is genoemd dan Geluk en Gezondheid. Slechts één leerling noemde in zijn antwoord de woorden *'rijk en gelukkig'* samen. Rijk zijn en veel geld hebben staat blijkbaar hoog in de lijst van wat de respondenten hopen in hun eigen, persoonlijke toekomst. Of de respondenten vinden dat geluk en gezondheid hiermee samenhangt is niet te zeggen.

Dezelfde analysemethode is toegepast op de antwoorden die de leerlingen gaven op de vraag: “Wat vrees je voor je eigen, persoonlijke toekomst?” De antwoorden op deze vraag zijn (wederom) in elf categorieën te onderscheiden (zie tabel 2).

Opvallend is dat de leerlingen zichtbaar meer moeite hadden deze vraag in te vullen dan de positief geformuleerde vraag (hoop). Veertien leerlingen hebben geen antwoord gegeven, vulde een vraagteken in, of gaf het antwoord *'geen idee'*. Eén leerling stelde zelfs: *'hier denk ik liever niet over na'*. Deze antwoorden zijn ondergebracht in de categorie **Geen idee**. Dit is relatief een grote categorie, 37 van de 369 antwoorden vallen hierin (ongeveer 10%). Ook zijn er leerlingen die op deze vraag een onserieus antwoord hebben gegeven, bijvoorbeeld: *'dat ik geen wereld overheerser wordt'* of *'dat het slecht weer blijft'*. Dit kan aantonen dat deze leerlingen de vraag moeilijk vonden en kozen voor de gemakkelijkste weg, het geven van een niet serieus antwoord. Deze antwoorden zijn gecategoriseerd in **Anders**. Verder is opvallend dat meer van de gegeven antwoorden uit één woord bestaan, bijvoorbeeld: *'ziekte'* of *'dakloos'*. Dit is in tegenstelling met de antwoorden in de positieve toekomstbeelden. Zodoende ligt het totaal van het aantal keer genoemde antwoorden in de (sub-) categorieën lager, aangezien een antwoord bij deze vraag op een enkele uitzondering na, maar in één categorie valt.

De drie meest genoemde categorieën zijn:

1. Gezondheid: de vrees voor ziektes of het overlijden van dierbaren is bij leerlingen het meest aanwezig, in totaal wordt 84 keer een antwoord gegeven dat in deze categorie valt. Ziektes worden als sub- categorie het meest genoemd. Eén respondent vreest zelfs dat hij/ zij komt te overlijden aan een ziekte waar nog geen remedie voor is uitgevonden.

2. Werk: net zoals bij de positief geformuleerde vraag komt de categorie werk op een tweede plaats in de antwoorden. De leerlingen vrezen voor: *'geen baan kunnen krijgen', 'lang doorwerken', 'zwaar werk'* en *'werkloosheid'*.

3. Financieel: wederom speelt geld een rol in de antwoorden. Leerlingen maken zich er gemakkelijk vanaf en geven antwoorden als: *'arm'* en *'dakloos'*. In deze categorie zijn de meeste antwoorden van één woord gegeven. Toch speelt de angst voor armoede bij de leerlingen een grote rol, aangezien 67 antwoorden in deze categorie vallen.

Als hoop en vrees met elkaar vergeleken worden, is te zien dat familie, liefde en gezin een grote rol innemen als het gaat om positieve toekomstbeelden. Dit valt bij de negatieve toekomstbeelden weg. Hier zou de categorie “eenzaamheid” als tegenovergestelde gezien kunnen worden.

Met grote voorzichtigheid is te zeggen dat de leerlingen hun eigen, persoonlijke toekomst overwegend positief zien. Het schijnbare gemak waarmee de positieve antwoorden zijn ingevuld vergelijkend met het relatief grote aantal niet serieuze antwoorden en oningevulde antwoorden bij de vraag naar vrees voor de toekomst doet dit vermoeden.

Tabel 1: Uitkomsten HOOP voor eigen, persoonlijke toekomst

Categorie	Sub-categorie	Aantal genoemd	Voorbeelden
<u>Werk</u> (tot. 109x)	Goede baan	67	- <i>hoop ik dat ik een goede baan krijg en op zakelijk gebied succesvol ben</i> - <i>hoop ik dat ik een goede baan heb kunnen vinden</i>
	Leuke baan	24	- <i>Dat ik een leuk beroep heb</i> - <i>ik krijg een leuke baan</i>
	Eigen baas	5	- <i>Ik hoop dat ik mijn eigen dierenartsenpraktijk op heb gericht</i> - <i>Eigen baas</i> - <i>Een succesvol eigen bedrijf starten</i>
	Carrière	13	- <i>CEO SHELL</i> - <i>Dat ik ingenieur word</i> - <i>Carrière</i>
Geluk		49	- <i>Gelukkig zijn</i>
<u>Gezondheid</u> (tot. 50x)	Gezondheid	36	- <i>Goede gezondheid</i>
	Oud worden	9	- <i>ik hoop dat ik 53 mag worden</i> - <i>jeugdig blijven</i> - <i>hoop ik dat ik voor altijd jong blijft tot de dag des oordeels.</i>
	Goed leven	5	- <i>goed leven</i>
<u>Liefde</u> (tot. 127x)	Getrouwd/ partner	36	- <i>Trouwen</i> - <i>Een leuke man</i> - <i>Mijn droomvrouw trouwen</i>
	Kinderen	21	- <i>Ik heb drie kinderen</i>
	Gezin/ familie	61	- <i>Huisje, boompje, beestje verhaal (kinderen + lieve man)</i>
	(Ware) liefde	9	- <i>Ware liefde vinden</i> - <i>De liefde van mijn leven gevonden hebben</i> - <i>Iemand vinden om mijn leven mee te delen</i>
<u>Financieel</u> (tot. 67x)	Inkomen/ geld/ rijkdom	56	- <i>Stabiel inkomen</i> - <i>Miljardair</i> - <i>Rijkdom</i> - <i>Veel geld verdienen</i>
	Zekerheid	1	- <i>zekerheid</i>
	Huis	10	- <i>Super rijk zijn met een kei mooi huis</i> - <i>Mooi huis</i>
Succes		2	- <i>Succesvol zijn</i>
Buitenland/ Reizen		8	- <i>dat ik veel reizen heb gemaakt</i> - <i>in het buitenland wonen en de wereld gezien hebben en misschien verder dan de wereld</i>
Opleiding		5	- <i>Goede opleiding gehad</i> - <i>Afgestudeerd</i>
Doelen bereiken (tot. 6x)	Doel bereiken	4	- <i>mijn dromen naleven</i> - <i>Dat ik mijn aspiratie bereik</i> - <i>Ik hoop dat al mijn wensen uitkomen!</i>
	Zelf blijven	1	- <i>Ik mezelf blijf</i>
	Wereld verbeteren	1	- <i>iets goeds doen in de wereld</i>
Technische vooruitgang		1	- <i>kunnen communiceren via een horloge</i>
Anders		7	- <i>modern zijn</i> - <i>rijbewijs hebben</i> - <i>word ik gewaardeerd om wat ik doe.</i> - <i>veel sporten</i>

Totaal 431

Tabel 2: Uitkomsten VREES voor eigen, persoonlijke toekomst

Categorie	Sub-categorie	Aantal genoemd	Voorbeelden
<u>Gezondheid</u> (tot. 84x)	Ziekte	38	- dat ik zelf ziek ben - ziekte - dat ik ziek word
	Overlijden (zelf)	17	- Dat ik dood ga aan een ziekte waar ze nog geen remedie voor hebben gevonden - sterfte - ik zelf dood ga - dood gaan
	Overlijden familie/ vrienden	24	- heb ik geen familie meer - mensen die me dierbaar zijn verliezen - familie die dood gaat - dat jolien dood gaat - dat ik dierbare mensen ga verliezen op jonge leeftijd
	Oud worden	5	- oud worden
<u>Werk</u>		77	- Dat ik niet blij ben met mijn baan - Dat ik niet aan een baan kan komen - Geen baan - Dat ik werkeloos ben
Eenzaamheid		41	- gezinloos - eenzaam - Ik vrees dat ik forever alone ben - vriendloos - alleen sterven
Ongelukkig zijn (tot. 18x)	Ongelukkig zijn	10	- ongelukkig - niet gelukkig zijn
	Planloos	1	- Dat ik niet weet wat ik wil
	Onsuccesvol	7	- niet bereikt heb wat ik wil bereiken - Ik krijg niet alles wat ik wil - Dat ik geen ingenieur word
<u>Financieel</u> (tot. 69x)	Armoede	57	- Arm - Armoede - Geldproblemen - Schulden
	Huis	10	- Op straat leven - Klein huis
	inkomen	2	- lager inkomen dan verwacht
Techniek		2	- zijn alle technologische hulpmiddelen zó ver gevorderd dat mijn leven saai wordt
Scheiding		3	- Dat mijn man bij me weg gaat - scheiding
Opleiding		9	- dat ik een verkeerde studiekeuze heb gemaakt - dat ik door een verkeerde opleiding geen baan kan vinden - slechte opleiding gedaan
Milieu		8	- ik leef niet duurzaam - ik vrees ervoor dat mijn kinderen het niet goed hebben in deze wereld zoals hij nu is - Geen 'goede' wereld voor nabestaanden
Anders		21	- Onaardige burens - dat ik geen wereld overheerser wordt - Te veel regels
Geen idee		37	- Hier denk ik liever niet over na - Geen idee

Totaal 369

4.1.2 Toekomst van Nederland

Werk, financiën, liefde en gezondheid zijn belangrijke punten voor de respondenten als het gaat om hun eigen, persoonlijke toekomst. Als echter gevraagd wordt naar de toekomst van Nederland, is een ander beeld zichtbaar. Natuurlijk noemen de leerlingen de huidige economische crisis, maar daarnaast komen ook thema's als klimaat, duurzaamheid, vergrijzing en mentaliteit naar voren.

Bij de vraag: "Wat hoop je voor de toekomst van Nederland?" zijn de antwoorden in dertien categorieën in te delen (zie tabel 3). De drie meest genoemde categorieën zijn:

1. Economie: met afstand het meest genoemd (50,3 % van alle antwoorden) is een antwoord in de categorie Economie. De huidige economische crisis is blijkbaar voor de leerlingen een thema dat sterk aanwezig is. Ze noemen bijvoorbeeld: *'einde aan de crisis'*, *'geen crisis meer'*, *' aantrekken van de economie'* of *'geen schulden meer'*. Hierbij denken een aantal leerlingen ook aan een betere arbeidsmarkt voor zichzelf en voor anderen. Zes leerlingen hebben in hun antwoord iets gezegd over de positie van Nederland in internationale context. Zo hopen ze bijvoorbeeld dat Nederland *'topland van de wereld'* wordt.

2. Milieu: ook klimaatverandering en duurzaamheid spelen in de antwoorden van de leerlingen een rol. Zo denken de leerlingen bijvoorbeeld aan de stijgende zeespiegel en hopen dat er in 2050 oplossingen daarvoor zijn gevonden. *'Hopelijk breken de dijken niet en is Nederland niet overstroomd'*. Ook klinkt in tien antwoorden de vraag om duurzaamheid door: *'Meer windmolens en zonnecellen zodat we meer groene stroom hebben'*.

3. Politiek: leerlingen vinden dat er een verandering moet komen in de politiek, maar welke dat is, wordt nog niet gespecificeerd. Antwoorden in deze categorie zijn veelal: *'betere politiek'* of *'sterkere politiek'*. Een teken dat leerlingen wel over het politieke klimaat nadenken en vinden dat het "beter" moet, maar nog niet genoeg kennis hebben om precies te benoemen wat er dan moet veranderen. Toch zijn een drietal respondenten wel specifiek: *'een stabiele, niet corrupte regering'*, *'minder gezeur in de politiek over kleine dingen'* en *'Wilders moet dood'*. Het is wel te betwijfelen of het laatste antwoord serieus gegeven is.

Wat verder interessant is om te noemen, is het thema **Mentaliteit**. Schijnbaar zien de leerlingen dat personen in de Nederlandse samenleving op dit moment niet goed met elkaar omgaan. Ze hopen bijvoorbeeld voor 2050: *'minder discriminatie'*, *'mensen zijn aardiger voor elkaar'*, en *'gezelliger'*. In de categorie **Anders** zijn zes antwoorden gegeven met betrekking tot het voortbestaan van zwarte piet. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de discussie omtrent of zwarte piet discriminatie is of niet, welke rond november vaak oplaait in Nederland. Precies rond deze tijd is de enquête afgenomen.

De respondenten is ook gevraagd wat zij vrees voor de toekomst van Nederland. Deze antwoorden zijn in twaalf categorieën in te delen (zie tabel 4). Nieuwe categorieën zijn te ontdekken, namelijk **Overbevolking** en **Cultuur**. De eerstgenoemde is ingedeeld bij de categorie Vergrijzing, aangezien de respondenten deze twee zaken vaak samen noemen, bijvoorbeeld: *'het land is te vol met oude mensen'*. In de categorie Cultuur vallen antwoorden als: *'ik vrees dat Nederland straks geen eigen cultuur meer heeft'*. Opvallend is dat ook hierbij de zwartepietendiscussie wordt aangehaald: *'geen zwarte pieten meer'*. De meest genoemde categorieën zijn:

1. Economie: de vrees voor het niet uit de financiële crisis komen of later geen baan kunnen vinden door hoge werkloosheid is bij de jongeren sterk aanwezig. Wederom is Economie het meest genoemd, 150 keer (40,8% van de antwoorden).

2. Milieu: vrees voor klimaatverandering, stijgende zeespiegel en brekende dijken valt in de categorie Milieu. Bij vrees is deze categorie relatief vaker genoemd dan bij hoop voor de toekomst van Nederland.

3. Onveiligheid/ oorlog: dat Nederland geen veilige plek meer is, waar zelfs een oorlog uit kan breken is iets wat de leerlingen vrezen. Antwoorden in deze categorie komen vaker voor dan Politieke antwoorden (deze categorie stond bij Hoop nog wel op de derde plek.)

Tabel 3: Uitkomsten HOOP voor toekomst van Nederland

Categorie	Sub-categorie	Aantal genoemd	Voorbeelden
Economie (tot. 194x)	Goede economie	165	- geen crisis - geen armoede - welvaart
	Internationale koppositie	6	- Weer terug in een wereld-koppositie - Topland van de wereld zijn
	arbeidsmarkt	23	- minder werkloosheid - veel werkgelegenheid
Vrede, veiligheid		23	- geen oorlog - veilig land - veiligheid voor alle burgers
Gezondheidszorg		9	- betere ouderenzorg - goede volksgezondheid
Milieu (tot. 41x)	Klimaat-verandering/ dijken	31	- Beter milieu - Oplossing voor de steigende zeespiegel is gevonden. Zodat de dijken niet breken en Nederland niet overstroomt. - dat we iets tegen de zeespiegelstijging kunnen vinden.
	duurzaamheid	10	- meer windmolens - dat elektrische producten minder duur worden - we leven duurzaam
Politiek (tot. 33x)	Politiek	26	- politiek sterk - Een stabiele, niet corrupte regering. - minder gezeur in de politiek over kleine dingen
	Internationale betrekkingen	3	- Betere communicatie met andere landen - meer engelstalig gericht
	Regels	4	- hoop ik dat Nederland inziet dat drugs- en alcoholvrijheid typisch bij Nederland hoort en dat de wietpas weg gaat en de alcoholgrens omlaag gaat.
Mentaliteit		29	- minder discriminatie - mensen socialer zijn en beter met elkaar om kunnen gaan - mensen zullen meer accepteren van elkaar
Vergrijzing		6	- minder vergrijzing - meer kinderen om vergrijzing tegen te gaan
Techniek		7	- overal wifi - betere auto's
Transport		3	- Meer wegen
Vrijheid		3	- Meer vrijheid
Onderwijs		4	- hoop ik dat de studies weer gefinancierd worden door de overheid, op die manier wordt studeren gestimuleerd. - Studies niet zo duur maken
Geen idee/ geen antwoord		11	-
Anders		23	- mooi weer - zwarte piet is er nog - Gaat weer beter met het Nederlandse voetbal

Totaal 386

Tabel 4: Uitkomsten VREES voor toekomst van Nederland

Categorie	Sub-categorie	Aantal genoemd	Voorbeelden
<u>Economie</u> (tot. 150x)	Crisis	121	- <i>crisis</i> - <i>dat we een hele grote economische crisis hebben</i> - <i>erge crisis</i> - <i>een nog slechtere economie</i>
	Werkloosheid	23	- <i>Hoge werkloosheid</i> - <i>werkloosheid neemt toe</i>
	Internationale koppositie	6	- <i>Nederland blijft achter</i> - <i>Technologie blijft achter bij de rest van de wereld</i>
<u>Onveiligheid/ Oorlog</u>		33	- <i>oorlog</i> - <i>dat er onveiligheid heerst in Nederland</i> - <i>Dat geweren legaal zijn en het gevaarlijk wordt om over straat te lopen.</i> - <i>Veel criminaliteit</i>
<u>Gezondheid</u>		8	- <i>meer aids</i> - <i>Dat er steeds meer mensen dood gaan aan ziektes (ik ook)</i>
<u>Milieu</u> (tot. 47x)	Klimaatverandering	45	- <i>Dat de helft van het land onderwater staat door smelten van de ijskappen op de noordpool</i> - <i>overstroomd</i> - <i>De dijken breken</i> - <i>Dat we net als in China met mondkapjes moeten lopen omdat de lucht zo vervuild is</i>
	duurzaamheid	2	- <i>Nog geen opmars in vervangende energie bronnen</i>
<u>Samenleving</u> (tot. 25x)	Mentaliteit	11	- <i>Vrees ik een chaotische samenleving</i> - <i>Depressieve mensen</i> - <i>geen enkele sociale vooruitgang</i> - <i>nog steeds discriminatie</i>
	Cultuur	14	- <i>Ik vrees dat de Nederlandse cultuur verloren gaat (Zwarte Pieten :(.)</i> - <i>geen eigen cultuur meer</i>
<u>Politiek</u> (tot. 32x)	Politiek	23	- <i>democratie stopt</i> - <i>zijn we overgeleverd aan een dictator</i> - <i>de overheid valt steeds uitelkaar</i> - <i>politek (negatief) is veranderd, dat er mensen aan de macht zijn die niet zulke goede voornemens hebben met Nederland.</i>
	Buitenlandse macht	5	- <i>nederland bij duitsland gaan horen</i> - <i>onder bedrukking van andere landen</i>
	Regels	4	- <i>Te strakke regels die geen vering geven.</i>
<u>Vergrijzing/ overbevolking</u>		24	- <i>Overbevolking</i> - <i>Het land raakt overvol</i> - <i>dat het land te ernstig vergrijst</i> - <i>meer vergrijzing</i>
<u>Infrastructuur</u>		1	- <i>slechte infrastructuur</i>
<u>Techniek</u>		3	- <i>meer machines</i>
<u>Opleiding</u>		1	- <i>dat studeren te duur wordt</i>
<u>Geen idee/ geen antwoord</u>		17	- <i>geen idee</i>
<u>Anders</u>		27	- <i>kan niemand nog een volzin schrijven zonder spel- en constructiefouten</i> - <i>heeft het Nederlandse voetbal de voorgaande jaren geen enkele rol van betekenis gespeeld</i> - <i>geen wk kampioen</i>

Totaal 368

4.1.3 Toekomst van de wereld

Als de leerlingen gevraagd wordt naar wat zij hopen en vrezen voor de toekomst van de wereld, dan zijn **Vrede** en **Oorlog** in het oog springende thema's. Ook andere thema's als **Armoede**, **Milieu** en **Gelijkheid** zijn zichtbaar in de antwoorden. De economische crisis die voor de toekomst van Nederland nog een zeer grote rol speelde is nu nauwelijks aanwezig.

Op de vraag "Wat hoop je voor de toekomst van de wereld?" zijn 370 antwoorden gegeven. Het lijkt er op dat leerlingen een bepaald beeld voor ogen hebben hoe de wereld zou moeten zijn, want het aantal niet ingevulde of rare antwoorden ligt lager dan bij de vorige vragen (met uitzondering van het positieve persoonlijk toekomstbeeld). De drie meest genoemde categorieën zijn:

1. Vrede: 30 procent van de antwoorden heeft betrekking op vrede. Het woord vrede komt in verschillende combinaties voor: *'meer vrede'*, *'wereldvrede'*, *'peace'*, maar ook *'geen/ minder oorlogen'*.

2. Minder armoede: Naast vrede hopen de leerlingen vooral dat armoede opgelost is in 2050. De leerlingen doen voorzichtige uitspraken. Een aantal gebruikt het woord 'minder' in plaats van 'geen', bijvoorbeeld *'minder honger'* en *'minder oorlog'*. 28,7 procent van de uitspraken bevat het woord minder.

3. Milieu: Interessant om te zien dat klimaatverandering ook op wereldniveau een rol speelt in de gedachten over de toekomst, maar dat het thema toch veranderd is. Voor Nederland betrokken de respondenten overstromingen, dijken en stijgende zeespiegel in hun antwoord. Bij de toekomst van de wereld komen deze woorden niet terug. Hier wordt gesproken over bijvoorbeeld *'beter milieu'* en *'oplossingen voor het broeikaseffect'*. De connectie met een stijgende zeespiegel wordt in geen enkel antwoord gelegd.

En wat vrezen de leerlingen voor de toekomst van de wereld?

1. Oorlog: voornamelijk vrezen de leerlingen oorlogen (35,3%). Hiervan wordt 26,5 procent als een *'wereldoorlog'* of *'derde wereldoorlog'*, *'3^e wereldoorlog'*, of *'WW3'* benoemd.

2. Milieu: zorgen om klimaatverandering, tekorten aan water, voedsel en andere grondstoffen en overbevolking komen in de antwoorden van de leerlingen ook sterk naar boven (27,0%). Hiermee "verslaat" deze categorie de zorgen om armoede (bij de positieve wereld-toekomstbeelden is dit omgekeerd).

3. Armoede: in de antwoorden van de leerlingen komt nog 48 keer het woord *'armoede'* naar voren.

Interessant zijn de antwoorden die vallen in de categorie **Anders**. Sommige leerlingen zijn erg creatief in hun vrees voor de toekomst van de wereld. Zo vreest een leerling voor *'overname door aliens'* en een ander voor *'talentloze "artiesten" en "stijliconen" die te veel waardering krijgen en wordt alles wat deze figuren zeggen voor waar aangenomen wordt'*. Toch zijn ook hier een aantal niet serieuze antwoorden in te ontdekken, bijvoorbeeld *'ik vrees een globale opstand tegen mijn regime'* en *'ik vrees dat Stan wereldheerschappij krijgt'*.

Tabel 5: Uitkomsten HOOP voor toekomst van de wereld

Categorie	Sub-categorie	Aantal genoemd	Voorbeelden
Samenwerking (tot. 25x)	Tussen landen	9	- <i>betere communicatie tussen landen</i> - <i>goede samenwerking tussen alle landen, dus geen oorlogen</i> - <i>Dat bepaalde landen beter met elkaar overweg kunnen (Midden Oosten en Amerika bijvoorbeeld)</i>
	Internationale afspraken	10	- <i>strengere controle zodat je je ook echt veilig voelt</i> - <i>Betere VN</i>
	Wereldleiders	6	- <i>Amerika geen wereldleider meer</i>
Religie		3	- <i>elke godsdienst wordt geaccepteerd</i>
<u>Minder Armoede</u>		84	- <i>geen armoede</i> - <i>Minder honger en armoede</i>
Economie		21	- <i>hoop ik dat de economie weer opklaart</i> - <i>geen crisis meer</i> - <i>goed draaiende economie</i>
<u>Vrede</u> (tot. 112x)	Geen oorlog/vrede	111	- <i>Wereldvrede</i> - <i>Vrede</i> - <i>Geen oorlog</i> - <i>Minder geweld in de wereld</i>
	Terrorisme verslaan	1	- <i>Dat we terrorisme verslaan</i>
Gelijkheid		26	- <i>Beter verdeelde rijkdom</i> - <i>Meer gelijkheid</i> - <i>Een eerlijke verdeling</i>
Geluk		2	- <i>Dat iedereen gelukkig is</i>
<u>Milieu</u>		40	- <i>Grote milieu problemen opgelost</i> - <i>goed klimaat</i> - <i>minder milieu vervuiling</i> - <i>Dat er oplossingen zijn voor het broeikaseffect</i>
Gezondheid		19	- <i>meer drinkwater</i> - <i>iedereen gezond</i> - <i>Dat er weinig dodelijke ziekten zijn</i> - <i>dat er een medicijn is tegen kanker</i>
Bevolking		7	- <i>Dat overpopulatie geen probleem meer is.</i> - <i>Cultuurbehoud</i>
Wetenschap/ technologie		6	- <i>Ik hoop dat er enorme wetenschappelijke doorbraken komen</i> - <i>Hoge technologische ontwikkeling</i>
Mensenrechten		2	- <i>Geen kinderarbeid</i>
Anders		17	- <i>Opheffing van Rusland</i> - <i>Ik hoop dat we plannen maken om mars bewoonbaar te maken</i> - <i>Alleen maar mooie mensen</i>
Geen antwoord		6	-

Totaal 370

Tabel 6: Uitkomsten VREES voor toekomst van de wereld

Categorie	Sub-categorie	Aantal genoemd	Voorbeelden
<u>Milieu</u> (tot. 101x)	Klimaat	78	- Poolkappen smelten - Dat het broeikaseffect zo erg wordt dat er meer natuurrampen van komen - Natuurrampen - dat de aarde die we kennen niet meer bestaat door opwarming van de aarde
	Overbevolking	12	- overbevolking - te veel mensen - overpopulatie
	Water/ voedseltekort	11	- Hongersnood - Geen schoon water meer
Religie		4	- de wereld zal vergaan zoals in de bijbel is geschreven - er zullen alleen nog maar ongelovige mensen wonen
<u>Armoede</u>		48	- armoede - nog steeds veel armoede
<u>Oorlog</u>		132	- Derde wereld oorlog - Nucleaire oorlog - Meer chaos door oorlogen - Kern oorlog - Dat er nog meer landen dan dat er nu al zijn in oorlog zijn
Politiek (tot. 9x)	Politiek	2	- Veel vriendjespolitiek - Veel te sterk Kapitalisme
	Europa	1	- Men wordt in Europa allemaal gelijk gesteld aan elkaar, terwijl ieder land zijn eigen soort mensen heeft
	Macht	7	- Chinezen nemen de wereld over
Cultuur (verlies van)		3	- Er is 1 cultuur ontstaan
Ongelijkheid		22	- Diepere kloof tussen arm en rijk. - Meer ruilvoetverslechtering - Sociale ongelijkheid neemt toe - Meer oneerlijke handel
Ziektes		13	- Grote ziekte epidemie - Meer kindersterfte - Iedereen wordt te zwaar
Anders		30	- krijgen talentloze "artiesten" en "stijliconen" te veel waardering en wordt alles wat deze figuren zeggen voor waar aangenomen. - overgenomen door aliens - te gemoderniseerd - Illuminati - Dat de wereld net eindigt wanneer ik jonge kinderen heb
Geen idee		11	

Totaal 374

Door de categorisering van de antwoorden kan al een goed beeld worden geschetst van de ideeën die de ondervraagde vierdeklassers hebben over de toekomst. In hun persoonlijke leven denken de jongeren het meest over de thema's: liefde, werk, financieel en gezondheid. Voor de toekomst van Nederland komen andere thema's naar voren: economie, milieu en politiek. Toch is dit nog voor een deel gelinkt aan hun persoonlijke toekomst, want in de categorie economie worden antwoorden gegeven die betrekking hebben op de arbeidsmarkt en het aantrekken van de economie. Voor de toekomst van de wereld zijn vrede en oorlog de absolute hoofdthema's waarover gedacht wordt. Verder is op wereldniveau het denken over het milieu het sterkst aanwezig in vergelijking met het persoonlijke en Nederlandse toekomstbeeld. Natuurrampen, klimaatrampen, hongersnood, tekort aan grondstoffen en broeikas-effect worden genoemd. Toch is dit niet een vrees die leerlingen voor hun eigen, persoonlijke toekomst ook zien, slechts 8 van de 369 antwoorden hebben betrekking op het milieu (en bij hoop voor eigen, persoonlijke toekomst wordt het milieu geen enkele keer genoemd).

Op basis van deze categorisering is echter nog niet te zeggen of Nederlandse jongeren hun persoonlijke toekomst positiever zien dan de toekomst van de wereld (hypothese 1, zie ook hoofdstuk 3 Methodologie). Aan de leerlingen is zodoende ook gevraagd hoe ze het huidige leven zien (zie tabel 7) en hoe ze het toekomstige leven (in 2050) zien (zie tabel 9). Hieruit blijkt dat de leerlingen hun huidige persoonlijke leven voornamelijk positief zien (97,33%), terwijl ze de huidige situatie in de wereld meer negatief zien (63,64 %). Ook de toekomstige situatie in het persoonlijke leven wordt positiever ingeschat dan de toekomstige situatie van de wereld (tabel 8).

Tabel 7: Huidige situatie (in procenten)

	Positief	Negatief
Persoonlijke leven	97,33	2,67
Nederland	73,80	26,20
Wereld	36,36	63,64

Tabel 8: Toekomstige situatie (in procenten)

	Veel beter dan nu	Beter dan nu	Hetzelfde als nu	Slechter dan nu	Veel slechter dan nu
Persoonlijke leven	11,23	56,15	27,27	5,35	0,00
Nederland	5,35	44,39	20,86	26,74	2,76
Wereld	8,11	38,92	15,68	28,65	8,65

Door middel van een Chi-kwadraattoets zal statistisch getoetst worden of een significant verband bestaat tussen de variabelen *huidige situatie* en *toekomstige situatie*. Hierbij is de nulhypothese dat de variabelen onafhankelijk zijn van elkaar, dus dat er geen verband is tussen hoe de leerlingen het huidige leven beoordelen en hoe zij de toekomst zien. Om beter aan de voorwaarden van de toets te kunnen voldoen zijn de antwoorden 'veel beter dan nu' en 'beter dan nu' samengevoegd tot de categorie 'beter dan nu'. Hetzelfde is gedaan voor de antwoorden 'veel slechter dan nu' en 'slechter dan nu'. Deze zijn samengevoegd tot de categorie 'slechter dan nu'.

Voor het *persoonlijke leven* blijkt dat dan echter nog steeds niet aan de voorwaarden van de Chi-kwadraattoets (max. 20% van de verwachte frequenties mag tussen 1 en 5 liggen) is voldaan, zie output van de toets, bijlage 1. Dit ligt aan het zeer hoge percentage leerlingen dat aangegeven heeft dat zij het huidige leven positief zien (97,33%).

Voor de schaal *wereld* is wel aan de voorwaarden voldaan (zelfs zonder samenvoeging van de antwoorden). De kans dat de verkregen toetsgrootte Chi-kwadraat wordt overschreven indien de nulhypothese waar is, bedraagt 0,003 (zie output van de toets, bijlage 2). Uitgaande van een significantieniveau van 0,05, wordt de nulhypothese zodoende verworpen. Met een betrouwbaarheid van 95% is er sprake van een statistisch significant verband tussen de variabelen 'huidige situatie' en 'toekomstige situatie' in gedachten over (toekomst van) de wereld.

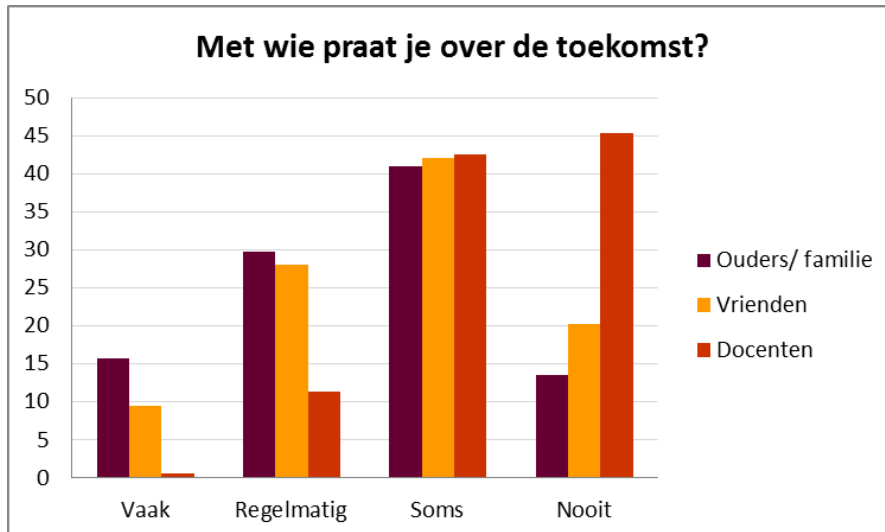
Voor de variabelen *toekomstige situatie in het persoonlijke leven* en *toekomst van de wereld* is ook het verband getoetst. Hierbij is de nulhypothese wederom dat de variabelen onafhankelijk zijn van elkaar, dus dat er geen verband is tussen hoe iemand het toekomstige leven op persoonlijk vlak en het toekomstige leven voor de wereld ziet. Om aan de voorwaarden van de toets te kunnen voldoen zijn de antwoorden 'veel beter dan nu' en 'beter dan nu' samengevoegd tot de categorie 'beter dan nu'. Hetzelfde is gedaan voor de antwoorden 'veel slechter dan nu' en 'slechter dan nu'. Deze zijn samengevoegd tot de categorie 'slechter dan nu'. De kans dat de verkregen toetsgrootte Chi-kwadraat wordt overschreven indien de nulhypothese waar is, bedraagt 0,157 (zie output van de toets, bijlage 2). Uitgaande van een significantieniveau van 0,05, wordt de nulhypothese zodoende niet verworpen. Met 95% betrouwbaarheid is te zeggen dat er geen sprake is van een verband tussen hoe iemand zijn persoonlijke toekomst ziet en hoe iemand de toekomst van de wereld ziet.

Hoewel er geen statistisch verband is aangetoond tussen *toekomstige situatie in het persoonlijke leven* en *toekomst van de wereld*, is toch te stellen dat de leerlingen hun persoonlijke toekomst positiever zien dan de toekomst van de wereld (zie tabel 8). Slecht 5,35 procent antwoordt dat ze de situatie in hun persoonlijke leven slechter dan nu zien, terwijl 28,65 procent zegt dat ze de toekomst van de wereld slechter dan nu zien. Daarbij komt dat 8,65 procent zegt dat ze de toekomst van de wereld veel slechter dan nu zien. Bij de positieve antwoorden ('beter dan nu' en 'veel beter dan nu') is ook een verschil te zien in de antwoorden, waarbij het persoonlijke leven beter wordt ingeschat in de toekomst dan de toekomst van de wereld. Ook het aantal antwoorden dat de leerlingen hebben gegeven op de vraag wat hoop je voor de toekomst (en die later zijn gecategoriseerd) is voor de persoonlijke toekomst hoger (totaal 431 antwoorden) dan voor de mondiale toekomst (totaal 370 antwoorden). Dit kan duiden op dat de leerlingen het gemakkelijker vinden antwoorden te bedenken voor hun eigen persoonlijke toekomst dan voor de mondiale toekomst. Het lijkt alsof ze over hun eigen toekomst al vaker hebben nagedacht. Hypothese 1: *Nederlandse jongeren in de vierde klas havo/vwo zien hun persoonlijke toekomst meer optimistisch dan de mondiale toekomst* wordt om deze reden voor waar aangenomen.

4.2 Invloed op de toekomst

Denken de jongeren dat ze de toekomst kunnen beïnvloeden? En hoe wordt hun toekomstbeeld gevormd? Hiervoor is allereerst gekeken of de jongeren weleens praten over de toekomst (en zo ja, met wie). Hieruit blijkt dat nauwelijks met docenten gepraat wordt over de toekomst, eerder met ouders, familie en vrienden, maar over het algemeen wordt niet vaak over de toekomst gepraat (zie figuur 10).

Figuur 10: Praten over de toekomst (in procenten)



Interessant is te kijken naar de leerlingen die gezegd hebben dat ze het jaar 2050 als dichtbij zien. Praten deze leerlingen relatief vaker over de toekomst dan hun klasgenoten die het jaar 2050 als ver weg zien? En denken ze wellicht vaker na over de toekomst dan hun klasgenoten?

Het antwoord is op beide vragen nee. Er is nauwelijks verschil te zien tussen de antwoorden van de leerlingen die het jaar 2050 als 'ver weg' of juist als 'dichtbij' zien. De kleine verschillen die bestaan wijzen niet op een bepaalde richting (zie bijlage 3).

Voor het ontstaan van hun toekomstbeeld wijzen de resultaten uit dat de jongeren hun ouders en familie hiervoor veel verantwoordelijk achten. Daarnaast heeft de school ook een grote invloed. Nieuwsmedia hebben volgens de jongeren de minste invloed op hoe hun toekomstbeeld ontstaat, maar nog steeds zegt 38% van de leerlingen dat nieuwsmedia 'heel veel' of 'veel' van invloed zijn op het ontstaan van hun toekomstbeeld (zie tabel 9).

Tabel 9: Ontstaan toekomstbeeld

Door:	Heel veel	Veel	Nauwelijks	Niet
Ouders/ familie	24.58 %	53.63 %	18.44 %	3.35 %
Vrienden	6.15 %	50.84 %	39.11 %	3.91 %
School	16.95 %	49.72 %	28.81 %	4.52 %
Nieuwsmedia (nieuws wat je ziet op tv, in de krant, op internet, radio, etc.)	6.18 %	31.46 %	50 %	12.36 %

De leerlingen hebben in de enquête antwoord gegeven op de vraag ‘heb je invloed op de toekomst?’ Hierbij werden stellingen voorgelegd, waarbij een antwoord gegeven moest worden op de schaal ‘sterk mee eens’ tot ‘sterk mee oneens’ (zie tabel 10).

De leerlingen zijn van mening dat ze hun eigen toekomst kunnen beïnvloeden, meer dan de helft (51,4 %) is het sterk eens met de stelling: “*ik kan mijn eigen toekomst beïnvloeden*”. Slechts 3,91 procent is neutraal of oneens over deze stelling. Op nationaal en mondiaal niveau zijn leerlingen het minder eens met hun toekomstbeïnvloeding (zie tabel 10). Met de stelling “*ik kan de toekomst van de wereld beïnvloeden*” is 63,89 procent het niet eens, of geheel mee oneens.

De bijbehorende hypothese stelt: “*Nederlandse jongeren denken niet dat hun persoonlijke toekomst van invloed is op de mondiale toekomst en andersom, de mondiale toekomst beïnvloedt hun eigen toekomst niet*”. Het eerste deel hiervan lijkt waar te zijn. Nederlandse jongeren denken niet dat hun persoonlijke toekomst van invloed is op de mondiale toekomst. Toch moet deze uitspraak zeer voorzichtig gedaan worden, aangezien de stellingen niet expliciet stellen dat de persoonlijke toekomst van invloed is op de mondiale toekomst, in de stellingen wordt gesproken over “ik kan” in plaats van “mijn toekomst heeft”. Het tweede deel van de hypothese moet worden verworpen. Door de literatuurstudie was te verwachten dat de leerlingen de mondiale toekomst niet in relatie zouden zien met hun eigen toekomst. Dit blijkt niet waar te zijn. Op de stelling “*Wat er in de wereld gaat gebeuren beïnvloedt mijn toekomst*” antwoordde slechts 12,29 procent het hier mee oneens of geheel oneens te zijn. Meer dan de helft van de leerlingen is het sterk eens, of eens met de stelling.

Tabel 10: Invloed op de toekomst (in procenten)

		Sterk mee eens	Mee eens	Niet eens/ niet oneens	Mee oneens	Geheel mee oneens
1	<i>Ik kan mijn eigen toekomst beïnvloeden</i>	51,4	44,69	2,79	1,12	0,00
2	<i>Ik kan de toekomst van Nederland beïnvloeden</i>	3,37	15,73	39,33	33,15	8,43
3	<i>Ik kan de toekomst van de wereld beïnvloeden</i>	2,78	8,33	25,00	36,67	27,22
4	<i>Wat er in Nederland gaat gebeuren beïnvloedt mijn toekomst</i>	23,33	56,67	16,67	2,22	1,11
5	<i>Wat er in de wereld gaat gebeuren beïnvloedt mijn toekomst</i>	12,85	41,34	33,52	11,17	1,12

Om te meten of de stellingen allen hetzelfde meten (namelijk invloed op de toekomst) is een Factor Analyse gedaan. Uit de Factor Analyse blijkt dat als alle stellingen als één verklaring worden genomen voor “toekomstbeïnvloeding” dat dan slechts 34,8 % van de variantie verklaard wordt (zie output, bijlage 3). Om geen generalisatiefout te maken is het zodoende beter de stellingen te splitsen door de eerste drie stellingen samen te nemen, en om stelling 4 en 5 samen te nemen. Door de stellingen te splitsen in nieuwe groepen: “*Ik kan de toekomst beïnvloeden*” (1, 2 en 3) en “*Mijn toekomst wordt beïnvloed*” (4 en 5) zal 63,7 % van de variantie in de verschillen verklaard worden.

Door de stellingen samen te nemen in twee groepen, kunnen de antwoorden als een score worden gezien, waarbij een score van 1 zegt ‘sterk mee eens’ en een score van 5 zegt ‘geheel mee oneens’.

De scores geven vrijwel hetzelfde beeld voor jongens en meisjes, waarbij de jongeren het meer eens zijn met de verklaring “mijn toekomst wordt beïnvloed” (zie tabel 11). Door middel van een Independent-Samples T Test zal worden gekeken of de gemiddelden van de twee groepen ook daadwerkelijk gelijk aan elkaar zijn. De nulhypothese is hierbij dat de populatiegemiddelden aan elkaar gelijk zijn.

Voor verklaring 1: “ik kan de toekomst beïnvloeden” bedraagt de tweezijdige overschrijdingskans 0,640 (zie output SPSS bijlage 3). Dit betekent dat met een betrouwbaarheid van 95% de nulhypothese niet verworpen wordt. Jongens en meisjes denken hetzelfde over hun invloed op de toekomst.

Bij verklaring 2: “mijn toekomst wordt beïnvloed” is de tweezijdige overschrijdingskans 0,980 (zie output SPSS bijlage 3). Ook voor deze verklaring kan met een betrouwbaarheid van 95% gezegd worden dat er geen verschil is in de antwoorden tussen de jongens en de meisjes.

Tabel 11: Gemiddelde scores op de stellingen

Verklaring	Gem. Score	Score jongens	Score meisjes
1. Ik kan de toekomst beïnvloeden	2,84	2,81	2,86
2. Mijn toekomst wordt beïnvloed	2,23	2,23	2,22

Aantal jongens: 75, Aantal meisjes: 105

4.3 Nieuwsmediagebruik en toekomstbeelden

De jongeren werden gevraagd welke thema's ze vinden horen bij “het nieuws”. De resultaten tonen dat het thema ‘*Internationale gebeurtenissen*’ door de respondenten de meeste nieuwswaarde wordt toegeschreven (zie tabel 12). Bijna 90% van de leerlingen zegt dat dit thema hoort bij het nieuws en slechts 0,56% zegt dat dit niet het geval is. Op de tweede en derde plaats komen de thema's ‘*Economie*’ en ‘*Nederlandse gebeurtenissen*’. De drie thema's waarvan de leerlingen vinden dat ze niet bij het nieuws horen zijn ‘*Mode/ lifestyle*’, ‘*Muziek*’ en ‘*Beroemdheden/ sterren*’. Waarvan het laatste thema volgens 14,53% van de respondenten wel tot het nieuws behoort. (Een snelle statistische check laat zien dat meer jongens dan meisjes vinden dat beroemdheden tot nieuws behoren, maar dat er geen significant verband is tussen geslacht en het thema beroemdheden/ sterren, zie output in bijlage 4).

Daarna werd de jongeren gevraagd naar hoe vaak zij bezig zijn met het nieuws. De resultaten tonen dat in de privésfeer (thuis) jongeren vaker met het nieuws bezig zijn dan op school (in de klas) (tabel 13). De krant gebruiken zij het minst en televisienieuws het meest.

Tabel 12: Nieuwsthema's (in procenten)

	<i>Dit hoort volgens mij bij het nieuws</i>	<i>Dit hoort een beetje bij het nieuws</i>	<i>Dit hoort niet bij het nieuws</i>
Politiek/ overheid	83,98	13,26	2,76
Nederlandse gebeurtenissen	82,78	16,11	1,11
Internationale gebeurtenissen	89,44	10,00	0,56
Lokale gebeurtenissen	28,33	61,67	10,00
Mode/ lifestyle	7,73	35,91	56,35
Sport	28,73	51,38	19,89
Muziek	8,99	47,75	43,26
Klimaat/ milieu	74,03	22,65	3,31
Beroemdheden/ sterren	14,53	41,34	44,13
Economie	86,03	12,85	1,12

Tabel 13: Nieuwsgebruik (in procenten)

	<i>Privé (thuis)</i>			<i>Op school (in de klas)</i>		
	Vaak	Af en toe	Nooit	Vaak	Af en toe	Nooit
Nieuws in de krant	11,6	44,2	44,2	3,89	30,0	66,11
Televisienieuws	36,46	55,8	7,73	7,22	55,0	37,78
Nieuwswebsites	25,0	55,0	20,0	6,7	55,87	37,43

Als jongeren op school bezig zijn met het nieuws dan gebeurt dit over het algemeen bij de vakken: Maatschappijleer (90 keer genoemd), Nederlands (48 keer genoemd), Aardrijkskunde (38 keer genoemd), Economie (24 keer genoemd), en Engels (23 keer genoemd). Hiernaast noemden de leerlingen ook Duits, Frans en Geschiedenis. De leerlingen van het Stedelijk College Eindhoven noemden in hun antwoorden het vak SSP, een extra schoolvak dat alleen daar onderwezen wordt: Science for Social Purposes.

Voorbeelden:

- *“Maatschappijleer is een erg goed voorbeeld hiervoor. we houden ook af en toe discussies over wat er in het nieuws gebeurt.”*
- *“Nederlands, daar bespreken we wel eens de politiek. En Engels, hier worden wel eens nieuws artikelen ter sprake gebracht.”*
- *Ik heb lessen gehad bij Engels waarbij we het nieuws keken, ook heb ik het nieuws gezien bij maatschappijleer. Bij geschiedenis hadden we het soms ook over het nieuws.*
- *Aardrijkskunde (heb ik niet meer). Nederlands (krantenberichten). Duits (journaal in het Duits).*

Dat de leerlingen alleen de bovenstaande (alfa,- en gamma,-) vakken in hun antwoorden genoemd hebben, wil niet direct zeggen dat docenten in de bètavakken helemaal niet met het nieuws bezig zijn. Toch lenen deze vakken zich hier waarschijnlijk minder goed voor. De respondenten met een bètaprofiel (Natuur en Gezondheid of Natuur en Techniek) vormen in dit onderzoek de meerderheid (101 van de 180 respondenten), maar geen vakken uit deze profielen worden genoemd in de enquête.

Rond het thema nieuwsmedia is ook het belang van het volgen van nieuws gemeten aan de hand van vijf stellingen. De respondenten konden antwoorden op een vierpuntsschaal van 'sterk mee eens' tot 'sterk mee oneens'. De stellingen zijn:

1. *Ik volg het nieuws*
2. *Ik vind het belangrijk om het nieuws bij te houden*
3. *Ik bespreek regelmatig het nieuws en actuele gebeurtenissen met vrienden*
4. *Ik heb het idee dat ik iets mis als ik het nieuws niet volg*
5. *Nieuws volgen is belangrijk voor je algemene ontwikkeling*

Om te toetsen of alle stellingen hetzelfde meten, namelijk het belang van het volgen van nieuws, wordt de Chronbach's Alpha berekend. De Chronbach's Alpha van de vijf stellingen is 0,785 (zie output van de toets, bijlage 4). Dit betekent dat de stellingen (acceptabel / goed) hetzelfde meten. De stellingen worden zodoende samengevoegd, waardoor elke respondent een score krijgt van 1 tot 4. Hoe lager de score, hoe belangrijker de respondent het vindt om het nieuws te volgen. Deze scores kunnen vervolgens gekoppeld worden aan andere variabelen zoals geslacht en nieuwsmediagebruik.

Eerst wordt getoetst of de gemiddelde scores voor het belang van het volgen van nieuws tussen de jongens en de meisjes aan elkaar gelijk zijn (zie output bijlage 4). Analyse leert dat de tweezijdige overschrijdingskans 0,005 bedraagt. Dit betekent dat met een betrouwbaarheid van 95% het belang van het volgen van nieuws statistisch significant verschilt tussen jongens en meisjes.

De gemiddelde score voor jongens is 2,2 en voor meisjes 2,43. De jongens vinden het volgen van nieuws belangrijker dan dat meisjes dat vinden.

Het lijkt een logische redenering om vervolgens te stellen dat hoe belangrijker iemand het volgen van nieuws vindt, hoe groter zijn gebruik van nieuwsmedia is, maar is dit ook daadwerkelijk zo? Om dit te toetsen wordt de correlatie berekend tussen 'mate van nieuwsmediagebruik thuis' (vaak, af en toe, nooit) en 'score op het belang van nieuws'. De toetsen zullen alleen uitgevoerd worden voor de mate van het nieuwsgebruik in de privé omgeving (thuis) omdat in klassikaal verband de leerling vaak niet zelf kan bepalen wanneer en hoe vaak hij/ zij de nieuwsmedia volgt.

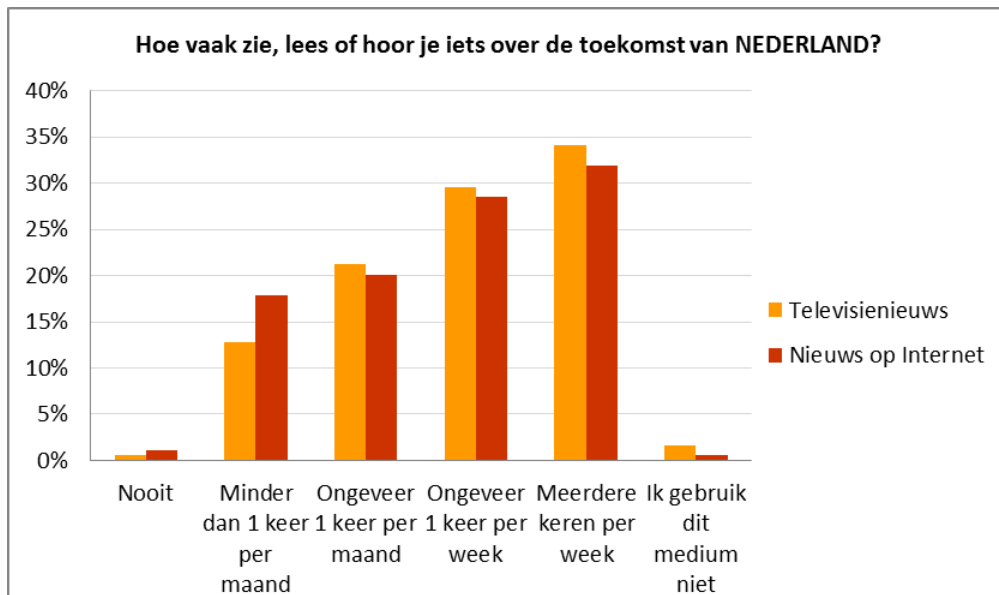
Hieruit volgt dat als gekeken wordt naar de kruistabellen (zie ook output bijlage 4) er een verband lijkt te bestaan tussen *belang* en *gebruik*, maar dat dit verband niet kan worden onderbouwd door statistische toetsen aangezien er (ondanks het samenvoegen van de categorieën) niet aan de voorwaarden voor de toetsen voldaan kon worden. Het kan niet met zekerheid gezegd worden dat een leerling die meer waarde hecht aan nieuws, ook vaker gebruik maakt van nieuwsmedia.

Meer dan de helft van de respondenten gebruikt thuis of in de klas (af en toe) nieuwsmedia (zie hierboven). Hoewel dit gebruik niet statistisch correleert met het belang dat een jongere hecht aan nieuwsmedia kan toch iets over dit gebruik gezegd worden. Aan de jongeren werd namelijk ook

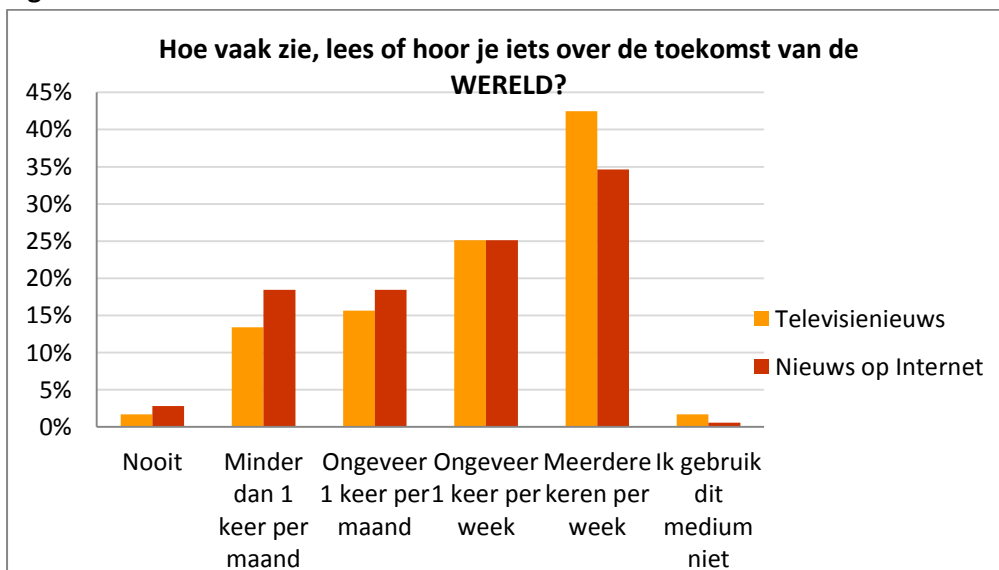
gevraagd hoe vaak ze tijdens het nieuwsmediagebruik iets zagen, lazen of hoorden over de toekomst van Nederland en de wereld (zie figuur 11 en 12). In de figuren is het medium krant niet weergegeven, omdat een groot gedeelte van de leerlingen dit medium niet gebruikt (44,2% gebruikt dit nooit thuis en 60,11% gebruikt dit medium nooit op school).

Opvallend is dat de relatief de meeste respondenten geantwoord hebben dat ze ongeveer '1 keer per week' of 'meerdere keren per week' iets zien over de toekomst van Nederland of de wereld. De hoogste percentages worden gevonden bij het televisienieuws. 34,08 procent van de leerlingen zegt meerdere keren per week iets te zien of horen over de toekomst van Nederland op het televisienieuws. Als het gaat om de mondiale toekomst is dit percentage hoger, zelfs 42,46 procent. Blijkbaar is de toekomst voor leerlingen in het televisienieuws en in nieuws op het internet vrij zichtbaar.

Figuur 11: Zichtbaarheid van de toekomst van Nederland in nieuwsmedia



Figuur 12: Zichtbaarheid van de toekomst van de wereld in nieuwsmedia



In de methodologie van dit onderzoek werd de hypothese gesteld dat hoe groter het privégebruik van nieuwsmedia, hoe pessimistischer de jongere de mondiale toekomst ziet. Dit omdat aangenomen is dat beelden in nieuwsmedia vaak verontrustend zullen zijn, want onderwerpen als (natuur)rampen en oorlog hebben een grote nieuwswaarde. Om te toetsen of deze hypothese waar is worden de gegevens van hoe de leerling de toekomstige situatie ziet (tabel 8) en het privé nieuwsgebruik (tabel 13) aan elkaar gekoppeld (het medium krant is hier weggelaten). De vijf antwoordcategorieën waaruit de leerlingen konden kiezen over hun visie op de toekomstige mondiale situatie zijn samengevoegd tot drie categorieën. Hieruit volgt de volgende tabel:

Tabel 14: Kruistabel mondiaal toekomstbeeld * nieuwsgebruik thuis

	Gebruik televisienieuws thuis			Gebruik van nieuws op internet thuis		
	Vaak	Af en toe	Nooit	Vaak	Af en toe	Nooit
Positief mondiaal toekomstbeeld (beter dan nu)	43,8%	47,5%	42,9%	54,5%	44,4%	38,9%
Het is in de toekomst hetzelfde als nu	12,5%	18,8%	28,6%	9,1%	18,2%	25,0%
Negatief mondiaal toekomstbeeld (slechter dan nu)	43,8%	33,7%	28,6%	36,4%	37,4%	36,1%
Totaal respondenten procent	64 100%	101 100%	14 100%	44 100%	99 100%	36 100%

Gekeken naar het gebruik van televisienieuws, dan zou volgens de hypothese het percentage leerlingen per kolom het grootst moeten zijn in de oranje gemarkeerde velden. Dit is alleen bij de combinatie *nooit * positief mondiaal toekomstbeeld* het geval. Dit kan er op duiden dat er geen verband bestaat tussen hoe vaak leerlingen in de privésfeer gebruik maken van nieuws en het beeld dat zij hebben over de mondiale toekomst. Dit wordt bevestigd door berekening van de Chi-Kwadraattoets (zie output van de toets, bijlage 4). De overschrijdingskansen bedragen 0,474 (televisie) en 0,386 (internet). Deze zijn beide hoger dan het significantieniveau van 0,05. Met een betrouwbaarheid van 95% is derhalve te stellen dat er geen statistisch verband bestaat tussen de variabelen 'nieuwsgebruik in de privésfeer/ thuis' en 'mondiaal toekomstbeeld'. De hypothese wordt daarmee verworpen.

Hetzelfde kan onderzocht worden voor leerlingen die in de leeromgeving bewust omgaan met nieuws. In de methodologie werd de hypothese gesteld dat zij optimistischer zullen zijn over de mondiale toekomst, aangezien aan de nieuwsberichten door de docenten meer duiding zou kunnen worden gegeven. Ook hier is een tabel van gemaakt (zie tabel 15). In de velden met de combinatie *vaak * positief mondiaal toekomstbeeld* wordt daadwerkelijk het hoogste percentage gevonden. Berekening van de Chi-Kwadraattoets stelt echter dat ook tussen 'nieuwsgebruik in de klas' en 'mondiaal toekomstbeeld' geen statistisch significant verband bestaat (zie output van de toets, bijlage 4).

Tabel 15: Kruistabel mondiaal toekomstbeeld * nieuwsgebruik in de klas

	Gebruik televisienieuws klas			Gebruik van nieuws op internet klas		
	Vaak	Af en toe	Nooit	Vaak	Af en toe	Nooit
Positief mondiaal toekomstbeeld (beter dan nu)	49,0%	44,9%	46,2%	61,5%	46,5%	45,5%
Het is in de toekomst hetzelfde als nu	14,6%	17,4%	15,4%	7,7%	14,1%	21,2%
Negatief mondiaal toekomstbeeld (slechter dan nu)	36,5%	37,7%	38,5%	30,8%	39,4%	33,3%
Totaal respondenten procent	96 100%	69 100%	13 100%	13 100%	99 100%	66 100%

5. Conclusie en discussie

Het is belangrijk om te weten hoe jongeren over de toekomst denken. Meer kennis over hun toekomstbeelden biedt namelijk ook meer houvast voor toekomstgericht onderwijs. Onderwijs is gebaseerd op toekomstbeelden, maar geeft jongeren ook de kennis en vaardigheden om een toekomst te kunnen creëren. Het grootste gedeelte van dit onderzoek staat in het teken van die toekomstbeelden. Onderzocht is hoe jongeren uit de vierde klas havo en vwo denken over hun eigen, persoonlijke toekomst, de toekomst van Nederland en de toekomst van de wereld. Tevens is in dit onderzoek getracht een koppeling te maken met nieuwsmedia. Uit de masterscriptie van I. Wevers (2011) kwam namelijk naar voren dat nog weinig kennis bestaat over hoe nieuwsmedia het toekomstbeeld van leerlingen beïnvloeden.

In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk zal de hoofdvraag van dit onderzoek beantwoord worden. Daarna volgt, in de discussie, een reflectie op de resultaten.

5.1 Conclusie

Toekomstbeelden zijn moeilijk te onderzoeken, aangezien een toekomstbeeld gebaseerd is op een wereldbeeld van een persoon. Deze wereldbeelden zijn slechts gedeeltelijk en zijn een sterk gesocialiseerde kijk op de werkelijkheid. De toekomstbeelden van jongeren worden door een aantal factoren beïnvloed, te weten educatie, sociale omgeving en media. De toekomstbeelden spelen op verschillende niveaus: persoonlijk toekomstbeeld, toekomstbeeld van Nederland (de regio) en toekomstbeeld van de wereld. Iedereen heeft en ziet een andere werkelijkheid, waardoor ook zeer veel uiteenlopende toekomstbeelden bestaan. Toch zijn een aantal algemeenheden te ontdekken in de toekomstbeelden van jongeren. Door 180 vierdeklassers havo/ vwo (15,- en 16-jarigen) in een online enquête te vragen naar hun hoop en vrees voor de toekomst konden verschillende hoofdthema's binnen de toekomstbeelden op drie schaalniveaus gespecificeerd worden. Hierbij moesten de respondenten het jaar 2050 in gedachten houden. Dit zorgde voor dat de leerlingen nadachten over de verre toekomst en niet die van over een week of een jaar.

Persoonlijke toekomstbeelden

Voor de persoonlijke toekomst denken de jongeren veel aan hun economische situatie in 2050 (zie tabel 16). Vele antwoorden gaan over hoop voor het vinden van een goede, leuke baan. Financiële zekerheid speelt hierbij een rol. De leerlingen hopen rijk te worden, sommigen spreken zelfs van het kopen van villa's of miljonair worden. Liefde, trouwen en kinderen krijgen zijn ook zaken die als een vanzelfsprekendheid worden gemeld, bijvoorbeeld *'in 2050 heb ik een leuke man en kinderen'*. Pas als gevraagd wordt naar waar de leerlingen voor vrezen, dan komen de woorden *'ziekte'* en *'overlijden'* naar voren. Gezondheid lijkt eerder als iets logisch te worden beschouwd, want bij hoop voor de toekomst wordt *'goede gezondheid'* slechts in 8,5 procent van de antwoorden genoemd (in tegenstelling tot vrees: 22,8 procent). De leerlingen vrezen verder voor het voortduren van de economische crisis, waardoor ze geen banen kunnen vinden en in armoede moeten teven. Het is niet met zekerheid te zeggen, maar het lijkt er op dat de leerlingen hun persoonlijke toekomst overwegend positief zien.

Toekomstbeelden over Nederland

Als de leerlingen denken aan de toekomst van Nederland, dan hopen ze vooral op een goede en sterke economische situatie (ook wat betreft de arbeidsmarkt) (tabel 16). De huidige economische crisis wordt veel genoemd, leerlingen hopen dat deze in 2050 voorbij is. Bij de antwoorden voor 'vrees voor de toekomst van Nederland' wordt het tegenovergestelde gezegd, gevreesd wordt dat de economische crisis nog voortduurt en dat er hoge werkloosheid is. In de antwoorden klinkt door dat de leerlingen dit koppelen aan hun eigen, persoonlijke toekomst.

Een nieuw onderwerp dat de leerlingen noemen is het milieu. Werd dit in de persoonlijke toekomstbeelden nog nagelaten, voor de toekomst van Nederland speelt het milieu wel degelijk een belangrijke rol. Klimaatverandering, stijgende zeespiegel, dijken, maar ook duurzaamheid worden genoemd. Verder hopen de leerlingen op verandering in de politiek: *'betere politiek'*, maar wat deze verandering zou moeten zijn, of waarom de huidige politiek niet voldoet laten de leerlingen in het midden. Interessant om te vermelden is dat sommige leerlingen vrezen dat de Nederlandse cultuur verloren gaat. Wellicht speelt de "zwartenpietendiscussie" van november 2013 hierin een rol.

Mondiale toekomstbeelden

Vrede en oorlog zijn grote thema's waar de leerlingen aan denken als hen gevraagd wordt naar hoop en vrees voor de mondiale toekomst. Verder denken de leerlingen aan de (bestrijding van) armoede in de wereld. Deze drie thema's zijn in een groot gedeelte van de antwoorden opzichzelfstaande woorden, uitleg of een nadere duiding wordt hieraan niet gegeven.

Milieuvervuiling, broeikaseffect en natuurrampen zijn ook onderwerpen waar de leerlingen aan denken op dit schaalniveau. Twaalf leerlingen vrezen tevens rampen ten gevolge van overbevolking.

Tabel 16: De drie hoofdthema's van de toekomstbeelden

	Persoonlijke toekomst		Toekomst van Nederland		Mondiale toekomst	
	<i>Hoop</i>	<i>Vrees</i>	<i>Hoop</i>	<i>Vrees</i>	<i>Hoop</i>	<i>Vrees</i>
1	Liefde	Gezondheid	Economie	Economie	Vrede	Oorlog
2	Werk	Werk	Milieu	Milieu	Minder armoede	Milieu
3	Financieel	Financieel	Politiek	Onveiligheid/ Oorlog	Milieu	Armoede

De leerlingen zien hun persoonlijke toekomst positiever dan de toekomst van de wereld. Tussen deze twee variabelen bestaat geen statistisch verband. Er bestaat wel een statistisch verband tussen 'huidige situatie' en 'toekomstige situatie' in gedachten over de (toekomst van) de wereld. De huidige visie van de leerlingen op de wereld correleert met de visie die de leerlingen hebben over de toekomst van de wereld.

Gebruik en rol van nieuwsmedia

Voor de vierdeklassers havo/ vwo spelen nieuwsmedia geen grote rol. De meesten zijn *'af en toe'* met nieuwsmedia bezig, waarvan televisienieuws het medium is wat zij het meest gebruiken en de krant het minst. Bij de vakken Maatschappijleer, Nederlands, Aardrijkskunde en Economie komen zij het meest in aanraking met nieuwsmedia. Als het belang van nieuws voor de leerlingen op een schaal wordt gezet van 1 tot 4, scoren de leerlingen gemiddeld 2,34. Hoe lager dit getal, hoe hoger

het belang dat aan nieuws wordt gegeven, dus de leerlingen schatten de waarde van nieuws eerder niet zo belangrijk. Dit strookt met het resultaat wat Drok & Schwarz (2009) vinden, dat nieuws op deze leeftijd nog niet zo belangrijk is voor de jongeren.

De hoofdvraag die in dit onderzoek gesteld is kan beantwoord worden:

Wat voor ideeën hebben vierdeklassers havo/ vwo over de toekomst, en hoe speelt het gebruik van nieuwsmedia daarin een rol?

Hoewel de 180 geënquêteerde leerlingen allen eigen toekomstbeelden hebben, kan geconcludeerd worden dat de algemene thema's liefde, economie (werk), milieu en politiek (oorlog/ vrede) naar voren komen als gevraagd wordt naar hoop en vrees voor de verre toekomst. Dit is overeenkomstig met resultaten die Hicks en Holden al vonden voor Britse jongeren (Hicks & Holden, 2005). De jongeren zien hun persoonlijke toekomst overwegend positief en de mondiale toekomst meer negatief.

De jongeren praten niet vaak met anderen over de toekomst en bijna driekwart van de respondenten ziet de toekomst als iets dat ver weg is. Dit komt wellicht voort uit de oriëntatie van jongeren op het heden zoals bekend is uit literatuur.

Verder denken de leerlingen dat hun ouders en familie de meeste invloed op hun toekomstbeelden uitoefenen. Hiernaast heeft hun opleiding ook een grote invloed. De minste invloed wordt door de leerlingen toegeschreven aan nieuwsmedia. Toch is 'het minste' hier wellicht niet de juiste term, aangezien 38% van de leerlingen stelt dat nieuwsmedia 'heel veel' of 'veel' van invloed zijn op het ontstaan van hun toekomstbeeld. Maar als ook rekening gehouden wordt met het feit dat voor jongeren nieuwsmedia in het dagelijks leven niet of nauwelijks een rol spelen, dan kan gesteld worden dat nieuwsmedia een kleinere invloed hebben op de toekomstbeelden van jongeren uit de vierde klas havo/ vwo dan aanvankelijk gedacht.

5.2 Discussie

Met betrekking tot de onderzoeksresultaten dient allereerst gezegd te worden dat het lastig is op een kwantitatieve manier toekomstbeelden te onderzoeken. Door alleen in een enquête naar de ideeën van jongeren over de toekomst te vragen, kan niet doorgevraagd worden en is niet met zekerheid te zeggen dat de interpretatie van de antwoorden door de onderzoeker hetzelfde is als wat de leerlingen bedoelen. Voor verder onderzoek wordt zodoende het advies gegeven na het afnemen en analyseren van antwoorden uit de enquête vervolg interviews te houden met de leerlingen waarin de resultaten besproken worden. Dit follow-up interview dient dan als een check voor de gevonden resultaten.

Hoewel in dit onderzoek geen follow-up interviews zijn gehouden betekent dit niet dat de resultaten geen waarde hebben. Dit onderzoek heeft voor het eerst in Nederland op deze schaal op een kwantitatieve manier de hoop en vrees van leerlingen uit de vierde klas havo/ vwo in kaart gebracht. De resultaten leveren een wetenschappelijke bijdrage doordat ze kunnen worden gebruikt in vervolg onderzoeken naar de toekomstbeelden van jongeren in Nederland. Deze studie kan als pilot gebruikt worden voor wat wel en niet werkt op het gebied van online enquêtes met betrekking tot dit onderwerp. Ook heeft het maatschappelijke waarde, aangezien toekomstgericht onderwijs eerst dan ontwikkeld en gegeven kan worden als achtergrondkennis beschikbaar is over wat de

jongeren op dit moment denken over hun persoonlijke toekomst, de toekomst van Nederland en van de wereld. Daarnaast geeft dit onderzoek inzicht in hoe de Nederlandse jongeren denken dat hun toekomstbeeld beïnvloed wordt.

Gerealiseerd wordt dat de onderzochte groep geen representatieve aselecte steekproef is van de gehele populatie leerlingen uit de vierde klas havo/ vwo. De resultaten zijn alleen geldend voor de gebruikte groep en hierdoor is de betekenis van de uiteindelijke uitkomsten niet zo groot als het had kunnen zijn.

Ten tweede kan voor verder onderzoek een aanbeveling gedaan worden voor de vraagstelling in de enquête. Door leerlingen te vragen naar hun hoop en vrees, en bij beide categorieën twee antwoorden te laten invullen, is niet te zeggen of leerlingen hun toekomst overwegend positief of negatief zien. De leerlingen vullen gewoon in wat er van ze gevraagd wordt. Om te onderzoeken of leerlingen in Nederland hun persoonlijke toekomst vooral rooskleurig zien en de mondiale toekomst vol bedreigingen (zoals in internationale literatuur wordt verondersteld) moeten extra vragen worden toegevoegd. Wel werkte het goed de leerlingen een jaartal te geven als richtlijn om aan de verre toekomst te denken, hier het jaar 2050, in plaats de toekomst van volgende week of volgend jaar. Tevens wordt aangeraden de enquête digitaal (online) af te nemen. Dit vergroot niet alleen het bereik van het onderzoek, maar levert ook tijdwinst.

Tot slot dient genoemd te worden dat de resultaten met betrekking tot de invloed van nieuwsmedia op toekomstbeelden van jongeren nog slechts summier zijn uitgewerkt in deze studie. In vervolgonderzoek kan dit een grotere plek innemen, waarbij rekening gehouden moet worden dat kranten niet of nauwelijks door jongeren in deze leeftijdsgroep gebruikt worden. Aan nieuwe media (als smartphones en tablets) dient aandacht geschonken te worden. Ook zal rekening gehouden moeten worden met het feit dat nieuwsmedia niet alleen beïnvloeden, maar dat het twee kanten op werkt, want vanuit verschillende typen toekomst,- en wereldbeelden besteden we ook verschillende aandacht aan nieuwsitems.

Toekomstbeelden en toekomstgericht onderwijs zijn onderwerpen die een groeiend populariteit genieten onder studenten, docenten en wetenschappers. Ook nieuwsmedia verdienen hierin hun plek.

6. Literatuur

- Aalbers, T. (2006), Waardenoriëntaties, wereldbeelden en maatschappelijke vraagstukken. Verantwoording van het opinieonderzoek voor de Duurzaamheidsverkenning "Kwaliteit en Toekomst". Bijlage I bij het Methoderapport Duurzaamheidsverkenning. Milieu en Natuur Planbureau: Rapport 550031002/2006.
- Brannen, J. & A. Nilsen (2002), Young People's Time Perspectives: From Youth to Adulthood. *Sociology* 2002 36: pp. 513- 537.
- Cherry, K. (2013), What Is Cognitive Psychology? [online: <http://psychology.about.com/od/cognitivepsychology/f/cogpsych.htm>]
- Connell, S, J. Fien, J. Lee, e.a. (1999), 'If it doesn't directly affect you, you don't think about it': a qualitative study of young people's environmental attitudes in two Australian cities. *Environmental Education Research*, Vol. 5, No. 1, pp. 95-113.
- Drok, N. & F. Schwarz (2009), Jongeren, nieuwsmedia en betrokkenheid. Hogeschool Windesheim/ Stichting Krant in de Klas.
- Eckersley, R. (1999), Dreams and expectations: Young people's expected and preferred futures and their significance for education. *Futures* Vol. 31, No. 1, pp. 73–90.
- Fiske, J. (1989), News, History and Undisciplined Events. In: *Reading the Popular* pp. 151-160. [online boek:] http://books.google.nl/books?hl=en&lr=&id=Qw9QACISjo0C&oi=fnd&pg=PP1&dq=fiske+reading+the+popular&ots=MDwVH2iQox&sig=ivb2occBhUCIPXp-qyfsJ6G8hOI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Fiske, J. (1989a), Popular News. In: *Reading the Popular* pp. 151-160. [online boek:] http://books.google.nl/books?hl=en&lr=&id=Qw9QACISjo0C&oi=fnd&pg=PP1&dq=fiske+reading+the+popular&ots=MDwVH2iQox&sig=ivb2occBhUCIPXp-qyfsJ6G8hOI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Gliem, J. A. & R. R. Gliem (2003), Calculating, Interpreting and Reporting Cronbach's Alpha Reliability Coefficient for Likert type Scales. The Ohio State University, Midwest Research-to-Practice Conference. Oktober 2003.
- Hicks, D. & C. Holden (2007), Remembering the Future: what do children think? *Environmental Education Research*, 13 (4): pp. 501-521.
- Hicks, D. (2012), The future only arrives when things look dangerous: Reflections on futures education in the UK. *Futures* 44: pp. 4–13.

- Hicks, D. (2007), Lessons for the Future: a geographical contribution. *Geography*: 92 (3) pp. 179-188.
- Holden, C. (2006), Concerned Citizens: Children and the Future. *Education, Citizenship and Social Justice* 1 (3): pp. 231–247.
- Holden, C. (2007), A Decade of Difference: Changing Concerns, Changing Citizens. [online: <http://www.citized.info/pdf/commarticles/Cathie%20Holden%20Jan%2007.pdf>].
- Jehoel-Gijsbers, G. (2009), Kunnen alle kinderen meedoen? Onderzoek naar de maatschappelijke participatie van arme kinderen. Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Jenkins, E. W. & R. G. Pell (2006), “Me and the Environmental Challenges”: A survey of English secondary school students’ attitudes towards the environment, *International Journal of Science Education*, 28:7, 765-780.
- Markschies, C. & J. Zachhuber (2008), *Die Welt als Bild. Interdisziplinäre Beiträge zur Visualität von Weltbildern*. Walter de Gruyter, Berlin.
- McLeod, S. A. (2010). Attribution Theory. [online op: <http://www.simplypsychology.org/attribution-theory.html>].
- Merryfield, M & J. Tin-Yau Lo & M. Kasai (2008), Worldmindedness: Taking Off the Blinders. *Journal of Curriculum and Instruction*, Vol. 2, Nr.1 pp: 6-20.
- Mulder, S. (2002), Wat leeft er in Nederland? Maatschappelijke trends in 2002 verklaard vanuit NIPO's WIN-model. Nipo consult Amsterdam.
- Nederlands Jeugd Instituut (2013), Mediagebruik door kinderen en jongeren. [online: <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/15/594.html>].
- Nilsen, A. (1999), ‘Where is the Future? Time and Space as Categories in the Analysis of Young People’s Images of the Future’, *Innovation. European Journal of the Social Sciences* 12(2): 175–94.
- Novotny, H. (1994), Time: The Modern and Postmodern Experience. (In: Nilsen, A. 1999: Where is the Future?).
- Ono, R. (2003), Learning from young people’s image of the future: a case study in Taiwan and the US.
- Ornauer, H., H. Wiberg, A. Sininski & J. Galtung (1976), *Images of the world in the year 2000. A comparative ten nation study*. Mouton, The Hague.
- Raad voor Cultuur (2005), Mediawijsheid. De ontwikkeling van nieuw burgerschap. Advies voor de Staatssecretaris Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Den Haag. Med-2005.02498/1.

- Schreiner, W. & F. M. Go (2011), Blessing of Burden: Do Major Sport Events Hosted by Developing Countries Have an Impact on Reputation? A Case Study of the 2010 FIFA World Cup™ in South Africa. PROOF: Chapters on Specific Themes.
- Sicinski, A. (1976), Optimism versus pessimism. In: Images of the world in the year 2000.
- Slaughter, R. (2002), From rhetoric to reality: the emergence of futures into the educational mainstream, in: J. Gidley, S. Inayatullah (Eds.), Youth Futures: Comparative Research and Transformative Visions, Praeger, Westport, pp. 175–186.
- Strasburger, V. C. (2004), Children, Adolescents, and the Media. Curr Probl Pediatr Adolesc Health Care: pp. 54- 113.
- Van der Schee, J. (2009), Aardrijkskunde, wat is dat voor vak? In: Handboek Vakdidactiek Aardrijkskunde. Centrum voor educatieve geografie. Landelijk expertisecentrum Mens en Maatschappijvakken, Amsterdam.
- Van Egmond, N.D. (2004), Kwaliteit en toekomst. Verkenning van duurzaamheid. Milieu- en Natuurplanbureau, RIVM.
- Van Ginneken, J. (1998), What effects do the media have. In: Understanding global news: a critical introduction. [Online boek:
http://books.google.nl/books?hl=en&lr=&id=3n9WCklzwS4C&oi=fnd&pg=PP2&dq=%22Van+Ginneken%22+media&ots=cjORHZQAIJ&sig=s5MCu36kGaZufgOg4gcm0wrKFAc&redir_esc=y#v=onepage&q=%22Van%20Ginneken%22%20media&f=false].
- Van Kan, J. (2012), And the oscar goes to... “De aforismenjukebox”. [online op: <http://boeken.vpro.nl/artikelen/2012/november/oscar-wilde.html>].
- Westerbeek, A. (2012), Een mondiale Toekomstdimensie in het Aardrijkskunde Onderwijs in Nederland. Match of Mis-Match? Masterscriptie, Universiteit Utrecht.
- Wevers, I. (2011), Toekomstbeelden van jongeren en hun aardrijkskundeonderwijs. In: Aardrijkskundeonderwijs onderzocht, Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken, Centrum voor Educatieve Geografie.

Bijlage 1: Enquête

Enquête

Deze vragenlijst gaat over hoe je de toekomst in het jaar 2050 ziet. Hoe zien jouw leven, Nederland en de wereld er dan uit? Bedenk bijvoorbeeld hoe oud je dan bent.

Het doel van dit onderzoek is om te weten te komen hoe jongeren in Nederland denken over de toekomst. Door heel Nederland zullen leerlingen ondervraagd worden. Je doet ons een groot plezier als ook jij deze vragenlijst invult. Doe dit spontaan, het is niet nodig om heel lang over een antwoord na te denken.

De vragenlijst bestaat uit vier onderdelen:

1. Hoop en vrees voor de toekomst
2. Nadenken en praten over de toekomst
3. Jij en het nieuws
4. Persoonlijke gegevens

Hartelijk bedankt!

Onderdeel 1: Hoop en vrees voor de toekomst

Als je nadenkt over de toekomst, en dan speciaal het jaar 2050, dan is er een verschil tussen zaken waarvan je hoopt dat deze gaan gebeuren (positieve dingen) en waarvoor je bang bent dat deze gaan gebeuren (negatieve dingen).

Vraag 1: Wat hoop je voor de toekomst? Niet over een paar jaar, maar denk aan het jaar 2050. Schrijf twee dingen op.

	Ik hoop dat dit gaat gebeuren:
EIGEN, persoonlijke toekomst	1.
	2.
Toekomst van NEDERLAND	1.
	2.
Toekomst van de WERELD	1.
	2.

Vraag 2: Wat vrees je dat gaat gebeuren? Denk ook hier weer aan het jaar 2050. Schrijf twee dingen op.

	Ik vrees dat dit gaat gebeuren:
EIGEN, persoonlijke toekomst	1.
	2.
Toekomst van NEDERLAND	1.
	2.
Toekomst van de WERELD	1.
	2.

Vraag 3: Hoe schat je de **huidige situatie** in? (kruis het hokje dat voor jou van toepassing is aan)

	Positief	Negatief
Persoonlijke leven		
Nederland		
Wereld		

Vraag 4: Hoe zie je het toekomstige leven in **2050**? (kruis aan)

	Veel beter dan nu	Beter dan nu	Hetzelfde als nu	Slechter dan nu	Veel slechter dan nu
Persoonlijke leven					
Nederland					
Wereld					

Onderdeel 2: Nadenken en praten over de toekomst

We weten nu wat je hoopt en vreest voor de toekomst. Hiernaast zijn we ook erg benieuwd of je weleens over de toekomst, van bijvoorbeeld **het jaar 2050**, nadenkt en praat. Daarover gaat onderdeel 2.

Vraag 5: Sommige mensen vinden het jaar 2050 nog heel ver weg, terwijl anderen denken dat het juist al in de nabije toekomst ligt. Wat denk jij?

Het jaar 2050 is dichtbij

Het jaar 2050 is ver weg.

Vraag 6: In welke mate denk je na over de toekomst? Niet de toekomst van over een paar jaar, maar bijvoorbeeld die van **2050** (kruis aan)

	Hier denk ik over na			
	Veel	Een beetje	Weinig	Nooit
Eigen persoonlijke toekomst				
Toekomst van Nederland				
Toekomst van de wereld				

Vraag 7a: Hoe vaak zou je zeggen dat je iets ziet, leest of hoort over **de toekomst van Nederland**?

	Nooit	Minder dan 1 keer per maand	Ongeveer 1 keer per maand	Ongeveer 1 keer per week	Meerdere keren per week	<i>Ik gebruik dit medium niet</i>
In de krant						
Op televisie						
Op internet						

Vraag 7b: Hoe vaak zou je zeggen dat je iets ziet, leest of hoort over **de toekomst van de Wereld**?

	Nooit	Minder dan 1 keer per maand	Ongeveer 1 keer per maand	Ongeveer 1 keer per week	Meerdere keren per week	<i>Ik gebruik dit medium niet</i>
In de krant						
Op televisie						
Op internet						

Vraag 8: Ik praat met over de toekomst (kruis aan).

	Vaak	Regelmatig	Soms	Nooit
Ouders/ familie				
Vrienden				
Docenten				

Vraag 9: Hoe denk je dat jouw beeld over de toekomst ontstaat?

Hieronder staan een aantal factoren die jouw toekomstbeeld zouden kunnen beïnvloeden. Kruis aan hoeveel invloed deze volgens jou hebben op je toekomstbeeld.

	Heel veel	Veel	Nauwelijks	Niet
Ouders/ familie				
Vrienden				
School				
Nieuwsmedia (nieuws wat je ziet op tv, in de krant, op internet, radio, etc.)				

Vraag 10: Heb je invloed op de toekomst? Denk ook hier weer aan het jaar **2050**.

	Sterk mee eens	Mee eens	Niet eens/ niet eens	Mee oneens	Geheel mee oneens
<i>Ik kan mijn eigen toekomst beïnvloeden</i>					
<i>Ik kan de toekomst van Nederland beïnvloeden</i>					
<i>Ik kan de toekomst van de wereld beïnvloeden</i>					
<i>Wat er in Nederland gaat gebeuren beïnvloedt mijn toekomst</i>					
<i>Wat er in de wereld gaat gebeuren beïnvloedt mijn toekomst</i>					

Onderdeel 3: Jij en het nieuws

Lees je de krant? Kijk je naar het nieuws op televisie? Of bezoek je websites om het nieuws bij te houden? Kortom: volg jij het nieuws?

Vraag 11: Hieronder staan een aantal thema's. In hoeverre vind jij dat dit hoort bij "het nieuws"?

	<i>Dit hoort volgens mij bij het nieuws</i>	<i>Dit hoort een beetje bij het nieuws</i>	<i>Dit hoort niet bij het nieuws</i>
<i>Politiek/ overheid</i>			
<i>Nederlandse gebeurtenissen</i>			
<i>Internationale gebeurtenissen</i>			
<i>Lokale gebeurtenissen</i>			
<i>Mode/ lifestyle</i>			
<i>Sport</i>			
<i>Muziek</i>			
<i>Klimaat/ milieu</i>			
<i>Beroemdheden/ sterren</i>			
<i>Economie</i>			

Vraag 12a: Geef een schatting van hoe vaak jij bezig bent met het **nieuws** (thuis en in de klas) (kruis aan)

	<i>Privé (thuis)</i>			<i>Op school (in de klas) *</i>		
	<i>Vaak</i>	<i>Af en toe</i>	<i>Nooit</i>	<i>Vaak</i>	<i>Af en toe</i>	<i>Nooit</i>
<i>Nieuws in de krant</i>						
<i>Televisie-nieuws</i>						
<i>Nieuws-websites</i>						

* Vraag 12b:

Bij welke vakken op school ben je (wel eens) bezig met het nieuws? Of bij welke vakken gebruikt de docent het nieuws?

.....

Vraag 13: Welke waarde hecht je aan het volgen van nieuws? (kruis aan)

	<i>Sterk mee eens</i>	<i>Eens</i>	<i>Oneens</i>	<i>Sterk mee oneens</i>
<i>Ik volg het nieuws</i>				
<i>Ik vind het belangrijk om het nieuws bij te houden</i>				
<i>Ik bespreek regelmatig het nieuws en actuele gebeurtenissen met vrienden</i>				
<i>Ik heb het idee dat ik iets mis als ik het nieuws niet volg</i>				
<i>Nieuws volgen is belangrijk voor je algemene ontwikkeling</i>				

Onderdeel 4: Persoonlijke gegevens

Tot slot nog een paar vragen over jou.

Vraag 14: Hoe oud ben je?

..... jaar

Vraag 15: Wat is je geslacht?

0 man

0 vrouw

Vraag 16: Wat is de naam van je school?

.....

Vraag 17: Welk profiel heb je gekozen op school?

0 Cultuur en Maatschappij (C&M)

0 Economie en Maatschappij (E&M)

0 Natuur en Gezondheid (N&G)

0 Natuur en Techniek (N&T)

Bijlage 2: SPSS Output paragraaf 4.1

Kruistabel: Huidige situatie * Toekomstige situatie **PERSOONLIJKE LEVEN**

persoonlijke toekomstige leven * Huidige Persoonlijke situatie Crosstabulation

		Persoonlijk, huidige situatie				Total	
		positief		negatief			
		Count	% within HP	Count	% within HP	Count	% within HP
Toekomstige situatie Persoonlijke Leven	beter	117	65,4%	6	85,7%	123	66,1%
	hetzelfde	50	27,9%	0	0,0%	50	26,9%
	slechter	12	6,7%	1	14,3%	13	7,0%
Total		179	100,0%	7	100,0%	186	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,931 ^a	2	,231
Likelihood Ratio	4,652	2	,098
Linear-by-Linear Association	,286	1	,593
N of Valid Cases	186		

a. 3 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,49.

Kruistabel: Huidige situatie * Toekomstige situatie **WERELD**

Huidige situatie wereld * toekomstige situatie Wereld Crosstabulation

		Huidige situatie WERELD				Total	
		positief		negatief			
		Count	% within HW	Count	% within HW	Count	% within HW
Toekomstige situatie WERELD	veel beter dan nu	6	9,0%	8	6,7%	14	7,5%
	beter dan nu	38	56,7%	34	28,6%	72	38,7%
	hetzelfde	8	11,9%	21	17,6%	29	15,6%
	slechter dan nu	13	19,4%	40	33,6%	53	28,5%
	veel slechter dan nu	2	3,0%	14	11,8%	16	8,6%
Total		67	100,0%	119	100,0%	186	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,956 ^a	5	,003
Likelihood Ratio	19,135	5	,002
Linear-by-Linear Association	10,713	1	,001
N of Valid Cases	186		

a. 2 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,72.

Kruistabel: Persoonlijke toekomst * Wereld toekomst

Persoonlijke toekomst * Toekomst van de wereld Crosstabulation

		Toekomst van de wereld						Total	
		Beter		Hetzelfde		Slechter			
		Count	% van wer. toek.	Count	% van wer. toek.	Count	% van wer. toek.	Count	% van wer. toek.
Persoonlijke toekomstige leven	Beter	59	69,4%	16	57,1%	47	66,2%	122	66,3%
	Hetzelfde	23	27,1%	7	25,0%	19	26,8%	49	26,6%
	Slechter	3	3,5%	5	17,9%	5	7,0%	13	7,1%
Totaal		85	100,0%	28	100,0%	71	100,0%	184	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,632 ^a	4	,157
Likelihood Ratio	5,604	4	,231
Linear-by-Linear Association	,546	1	,460
N of Valid Cases	184		

a. 1 cells (11,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,98.

Bijlage 3: SPSS Output paragraaf 4.2

Kruistabellen '2050 is dichtbij/ verweg * praten over de toekomst'

Crosstab

	Praten met Ouders over de Toekomst				Total
	Vaak	Regelmatig	Soms	Nooit	
Het jaar 2050 is dichtbij	6 13,3%	9 20,0%	22 48,9%	7 15,6%	45 100,0%
Het jaar 2050 is ver weg	20 15,4%	44 33,8%	48 36,9%	17 13,1%	130 100,0%
Total	27 14,7%	53 28,8%	73 39,7%	24 13,0%	184 100,0%

Crosstab

	Praten met Vrienden over de Toekomst				Total
	Vaak	Regelmatig	Soms	Nooit	
Het jaar 2050 is dichtbij	6 13,3%	10 22,2%	20 44,4%	8 17,8%	45 100,0%
Het jaar 2050 is ver weg	10 7,7%	37 28,5%	54 41,5%	28 21,5%	130 100,0%
Total	17 9,2%	49 26,6%	75 40,8%	36 19,6%	184 100,0%

Crosstab

	Praten met Docenten over de Toekomst				Total
	Vaak	Regelmatig	Soms	Nooit	
Het jaar 2050 is dichtbij	0 0,0%	7 15,6%	18 40,0%	18 40,0%	45 100,0%
Het jaar 2050 is ver weg	1 0,8%	13 10,0%	53 40,8%	61 46,9%	130 100,0%
Total	1 0,5%	20 10,9%	74 40,2%	80 43,5%	184 100,0%

Kruistabellen '2050 is dichtbij/ verweg * nadenken over de Toekomst'

Crosstab

	Nadenken over de Persoonlijke Toekomst				Total
	Veel	Een beetje	Weinig	Nooit	
Het jaar 2050 is dichtbij	19 42,2%	19 42,2%	5 11,1%	2 4,4%	45 100,0%
Het jaar 2050 is ver weg	52 40,0%	49 37,7%	15 11,5%	14 10,8%	130 100,0%
Total	73 39,7%	70 38,0%	20 10,9%	16 8,7%	184 100,0%

Crosstab

	nadenkenNL				Total
	Veel	Een beetje	Weinig	Nooit	
Het jaar 2050 is dichtbij	2 4,4%	7 15,6%	25 55,6%	10 22,2%	45 100,0%
Het jaar 2050 is ver weg	4 3,1%	30 23,1%	60 46,2%	35 26,9%	130 100,0%
Total	6 3,3%	38 20,7%	86 46,7%	46 25,0%	184 100,0%

Crosstab

	Nedenken over de toekomst van de Wereld				Total
	Veel	Een beetje	Weinig	Nooit	
Het jaar 2050 is dichtbij	7 15,6%	11 24,4%	12 26,7%	15 33,3%	45 100,0%
Het jaar 2050 is ver weg	7 5,4%	44 33,8%	45 34,6%	33 25,4%	130 100,0%
Total	14 7,6%	56 30,4%	59 32,1%	48 26,1%	184 100,0%

Factor Analyse

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	1,779	35,586	35,586	1,779	35,586	35,586	1,741	34,819	34,819
2	1,405	28,093	63,678	1,405	28,093	63,678	1,443	28,859	63,678
3	,932	18,636	82,314						
4	,609	12,170	94,485						
5	,276	5,515	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Component Matrix^a

	Component	
	1	2
St1	,395	-,140
St2	,865	-,247
St3	,839	-,236
St4	,293	,795
St5	,293	,797

Extraction Method: Principal Component Analysis.

T Test voor twee onafhankelijke steekproeven 1

Group Statistics

geslacht	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
MJ1 jongen	75	2,8136	,76181	,08797
MJ1 meisje	105	2,8638	,66868	,06526

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper	
MJ1	Equal variances assumed	1,600	,208	-,468	178	,640	-,05021	,10717	-,26170	,16128
	Equal variances not assumed			-,458	146,328	,647	-,05021	,10953	-,26667	,16625

T Test voor twee onafhankelijke steekproeven 2

Group Statistics

geslacht	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
MJ2 jongen	75	2,2267	,84747	,09786
MJ2 meisje	105	2,2238	,63542	,06201

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper	
MJ2	Equal variances assumed	6,109	,014	,026	178	,979	,00286	,11053	-,21526	,22097
	Equal variances not assumed			,025	130,401	,980	,00286	,11585	-,22633	,23205

Bijlage 4: SPSS Output paragraaf 4.3

Kruistabel en Chi-kwadraattoets voor nieuwsthema beroemdheden en geslacht

Nieuwsthema beroemdheden ^ geslacht Crosstabulation

		Geslacht				Total
		jongen		meisje		
		Count	% binnen Thema	Count	% binnen Thema	Count
Thema beroemdheden	Nieuws	14	56,0%	11	44,0%	25
	Beetje nieuws	27	36,5%	47	63,5%	74
	Geen nieuws	32	41,0%	46	59,0%	78
Total		73	41,2%	104	58,8%	177

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,939 ^a	2	,230
Likelihood Ratio	2,903	2	,234
Linear-by-Linear Association	,701	1	,402
N of Valid Cases	177		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,31.

Chronbach's Alpha

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,785	5

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
Stelling1	2,25	,705	176
Stelling2	2,12	,670	176
Stelling3	2,70	,788	176
Stelling4	2,74	,771	176
Stelling5	1,91	,711	176

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Stelling1	9,47	4,788	,612	,729
Stelling2	9,60	4,629	,727	,695
Stelling3	9,02	4,851	,490	,771
Stelling4	8,98	4,634	,586	,737
Stelling5	9,81	5,285	,423	,788

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
11,72	7,173	2,678	5

T-Test voor het Belang van nieuws voor meisjes en jongens

Group Statistics

	gesl	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
BelangNieuws	jongen	70	2,2029	,54956	,06569
	meisje	105	2,4305	,50443	,04923

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
BelangNieuws	Equal variances assumed	,146	,703	-2,821	173	,005	-,22762	,08068	-,38687	-,06837
	Equal variances not assumed			-2,773	139,151	,006	-,22762	,08208	-,38991	-,06532

Kruistabel Belang nieuwsmedia en gebruik Krant, Televisienieuws en Nieuws op internet.

Crosstab

			Belang Nieuwsmedia			Total
			Belangrijk	Neutraal	Niet belangrijk	
Bebruik Krant	Vaak	Count	17	2	0	19
		% within Belang	35,4%	2,2%	0,0%	10,8%
	Afen toe	Count	20	47	11	78
		% within Belang	41,7%	52,8%	28,2%	44,3%
	Nooit	Count	11	40	28	79
		% within Belang	22,9%	44,9%	71,8%	44,9%
Total		Count	48	89	39	176
		% within Belang	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Crosstab

			Belang Nieuwsmedia			Total
			Belangrijk	Neutraal	Niet belangrijk	
Gebruik Televisienieuws	Vaak	Count	30	31	2	63
		% within Belang	62,5%	34,8%	5,1%	35,8%
	Afen toe	Count	16	54	29	99
		% within Belang	33,3%	60,7%	74,4%	56,2%
	Nooit	Count	2	4	8	14
		% within Belang	4,2%	4,5%	20,5%	8,0%
Total		Count	48	89	39	176
		% within Belang	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Crosstab

			Belang Nieuwsmedia			Total
			Belangrijk	Neutraal	Niet belangrijk	
Gebruik Nieuws op Internet	Vaak	Count	23	17	4	44
		% within Belang	47,9%	19,1%	10,5%	25,1%
	Afen toe	Count	21	56	19	96
		% within Belang	43,8%	62,9%	50,0%	54,9%
	Nooit	Count	4	16	15	35
		% within Belang	8,3%	18,0%	39,5%	20,0%
Total		Count	48	89	38	175
		% within Belang	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Toekomstbeeld * GebruikInternet Crosstabulation

			GebruikInternet			Total
			Vaak	Af en toe	Nooit	
Toekomstbeeld	Positief mondiaal toekomstbeeld	Count	24	44	14	82
		% within GebruikInternet	54,5%	44,4%	38,9%	45,8%
	Hetzelfde als nu	Count	4	18	9	31
		% within GebruikInternet	9,1%	18,2%	25,0%	17,3%
	Negatief mondiaal toekomstbeeld	Count	16	37	13	66
		% within GebruikInternet	36,4%	37,4%	36,1%	36,9%
Total	Count	44	99	36	179	
	% within GebruikInternet	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,154 ^a	4	,386
Likelihood Ratio	4,347	4	,361
Linear-by-Linear Association	,602	1	,438
N of Valid Cases	179		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,23.

Toekomstbeeld * GebruikTV Crosstabulation

			GebruikTV			Total
			Vaak	Af en toe	Nooit	
Toekomstbeeld	Positief mondiaal toekomstbeeld	Count	28	48	6	82
		% within GebruikTV	43,8%	47,5%	42,9%	45,8%
	Hetzelfde als nu	Count	8	19	4	31
		% within GebruikTV	12,5%	18,8%	28,6%	17,3%
	Negatief mondiaal toekomstbeeld	Count	28	34	4	66
		% within GebruikTV	43,8%	33,7%	28,6%	36,9%
Total	Count	64	101	14	179	
	% within GebruikTV	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,527 ^a	4	,474
Likelihood Ratio	3,432	4	,488
Linear-by-Linear Association	,794	1	,373
N of Valid Cases	179		

a. 1 cells (11,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,42.

Toekomstbeeld * Gebruik Televisienieuws in de klas Crosstabulation

		Televisienieuws gebruik in de klas			Total
		Af en toe	Nooit	Vaak	
Positief mondiaal toekomstbeeld	Count	47	31	6	84
		49,0%	44,9%	46,2%	46,9%
Hetzelfde als nu	Count	14	12	2	29
		14,6%	17,4%	15,4%	16,2%
Negatief mondiaal toekomstbeeld	Count	35	26	5	66
		36,5%	37,7%	38,5%	36,9%
Total	Count	96	69	13	179
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,564 ^a	6	,474
Likelihood Ratio	4,035	6	,672
Linear-by-Linear Association	,035	1	,851
N of Valid Cases	179		

a. 5 cells (41,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,16.

Toekomstbeeld * Nieuwsgebruik Internet in de klas Crosstabulation

		Nieuwsgebruik internet in de KLAS			Total
		Vaak	Af en toe	Nooit	
Positief mondiaal toekomstbeeld	Count	8	46	30	84
		61,5%	46,5%	45,5%	46,9%
Hetzelfde als nu	Count	1	14	14	29
		7,7%	14,1%	21,2%	16,2%
Negatief mondiaal toekomstbeeld	Count	4	39	22	66
		30,8%	39,4%	33,3%	36,9%
Total	Count	13	99	66	179
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,728 ^a	6	,579
Likelihood Ratio	5,032	6	,540
Linear-by-Linear Association	,013	1	,908
N of Valid Cases	179		

a. 5 cells (41,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,16.